

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

1979
19. ÉVF.
II
SZÁM

Az
ORVOSI KÖNYVTÁROS
1979. 19.évf. 2.szám.

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI
KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
B u d a p e s t

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

dr Székely Sándor

Szerkesztő:

dr Benda Mária

Szerkesztőség:

Országos Orvostudományi Könyvtár

és Dokumentációs Központ

Budapest, VIII. Szentkirályi u.21.

Telefon: 343-789.

Jelen számunk munkatársai:

SZILÁGYINÉ CSÉCS Mária, az OOKDK osztályvezetője,

KELEMEN Attiláné dr. az OOKDK tudományos főmunkatársa,

BORSY Márta, a Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának munkatársa,

Dr. KUSNYERIK Györgyné az OOKDK munkatársa,

Dr. BATÁRI Gyula, az OSZK munkatársa.

HU ISSN 0030-6010

Felelős kiadó: dr Székely Sándor

Kiadja és terjeszti: az Országos Orvostudományi Könyvtár
és Dokumentációs Központ

Készült: az OOKDK Sokszorosító részletében

Felelős vezető: Dufla Istvánné

Budapest, 1979. Pld.: 300 B/5

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár
és Dokumentációs Központ

T á j é k o z t a t ó j a

1979

19. évfolyam

2.szám

T A R T A L O M

Oldal

SZILÁGYINÉ CSÉCS Mária: A szelektív információterjesztésről 95

K ö n y v t á r o s a i n k i r j á k

KELEMEN Attiláné: Tanulmányuti beszámoló a prágai Orvostudományi Információs Intézetben szerzett tapasztalatokról 103

BORSY Márta: Periodikumok használatának vizsgálata a Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárában. 111

O r v o s t ö r t é n e l e m o r v o s i k ö n y v t á r o s o k n a k

KUSNYERIK Györgyné: A császármetszés történetéből 144

BATÁRI Gyula: A legfontosabb magyarországi folyóiratok megindulásának körülményeiről a 19.század közepén 153

K ö z l e m é n y e k - H i r e k

Az OOKDK 1978. évi jelentése és 1979. évi munkaterve. 175

Jelen számunk cikkeinek referátumai.

CONTENTS

	Page
Maria SZILÁGYI CSÉCS: Selective Dissemination of Information	95
Librarians report	
Judit KELEMEN VARGA: Study-tour at the Medical Inform- ation Center of Prague	103
Marta BORSY: Utilization of Periodicals at the University Medical School of Pécs	111
Medical History for Medical Librarians	
Edit KUSNYERIK: History of Cesarean Section	144
Gyula BATÁRI: Beginnings of the Most Important Hungarian Journals in the Middle of the 19th Century	153
News and Notes	
Annual Report of the Hungarian Medical Library and Center for Documentation 1978 and Working Plan for 1979	175
Summaries of Papers	222

СОДЕРЖАНИЕ

	Стр.
Мария СИЛАДЫ ЧЕЧ: Об избирательном распространении информации.	95
Н а ш и б и б л и о т е к а р и п и ш у т	
Юдит КЕЛЕМЕН: Отчет о научной командировке в Пражском Институте научно-медицинской информации.	103
Марта БОРШИ: Анализ использования периодических изданий в Библиотеке Печьского Медицинского института	111
И с т о р и я м е д и ц и н ы д л я м е д и - ц и н с к и х б и б л и о т е к а р е й	
Эдит КУШНЬЕРИК: Из истории кесарева сечения.	144
Дьюла БАТАРИ: Об условиях начала издания важнейших венгерских журналов в середине 19. века.	153
С о о б щ е н и я - И з в е с т и я	
Отчет ЦБИИМ о деятельности в 1978 году и план работы на 1979 год.	175
Рефераты статей данного номера журнала.	222

T o v á b b k é p z é s

SZILÁGYINÉ CSÉCS Mária

A szelektív információterjesztésről

A szakirodalmi tájékoztatásban az irodalomkeresést általában és hagyományosan úgy értelmezzük mint retrospektív irodalomkutatást, amelyre akkor kerül sor, ha az információ igénylője valamely szorosan körülhatárolt témához, tárgyhöz kívánja megismerni az e tárgyban korábban megjelent dokumentumok információit.

Az információkeresés azon dokumentumoknak valamely halmazában való keresés folyamata, amelyek teljes egészében az információs igényben /vagy kérdésben/ megjelölt témakörrel, tárggyal foglalkoznak, vagy a felhasználó számára szükséges adatokat, tényeket tartalmaznak.

Mondható-e, hogy az előbbi meghatározásban megfogalmazott igény csupán a retrospektív tájékozódásra érvényes? Köztudott, hogy az egyszeri feladathoz vagy hirtelen felmerült problémához kapcsolódó, ún. visszatekintő szakinformációs tájékozódás mellett, a tudományos kutatónak vagy a gyakorlati szakembernek, bármely területen fejti is ki tevékenységét, jogos igénye és problémája is egyben a saját, szűkebb szakterületének irodalmával, újabb információival való megismerkedés, meglévő ismereteinek állandó bővítése, megújítása, mert lépést kell tartania szakterületének fejlődésével. Folyamatban lévő kutatását vagy aktuális feladatát csak a legújabb eredmények birtokában oldhatja meg gazdaságosan és sikeresen.

Ugyanakkor, még nem olyan régen is, ennek a tájékozódási igénynek a kielégítése csak néhány - optimális esetben a legfontosabb szakfolyóiratnak - az ún. profil-folyóiratnak a rendszeres átnézésével volt megoldható. Ma már azonban az informálódásnak ez a mód-

szere a teljesség szempontjából eredménytelen, és időigényessége miatt megvalósíthatatlan: nő a világ minden nyelvén megjelenő folyóiratok száma; a kutatási területek többsége interdiszciplináris jellegű, a profilfolyóiratok behatárolása sem könnyű feladat, ugyanakkor nem mellőzhetők a nem-profil folyóiratok; új, ún. speciális dokumentumtipusok jöttek létre /kutatási jelentések stb./, amelyek épp olyan fontos információs forrásaivá váltak a kutató munkának, mint pl. a folyóirat; különös jelentőségre tesznek szert a szóbeli kommunikáció grafikai és audiovizuális dokumentumai /kongresszusok, konferenciák, stb. anyagai/.

Az információk folyamatos és "naprakész" megszerzése tehát komoly nehézségekbe ütközik, s a hagyományos vagy "kisipari" módszerek - lassanként az összes manuális módszer ilyennek tekinthető - nem vezetnek eredményre, nem képesek hathatósan segíteni a kutatót vagy a gyakorlati szakembert.

A folyamatos tájékoztatás szükségességét természetesen nem napjainkban, még csak nem is századunkban ismerték fel a könyvtárak és más információs szervezetek. A kurrens szakbibliográfiák és a referáló folyóiratok már a 19. század első felében kezdtek feltűnni, s néhány évtizede megjelentek az első, már gépi feldolgozáson alapuló, különféle index-kiadványok vagy a "gyorstájékoztatásnak" vagy "expressz-információnak", "szignál-információnak" stb. nevezett, kurrens információs szolgáltatások ill. ezek manuális változatai.

E szolgáltatási formák mindegyikének megvan a helye, szerepe és jelentősége a tájékoztatás rendszerében. Általánosságban azt mondhatjuk róluk, hogy mindegyikük egy-egy tudományág, szakterület vagy átfogó tudomány-szakmai problémakör szakirodalmáról nyújt - többnyire a teljességre törekvő igényével - folyamatos tájékoztatást. A referáló folyóiratok természetesen általában szelektálnak, de - legalábbis szándékuk szerint - a publikációk minősége alapján, nem pedig a felhasználói igény szerint. Egészében véve megállapíthatjuk, hogy e szolgáltatási formák diszciplinára-orientáltak, s mint ilyenek, nem oldják meg az individuális információs igények kielégítését, erre nem is vállalkoznak, mert nem felhasználóra orientáltak.

Viszont éppen erre a feladatra vállalkozik egy viszonylag új, kurrens információs szolgáltatás, a szelektív információterjesztés /a továbbiakban SZIT/, amely mindössze kétévtizedes múltat tekint vissza, ma már azonban minden fejlettebb - elsősorban számítógépre alapozott - információs rendszer igyekszik kiépíteni SZIT-rendszerét.

Az amerikai H.P.Luhn javasolta elsőként e rendszer létrehozását, tőle ered angol elnevezése: Selective Dissemination of Information, közismert rövidítéssel: SDI.

Luhn meghatározása szerint a szelektív információterjesztés olyan szervezet információs szolgáltatása, amelynek feladata, hogy a bármely forrásból nyert, új információkat eljuttassa a szervezet olyan egységeihez, ahol a folyamatban lévő munkához nagy valószínűséggel felhasználják azokat vagy igen nagy az irántuk való érdeklődés.

Az első SZIT-rendszert, Luhn közreműködésével, az IBM-cég valósította meg IBM 650-es számítógépen, a megrendelők száma 30 volt. Az elkövetkező 6-8 évben az USA-ban mintegy 40, számítógépre alapozott SZIT-rendszer jött létre, s napjainkban minden jelentősebb automatizált információs rendszer tervezésének és üzemelésének szerves részévé, ún. funkcionális alrendszerévé válik. Emellett léteznek manuális feldolgozáson alapuló SZIT-rendszerek létrehozásával is, ezek azonban - mint a továbbiakban látni fogjuk - nem tudnak megfelelni a szolgáltatás alapvető követelményeinek, amelyek a mintegy kétévtizedes gyakorlat alapján, Luhn óta is módosultak, határozottabbá váltak.

A SZIT kritériumait - a szolgáltatás fő feladatának figyelembevételével, valamint a nemzetközi és a szovjet gyakorlat alapján - A.I.Mihajlov., A.I.Csernűj és R.Sz.Giljarevskij ismert szovjet informatikusok az alábbiak szerint fogalmazták meg:

- a SZIT-rendszernek oly módon kell kielégítenie a tudósok és a szakemberek individuális igényeit, hogy a nyújtott információk a lehető legpontosabbak és legteljesebbek legyenek;

- a SZIT-rendszernek el kell látnia a megrendelőket azoknak a dokumentumoknak a kópiáival is, amelyekről - igényüknek megfelelően - értesítést kaptak; a kópiákra való várakozási időnek /a rendszer "reagálási" idejének/ a lehető legrövidebbnek kell lennie, ne haladja meg az egy hetet;

- biztosítani kell, hogy a SZIT megrendelője minimális időt fordítson a kapott információkkal való munkára;

- a SZIT-rendszer megrendelőjének rendelkeznie kell azzal a lehetőséggel, hogy bármikor módosíthassa, változtathassa információs igényét, azaz érdeklődési profilját; ez az állandó és hatékony viSSZACsATOLÁSI rendszer kiépítésével érhető el;

- a SZIT-rendszernek olyan statisztikai adatok birtokába kell jutnia, amelyek elősegítik az egész információs rendszer tökéletesítését, az adott felhasználói kör vagy kategória információs igényeinek megismerését. A SZIT-rendszernek ui. az egyéni információs igények hatékony kielégítése mellett az is feladata, hogy az igények vizsgálatának eszközevé válják.

Ha a fenti kritériumoknak megfelel valamely SZIT-rendszer, ideálisnak mondható. Arról azonban szó sincs, hogy a ma működő és magukat SZIT-nek nevező szolgáltatások többsége ilyen lenne.

A különböző SZIT-rendszerek konkrét realizálása különféleképpen történik, s a fentebb ideálisnak nevezett rendszertől többféle irányban is eltérnek. Ezek az eltérések gyakran az adott rendszer hibaforrásává válhatnak.

A rendszer realizálásának egyik, az informatikai szakirodalomban is vitatott kérdése a feldolgozott dokumentumok köre.

A rendszerbe bevitt dokumentumok mennyiségét a manuális rendszerek, de az automatizált rendszerek egy része is, megpróbálja valamilyen módon korlátozni. A kérdés még nyitott: vajon helyes-e az ilyen korlátozás. Egyes informatikusok szerint teljességgel megengedhetetlen az az eljárás, hogy pl. csak az un. profil-folyóiratok anyagát ölelje fel a SZIT-rendszer adattára. Ugy gondoljuk, ezzel messzemenően egyet lehet érteni mind gyakorlati, mint pedig elméleti okokból. Elégké kézenfekvő, hogy a felhasználók általában éppen a profil-lapokhoz jutnak hozzá, másfelől viszont, a tudomány differenciálódása és integrálódása folytán, nem mellőzhetők a határterületi folyóiratokban "szétszóródó" információk.

A fentivel ellentétes megoldás, amikor az alap- vagy profil-folyóiratokat akarják kiiktatni a szolgáltatásból. Ebben az esetben a megrendelők vállalják a számukra legfontosabb folyóiratokban

való tájékozódást, s a SZIT révén csak az ezen túli információkhoz kívánnak hozzájutni. Ennek a megoldásnak kétségkívül van észszerű eleme, ti. a manuális rendszerekben leegyszerűsíti a munkát, a gépi rendszerekben pedig nagyobb szelektivitást biztosít, amennyiben a dokumentumok szerinti szelekció lehetőségét is tartalmazza a program, azaz alkalmas arra, hogy a rendszerbe bevitt dokumentumok egy részét kizárja a keresésből. Gyakorlati akadály és hátránya, hogy előfeltételezi a felhasználók gazdag nyelvtudását, továbbá azt, hogy feltétlenül hozzájutnak az alapfolyóiratokhoz.

Azzal a módszerrel sem érthetünk egyet, amelynél az adattárba a profil és nem profil folyóiratok egyaránt bejutnak ugyan, de a nem profil lapok anyagából való keresést csak akkor tartják szükségesnek, ha a profil folyóiratokban való keresés eredménye nem kielégítő. Véleményünk szerint, ez dokumentumközpontu és nem információközpontu szolgáltatást eredményez.

Végül teljesen elvetendőnek ítéljük a forrástípusok bármilyen korlátozását /pl. a K+F jelentésekre, szabadalmakra, un. speciális dokumentumokra/ abban az esetben, ha a SZIT-nek az a célkitűzése, hogy a szakterület információiról felhasználóra orientáltan tájékoztasson. Az ilyen SZIT-rendszer ui. dokumentumtípusra orientált lesz elsősorban, s csak a többi dokumentumra is kiterjedő rendszerrel együtt töltheti be a differenciált és teljes információs anyagból való tájékoztatás funkcióját.

A működő rendszerek lényegbevágó problémája a nem-releváns, valamint a releváns, ám elégtelen pertinenciájú¹ információk túltengése, ami akkor következik be, ha a felhasználók érdeklődési körének vagy információs profiljának² keresőképe³ nem vág egybe teljes mértékben a rendszerbe táplált dokumentumok keresőképeivel.

-
1. pertinens információ = a releváns információkból ténylegesen felhasznált, azaz a probléma megoldását elősegítő információ. A pertinencia döntően a felhasználó meglévő ismereteitől, információ-feldolgozó szokásaitól és képességeitől stb. függ.
 2. információs profil = a felhasználó jól körülhatárolt, konkretizált érdeklődési köre.
 3. keresőkép = a dokumentum ill. az érdeklődési kör /felhasználói vagy információs profil/ tartalmát jelölő tárgyszavak /deszkriptorok/ együjttese.

Az automatizált SZIT-rendszer működésének lényege ui. abban áll, hogy egyfelől feldolgozzák /bibliográfiai leírás, indexelés általában deszkriptorokkal, esetleg annotáció vagy referátum/ a rendszerbe bevinni kívánt dokumentumokat, a feldolgozás eredményeként létrejön a dokumentumok keresőképe, valamint megalkotják, megszerkesztik a megrendelői profilok keresési utasításainak formuláit, amelyek együttesen kifejezik a rendszer felhasználóinak információs igényeit. A rendszerbe való bevétel közben a dokumentumok keresőképét automatikusan összehasonlítják a profilok keresőképével. A keresés eredményeképpen a rendszer által kiadott dokumentum - a keresőképek megfelelésének arányában - a relevancia különböző fokának felelhet meg. Minden rendszer önmagán belül maga állapítja meg a relevancia kritériumait, tehát azt a határt, amelyen belül még relevánsnak tartja a kapott dokumentumot. Egyébként a manuális rendszerekben is a fentihez hasonlóan történik a keresés gépi vagy kézi válogatásu lyukkártyák alkalmazásával.

Az információkereső rendszerek természetesen a lehető legnagyobb relevancia-fokra törekszenek. A SZIT-rendszereknél igen fontos e tekintetben az információs igények /érdeklődési körök/ keresőprofiljának minél pontosabb megszerkesztése. A fejlett automatizált SZIT-rendszerekben egy-egy profil igen nagyszámu keresőszót tartalmazhat. Így pl. a CAN/SDI /a kanadai nemzeti SZIT-rendszer/ 8-10 nemzetközi számítógépes rendszer anyagát használja fel és 1-1 keresőprofil átlag 67 keresőszóból áll. A Loughborough University-nek a COMPENDEX mágnesszalagjain alapuló SZIT-rendszerében egy-egy profil 100 keresőszót tartalmazhat.

A keresőprofilok kialakítása csakis a felhasználókkal való szoros, rendszerint személyes kontaktus alapján lehetséges, a keresőprofil ui. a felhasználó és az információs szakember közösen tudja megszerkeszteni, és szükség szerint, a továbbiakban módosítani. A kérdés fontosságára jellemző, hogy a profilszerkesztés oktatásának ill. oktatási módszereinek is számottevő tananyaga és szakirodalma van; az oktatás formája általában a szemináriumi és a gyakorlati foglalkozás.

A SZIT-rendszerben - jó relevancia-fok esetén is - problémát jelent a pertinencia nem kielégítő mértéke, azaz az információs igény tárgyának megfelelő, a fel nem használt dokumentumok nagy

száma. Miután a SZIT-rendszer az egyik legdrágább szolgáltatás, mindenképpen az a cél, hogy minél nagyobb legyen a valóban hasznosított információk aránya. Ezt az arányt lehet növelni egyfelől a profilmodosítással, másfelől a rugalmas visszacsatolási rendszerrel.

Nagyon sok SZIT-rendszer nem képes még arra, hogy "bármikor" vagy legalábbis évente többször fogadjon el a megrendelőtől profilmodosítást, pedig az idő múlásával a konkrét kutatási vagy tervezési munka előrehaladása olyan mértékű lehet, hogy az abban felhasználni kívánt információkat az eredeti keresőprofil már nem fejezi ki. Így azután a rendszer által kiadott, a tényleges igénynek meg nem felelő és nem-pertinens dokumentumok aránya egyre nő, elvész a SZIT legfőbb funkciója, s mindkét fél számára gazdaságtalanná válik a szolgáltatás.

Korábban is említettük már, hogy a SZIT igen költséges szolgáltatás. Gyakorlati tapasztalatok, számítások alapján megállapították, hogy a költségek, tehát a szolgáltatás ára is, közvetlenül függenek a megrendelők számától, továbbá, hogy meghaladják a másik elterjedt szolgáltatási forma, a szignál-információ költségeit.

A ráfordítások csökkentésének különféle lehetőségei vannak, ezek közül az egyik az az eset, amikor az egyes felhasználók ellátásáról felhasználói csoportok információval való ellátására térnek át. Ez a módszer nem helyeselhető, így ui. éppen fő jellegzetességét veszíti el a SZIT /ti. a "perszonalizáltságot"/, s végül is a szignálinformáció válfajává válik. A SZIT természetesen kihasználhat kisebb felhasználói csoportokat, kutatói teameket, amelyekben belül az egyének információs igénye - legalábbis az adott kutatás időtartamára - teljesen megegyezik, az igény tehát lényegét tekintve "individualizált".

Az USA-ban vizsgálatokat folytattak arra vonatkozóan, hogy vajon milyen a SZIT-rendszer megrendelőinek optimális száma, amikor a rendszer még gazdaságos. Az összes amerikai SZIT-rendszer adatainak elemzése alapján megállapították, hogy 500 az a megrendelőszám, ami mellett még gazdaságos.

Végül röviden foglalkozunk azokkal az információs szolgáltatási módszerekkel és formákkal, amelyek a SZIT-rendszerekre jellemzőek.

Az információ szolgáltatása ui. több etapban valósulhat meg:

1. A megrendelő rögtön a feltehetően releváns dokumentumok másolatait kapja.

2. A megrendelőnek először csak a dokumentumok bibliográfiai leírását, keresőképét /deskriptorokat/, annotációt vagy referátumot, esetleg a dokumentumok első oldalának kópiáját küldik el. A megrendelő ezt követően kéri a szükséges dokumentumok teljes másolatait.

3. A megrendelő először csak a feltehetően releváns dokumentumok bibliográfiai leírását, keresőképét kapja meg, ezután kérheti az annotációt vagy a referátumot, ill. a dokumentum első oldalának kópiáját, majd harmadik lépésben a dokumentumok teljes másolatait.

Az egy lépésben történő /1.pont/ megoldás csak igen nagy relevancia-fokkal dolgozó rendszerek számára ajánlatos, így is gazdaságatlannak mondható. A három lépésből álló "üzemelés" /3.pont/ megbízhatóságnak tűnik és hosszadalmas is. Ez a forma a felhasználó - számítógép közvetlen, párbeszédes üzemmódja esetén használatos általában. Gazdasági és időtakarékosági szempontból egyaránt a két-lépcsős forma /2. pont/ a javasolt.

Az információk kiadása a SZIT-rendszerben - a számítógép perifériájától függően - kartonokon vagy leporellón történhet. A rendszer költségei erősen függnék a kiadott adategységek mennyiségétől, tehát a szöveg hosszúságától és a hordozó formájától is; a kartonokon való kiadás drágább. A SZIT-rendszerben a megrendelőnek küldött kartonokat vagy leporellókat feltétlenül el kell látni olyan "egységgel", amelyen a visszacsatolás megvalósul, ez többnyire letéphető lap vagy különálló karton.

A visszacsatolással - mint a SZIT és egyéb információs szolgáltatások hatékonyság-mérésének fő eszközével - egy későbbi cikkünkben kívánunk foglalkozni.

KELEMEN Attiláné

Tanulmányúti beszámoló a prágai Orvostudományi
Információs Intézetben szerzett tapasztalatokról

Az elmúlt év szeptemberében egy hetes látogatást tettem a prágai testvérintézetben, ahol az előzetesen megküldött tervezetnek megfelelően, az Intézet strukturáján felül, az egyes osztályokon folyó tevékenységet, a felhasználók különböző rétegeit és az osztályok közötti együttműködést kívántam tanulmányozni. Különösen érdekelt a recherche tevékenység mőve, hatékonysága, valamint a tájékoztatáshoz használt forrásmunkák köre.

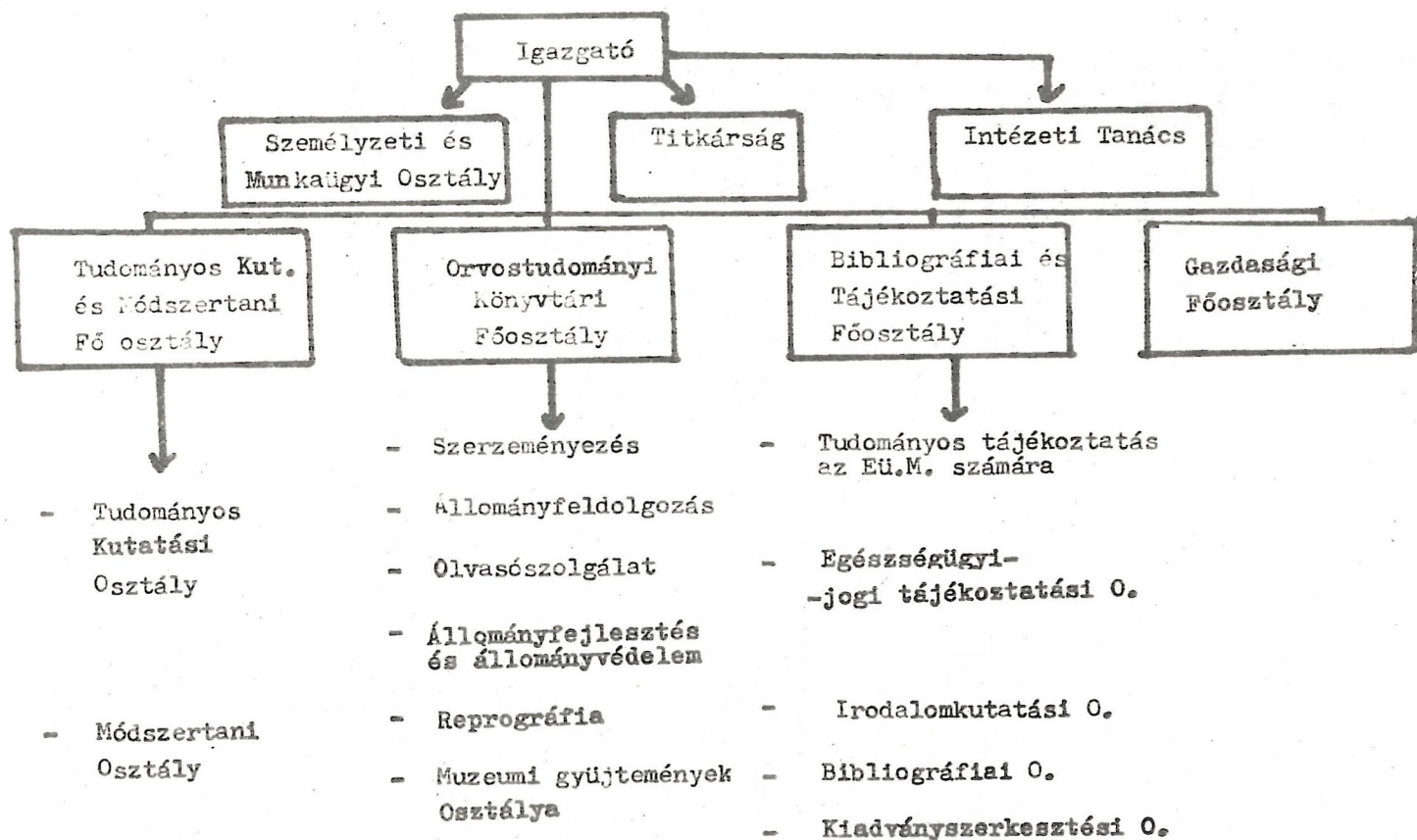
A prágai Orvostudományi Információs Intézet /korábban Állami Egészségügyi Dokumentációs Intézet és Orvostudományi Könyvtár/ 1949-ben alakult. Nagyobb szerkezeti változáson 1961-ben esett át, majd ezt követően 1977-ben végeztek kisebb átszervezést, amely az Intézet névváltozásában is tükröződik. Az Intézet jelenlegi szerkezetét az 1. ábra szemlélteti. A beszámolóban a Bibliográfiai és Tájékoztatási Főosztály munkájára kívánok részletesebben kitérni, mivel itt folyik az én munkakörömhöz hasonló tevékenység, s ily módon a szerzett tapasztalatok alapján mód nyílik össze hasonlításra is. A Főosztály az alábbi osztályokra tagozódik:

- Tudományos tájékoztatás az Eü.M. számára
- Egészségügyi-jogi tájékoztatás
- Irodalomkutatás
- Bibliográfia
- Kiadványszerkesztés

Az Eü.Minisztérium számára szolgáltatott információkat három munkatárs válogatja és továbbítja. Az információk szükségességét és felhasználtságuk mértékét is elemzik. Továbbítják az információs forrásokat a feldolgozó munkatársakhoz, figyelemmel kísérik a szo-

1. ábra:

A prágai Orvostudományi Információs Intézet struktúrája

ciálhigiéne, az epidemiológia, az egészségügyi szervezés, a tudománypolitika szakirodalmát. E munkához igénybe veszik a hazai periodikákat, a Medicinszkij Referativnij Zsurnalt, a Letopis Zsurnalnij Sztatej o. cimbibliográfiát, új könyveket, ismertetőket, brosurákat. Az Excerpta Medica Public Health, Social Medicine and Hygiene szekcióját ugyancsak feldolgozzák. A baráti országok testvérintézeteiből, elsősorban Berlinből és Moszkvából is kapnak a vezető káderek tájékoztatását szolgáló anyagot.

Az Index Medicus megfelelő tárgyszavai alá sorolt közlemények jegyzékét fénymásolat formájában kapják meg és ennek alapján válogatnak a világirodalom anyagából. Belső használatra szánt, nem publikált bibliográfiákat készítenek és az egyes szakágazatok anyagának fordításáról is gondoskodnak. Vizsgálják az egyes diszciplínák fejlődési trendjeit és ezek várható hatását a társtudományokra.

Az egészségügyi-jogi tájékoztatást egy fő állásban levő jogász látja el az Intézetben, aki a nemzetközi és hazai egészségügyi és jogi közlönyökben közzétett rendeletekről és törvényekről kivonatokat készít. Az elkészült anyagot szakrendi katalógusban tárják fel.

Az irodalomkutatás mind gépi, mind manuális módon történik. A folyamatos gépi programok közül igénybe veszik a MEDLARS off-line rendszerű mágnesszalag szolgáltatását. A P-17 kódjelű "A lakosság egészségügyi gondozása" című állami szintű kutatási feladat számára hasznosítják elsősorban, tíz témakörben. 1978. második félévében megindult az Excerpta Medica adatbankjának hasznosítása is. Elsősorban állami szintű kutatási feladatok, de egyéni kérések kielégítésére is alkalmazzák. Látogatásom időpontjáig 300 kérést továbbítottak a központnak és ebből 61-re kaptak választ. Az igényelt témakör releváns közleményeiről gépi uton előállított tartalmi kivonatot kapnak vagy csak cimbibliográfiát. A munkatársak tapasztalatai szerint gyorsabban végezhető el a téma feltárása oly módon, hogy első ízben csupán címetek igényelnek, majd ezek alapján - az igénylővel történt megbeszélés után - pontosítják az igénydefiníciót és a már meglevő kód alapján megismétlik a kérést, most már kivonatok formájában. A kódolást informatikai szakember végzi. A kódrendszer az Excerpta Medica tezaurusza alapján kidolgozott hierarchikusan felépített numerikus kódokból áll. A MALIMET /Master

List of Medical Indexing Terms/ 381 ezer terminus technicust tartalmaz mikrofisken. A visszaacsatolást oly módon valósítják meg, hogy az igénylő megfelelő nyomtatvány kitöltésével számol be arról, hogy a kapott adatok közül hány volt releváns, megközelítőleg releváns vagy irreleváns.

Más tudományokhoz tartozó intézmények közreműködésével az orvostudomány határterületein működő gépi rendszerek közül az alábbiakat adatbankját hasznosítják:

CaCon /Chemical Abstracts Cond./

COMPENDEX /Comput Engineering Index/

INIS /Int.Nuclear Inform.System/

INSPEC /Int.Inform.Serv.System/

A manuális, retrospektív irodalomkutatót filológus szakképzettségű munkatárs végzi. Évente átlagosan 900-1000 kérés érkezik, az utolsó 3-5 év anyagának feltárását kérve. Általában 20-30 tételből álló címjegyzéket kapnak a megrendelők, amelyre azonban 2-3 hónapot kell várniuk. Összehasonlításként meg kívánom jegyezni, hogy az OOKDK azonos szolgáltatása évente hasonló nagyságrendű bibliográfiát készít, azonban átlagosan 15-18 nap átfutási idővel. A bibliográfiák átlagos tétele száma 40 körül van, de egyre több olyan kérés érkezik, amelyek a téma teljes irodalmát igénylik, s így gyakran több száz tételes összeállítások is készülnek. A prágai munkatársak a hosszú átfutási időt azzal indokolták, hogy a gépi rendszerek beindításával járó kezdeti nehézségek a munkaerőt elvonták a hagyományos irodalomkutatói tevékenységtől. A szükséghelyzetben úgy próbálnak enyhíteni, hogy a fővárosi és ennél fogva könnyen elérhető megrendelőket személyes kutatásra kérik fel, amihez az intézet munkatársai minden segítséget megadnak. Sajnálatos módon a vidéki megrendelők ily módon hátrányos helyzetbe kerülnek, holott épp az irodalmi forrásokkal kevésbé ellátott munkahelyeken dolgozók igényelnék a gyorsabb felvilágosítást.

Az irodalomkutatót végző kézzel kiírja a forrásmunkából az adatokat, ezt géppel kartonra átírják, s az elküldés előtt orvos ellenőrzi az adatok relevanciáját. A bibliográfiák szabadlappos rendszerben készülnek. Minden kartonon csak egyetlen adat szerepel /angol cím, szerző, folyóirat, folyóirat lelőhelye/. A lapokat kemény kartonborítóval fűzik egybe és így archiválják, egy

példányban, sorszámmal ellátva. A numerus currens és a tárgyszavak alapján az archívumból bármely összeállítás visszakereshető. A borító kartonon szerepel a retrospektív időszak, a nyelvterület és a téma címe. Mivel az irodalomkutatót végző az eredeti dokumentumba is beletekint, recherche szolgáltatásuk relevanciája a legújabb felmérés szerint 80 % körüli, ami igen szép eredmény a kb. 60 %-os nemzetközi átlaghoz viszonyítva. Ez ugyan a kurrencia rovására történik, tekintve a hosszú átfutási időt, valamint azt a tényt, hogy a tárgyévben felvett megrendelések tetemes részét csak a következő évben teljesítik. Az irodalomkutatáshoz elsősorban az Index Medicust és az Excerpta Medica-t használják forrásként. Az OOKDK gyakorlatától eltérően nem hasznosítják a hetente megjelenő Current Contents füzetét, noha az Intézetben megtalálható ez a kiadvány. Hasznosításával lényegesen javítható a témák adatainak teljessége és frissesége, ismerve az Index Medicus átlagosan 5-6 hónapos és az Excerpta Medica 1,5 éves átfutási idejét.

Az osztály dolgozói évek óta folyamatosan kiegészítik a cseh orvos-szerzők katalógusát, amelyből a szerzők hazai munkásságára vonatkozó igényeket elégítik ki, kiegészítve az Index Medicusban található szerzői mutatóval. Az Excerpta Medica alapján vállalták a külföldi szerzők munkásságának feltárását is.

A cseh szakirodalmat régebben az ETO, újabban a MESH tárgyszavai alapján katalogizálva tárolják. A cseh nyelvre lefordított tárgyszavak a katalóguskarton felső sarkában helyezkednek el. Általában 2-3 tárgyszóval jelölik a közleményt. A legfontosabb tárgyszót pirossal aláhúzzák. A karton közepén szerepel a közlemény címe, szerzője és a bibliográfiai adatok. A katalógus folyamatos kiegészítésén külső munkatársak is dolgoznak kb. 1,5 éves átfutási idővel. Külön katalógus tartalmazza azokat az orvos szerzőket, akik már nem élnek és így ez a rendszer orvostörténeti kutatásokhoz is hasznosítható.

Elkészítették az orvostudományban előforduló angol és német rövidítések, betűszavak katalógusát. Az alfabetikus sorrendben lévő kartonokon szerepel a feloldás az eredeti nyelven és a cseh fordítás. Az igénydefiníciók pontosításához ismert és használt kiadványokon kívül - az Eponymous Syndromes MEDLARS, Indexing Instructions című kiadványt használják, amely a különféle, névvel

jelölt kórképek leggyakoribb deskriptív elnevezéseit tartalmazza azzal a megjelöléssel, hogy az adott elnevezés szerepel-e vagy sem a MESH-ben, s ha saját elnevezése alatt nem, akkor a MESH mely tárgyszava alatt található. Ugyancsak célszerű kézikönyv az általuk használt Lexicon Medicum, amely hatnyelvű kiadvány. Első kötetében az orvostudományi terminus technicusok találhatók angol, francia, orosz, német, latin és lengyel nyelven horizontális elhelyezkedésben. A második kötetben nyelvenként bontva, önálló alfabetikus sorrendben vertikálisan helyezték el a kifejezéseket, az oldal- és oszlopszám feltüntetésével.

A bibliográfiai osztály szerkeszti a cseh orvosi bibliográfiát és angol nyelvű változatát évente négy kötetben, index kötettel. Szerkezete az OOKDK-ban szerkesztett MOB-hoz hasonló, szakágazati beosztásban dolgozza fel a szakirodalmat. Külön fejezet tartalmazza azon, elsősorban orvostörténeti szempontból számottevő személyiségek neveit, akikről a kötetben írtak. Az illető neve és foglalkozása önálló deskriptorként szerepel. Ezt a kiadványt 1977 óta gépi uton készítik, s az első kötet megjelenését 1979-re tervezik. Az angolnyelvű változat számára 3,5 fő végzi a címfordítást. A MESH cseh nyelvű fordítását alkalmazzák a tárgyszavazáshoz, amely azonban csak a válogatott tárgyszavakat tartalmazza. A tárgyszavazást mély-indexeléssel készítik, s ezt követően betű és szám kódokkal látják el a tételeket. Az előkészítő munkafázis az Intézetben, a gépi kódolás az Intézeten kívül történik. Mintegy 100 főle orvosi és paramedikális profilu szakfolyóiratot dolgoznak fel, a kémiai irodalmat válogatva, az állatgyógyászatot egyáltalán nem.

A kiadványszerkesztési osztály az új szakkönyvek jegyzékét évi tíz füzetben teszi közzé. Ugyancsak publikálják az országba járó, devizaigényes külföldi folyóiratok jegyzékét is. A RIOS /tartalomjegyzék sokszorosítás/ szolgáltatás keretében 34 főle külföldi periodika tartalomjegyzékét igényelhetik a megrendelők havonta vagy negyedévenként.

A retrospektív bibliográfiák előző évi jegyzékét évente kb. 900 tételben publikálják. Ez a kiadvány gépi uton készül, az orvostudomány szakágazati beosztása szerinti bontásban. Az egyes bibliográfiák címét, a retrospektív időszak terjedelmét és a

bibliográfia tételszámát tartalmazza. A kötet végén KWIC index található.

A referáló kiadványok 4 vagy 6 alkalommal jelennek meg évente az orvostudomány 24 szakterületéről. 1979-ben indították meg az urológiai szekciót. A szerkesztési munkába külső munkatársakat is bevonnak. Az indexet az Excerpta Medica indexe alapján készíti az Intézet. Ezt a kiadványtipust elsősorban azok a szakmák igénylik, amelyeknek még nincs saját szaksajtójuk. Az aneszteziológiai szekcióra 800 előfizetőjük van, a többi ágazatban ez a szám 400-1500 között változik. A kiadvány átfutási ideje egy év.

Összegezve tanulmányutam tapasztalatait és összehasonlítva az OOKDK-ban folyó munkával, két lényeges különbséget tartok említésre érdemesnek. Az egyik az egyes osztályokon és munkakörökben foglalkoztatott munkatársak létszámával kapcsolatos. Bár nem tértem ki beszámolómban részletesen erre a kérdésre, hiszen nem ez volt a célom, mégis úgy vélem, hogy a prágai Intézetben az egyes munkafázisok elvégzésére jutó létszám legkevesebb 4-5 fővel meghaladja az OOKDK-ban levő, s közel azonos volumenű munkát végzők számát. Természetesen ezt csak azokra a tevékenységekre vonatkoztatom, amelyek mindkét intézetben folynak és így reális az összehasonlítás. Ugyanakkor számos olyan célszerű katalógust és kiadványt szerkesztenek, amelyre nálunk is igény lenne, de elvégzésére munkaerő hiányában nincs mód.

Második észrevételem az információszolgáltatás három klasszikus paraméterével - relevancia, kurrencia, teljességre törekvés - kapcsolatos. E téren úgy vélem, markáns különbség tapasztalható a hazai gyakorlat és a prágai Intézet módszere között. Ők, tapasztalataim szerint csak másodlagos fontosságot tulajdonítanak a szolgáltatott adatok frissességének. Sokkal lényegesebbnek tartják az adatszolgáltatásban a relevanciát, amelyben kétségtelenül igen jó eredményt értek el. Ennyi idő alatt nem ítéltethem meg a teljességre törekvés mértékét, mert ehhez ismernem kellene a megrendelők igényeit és az országban folyó kutatási trendeket is. Ez pedig már meghaladná a tanulmány kereteit. Kétségtelen, hogy a rendelkezésükre álló kézikönyvvállomány nagy lehetőségeket rejt a paraméter teljesítéséhez is. Az OOKDK-ban egyidejűleg törekszünk arra, hogy a szolgáltatott adatok kurrensek és rele-

vások legyenek, s a teljességet a rendelkezésünkre álló források maximális kihasználásával és az igénylők kívánságának figyelembevételével igyekszünk elérni.

Periodikumok használatának vizsgálata a

Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárában

Az orvostudományi egyetemeken folyó oktatómunka - amely az orvosképzést hivatott ellátni - a gyógyítás, és az ezt megelőző tudományos kutatómunka szoros kapcsolatban áll egymással.

Ha rangsorolni akarnánk, talán a gyógyítást kellene kiemelni, hiszen a végső cél mégiscsak a betegségek leküzdése. De ahhoz, hogy a gyógyításban előre tudjanak lépni, sok-sok kísérletre, kutatásra van szükség. A gyógyításban elért eredmények pedig visszajelzést adnak a kutatások irányára vonatkozólag. E kettőhöz szervesen kapcsolódik a korszerű orvosképzés, mely a betegségek gyógyítása mellett azok megelőzésére helyezi a hangsúlyt. A megelőzés ismét mérlegható kutatásokat igényel; így ez a hármas feladat szoros kölcsönhatásban van egymással.

Az orvostudományi egyetemek által fenntartott könyvtárak feladatait ezzel tulajdonképpen már meg is foglalmaztuk: az oktatás támogatása, a gyógyítással foglalkozó klinikusok és a tudományos kutatók szakirodalommal való ellátása, információs igényeinek felmérése és vizsgálata.

A Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárában igényvizsgálati, illetve használatelemzési felmérést eddig még nem végeztek. A folyóiratok árdrágulása és az információrobbanás miatt szükségessé vált a folyóiratállomány kihasználtságának vizsgálata, amely az információval való ellátottság kérdésének egyik felére próbál választ adni.

1. A PÉCSI ORVOSTUDOMÁNYI EGYETEM KÖNYVTÁRÁNAK BEMUTATÁSA

1.1 A könyvtár általános jellemzése

A könyvtár jellegét tekintve nyilvános szakkönyvtár, fenntartója a Pécsi Orvostudományi Egyetem. Ez határozza meg állományának gyűjtőkörét, és használóinak körét is.

Szervezete: centralizált, így a központi könyvtár köré esopor-
tosulnak a tanszéki könyvtárak. Jóllehet a dokumentumok beszerzése
központilag történik, a tiszta profilu folyóiratok közvetlenül az
illető tanszékra érkeznek. Ez magyarázza azt, hogy a továbbiakban
kizárólag a központi könyvtár folyóiratállományának vizsgálatával
foglalkoztam. Gyűjtőköre: az orvostudomány /minden szakágával együtt,
beleértve az orvosképzést is/ és a természettudománynak azon része,
amely közvetlenül kapcsolódik az orvostudományhoz. Ezen kívül ter-
mészetesen még a kiegészítő alaptudományok, mint a marxizmus-len-
nizmus, idegennyelvi képzés stb. Használói: a könyvtár állományát
elsősorban az egyetem dolgozói /egyetemi oktatók: elméleti kuta-
tók, klinikusok; egészségügyi szakdolgozók/ és az orvostanhallga-
tók használják, de nyilvános könyvtár lévén, külső szakemberek
számára is hozzáférhető az anyag.

A könyvtárba 1977. január 1. és december 31. között 1479-en
iratkoztak be. Ebből mindössze 63 volt a külső szakember, ami
alig 4,3 %-át jelentette az összes beiratkozottnak.

1.1.1 A könyvtár használóinak információs igényei

A Pécsi Orvostudományi Egyetem szakembereinek információszer-
zési módjáról átfogó vizsgálat nem készült. Németh Béla
és Szepesiné /1/ 1964-ben készült "A magyar orvosok szakirodalmi
és tájékoztatási igényeinek vizsgálata" o. munkája a POTE orvosai-
nak szakirodalmi igényeit is magában foglalja. Leszögezik, hogy a
kérdőíven nem tértek ki az olvasási szokásokra vonatkozó kérdése-
kre. Eleve abból indultak ki, hogy a szakemberek világszerte elsősor-
ban a folyóiratokból szerzik be új ismereteiket. Székely Sándor /2/
1978-as cikkében olvashatunk arról, hogy ezt az 1964-es széleskörű
felmérést 13 évvel később 1977-ben szűkebb körben /az orvosok vé-
letlen módszerű kiválasztásával/ megismételték. Ennek a felmérésnek
egyik fő célja; tájékozódás a felhasználók információs szokásairól.
A 12. kérdésben fontossági sorrendet kellett a megkérdezetteknek
felállítani a tudományos és szakfolyóiratok, monográfiák, referáló
folyóiratok, szemletanulmányok, tömörítvények, bibliográfiai kiad-
ványok, nem publikált kéziratok, kutatási beszámolók, disszertáci-
ók, kongresszusi kiadványok, utibeszámolók és egyéb dokumentumok

között. Az első helyre a szakfolyóirat, másodikra a monográfiák, a harmadikra a referálólapok kerültek, a többi információforrás vegyesen oszlott meg. Bár adataink nincsenek arról, hogy ez utóbbi felmérés megkérdezettjei között szerepelnek-e pécsi orvosok; az 1964-es felmérés Magyarország összes orvosáról készült, ez pedig annak szűkített változata, így feltételezhetjük, hogy a pécsi orvosok információs igényei nem különböznek túlságosan az országos igényektől.

1.1.2 A folyóiratállomány megoszlása

A könyvtárnak az 1977-es évre 492féle folyóiratot fizettünk elő. Ebből 160 a magyar, és 332 a külföldi folyóirat. Ez utóbbiból 66 a segédanyagnak, illetve prézens állománynak számító folyóirat, ezek csak helyben használhatók. A folyóiratok tárgyévi számait az olvasótermekben helyezzük el. A magyarokat a hallgatói olvasóteremben, a külföldieket pedig a kutatói folyóiratolvasóban. A folyóiratok régebbi számait az alagsori raktárunkban tároljuk.

A külföldi folyóiratok kivétel nélkül egy példányban járnak, a magyaroknál is mindössze egy kivétel van, az Orvosi Hetilap, mely két példányban jár.

1.1.3 A könyvtár kölcsönzési rendszere

A könyvtár a segédanyagnak számító bibliográfiákon és referálólapokon, a prézens anyagon, valamint a legfrissebb folyóiratszámokon kívül általában szabadon kölcsönzi a szakfolyóiratokat, akár kötött, akár kötetlen formájú. A kölcsönzés határideje általában 2 hét; a tárgyévi folyóiratoké /vagyis ami az olvasóteremben van/ 2 nap és 1 hét között van; ez a folyóirat keresettségétől függ. A kölcsönzések ideje alatt más kutató számára is szükségessé vált folyóiratokat nyilvántartásban tartjuk, és a lejáratkor azonnal intézkedünk /az esetleges hosszabbítás kérését megelőzően/, hogy minél előbb a másik kérő számára is hozzáférhető legyen.

1.1.3.1 A folyóiratok kölcsönzésének menete, és technikai lebonyolítása

A folyóiratolvasóban található folyóiratokat helyben lehet kölcsönözni. A régebbi anyagot raktári kérdőlapon kérve, a kölcsönzésben lehet igényelni. A kölcsönzés 2 példányos térítvényen törté-

nik, a folyóiratolvasóban 3 példányosan, ebből 1 példány az olvasóban marad. A folyóiratolvasóban kiadott folyóiratok térítvényeiből a fennmaradó 2 példány átkerül a kölcsönzőbe, és a kölcsönzőben kiadott anyaggal együtt naponta összesítésre kerülnek statisztikai célból. Ezután a kiadott anyag rákerül az olvasók betűrendben tartott törzslapjára. Ebből adódik a harmadik visszakeresési lehetőség, ugyanis a térítvény egyik példánya a folyóirat betűrendjében /ezen belül év, kötet, ha van, füzetszám szerint/, a másik példánya pedig a határidő lejártának sorrendjében kerül be a nyilván tartó dobozokba.

Visszahozatalakor a törzslapot "törölve" bélyegzővel látjuk el, és a megfelelő két cédulát kiemeljük a dobozokból.

1.2 Az információöszön kihatásai, a vizsgálat célja

A világviszonylatban is problémákat okozó információöszön, valamint az infláció a Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárában sem maradt hatás nélkül.

A könyvtár 1970-ben költözött egy újonnan átalakított, tágas épületbe, így jóllehet raktárgond egyelőre közvetlenül még nem tapasztalható, de az azóta eltelt 8 év már arra enged következtetni, hogy ha a folyóiratok terjedelme továbbra is hasonló mértékben növekszik, a tervezett időpontnál jóval előbb fog a könyvtár raktári helyhiánnyal küszködni.

A folyóiratok előfizetési árának állandó növekedése évenként megújuló problémát vet fel. A könyvtár folyóiratainak 1977-es előírányzott előfizetési ára és az 1978-ra előírányzott ár között máris 34 %-os árdrágulás mutatkozott. De az információöszön nemcsak a helyhiánynál és az állandó áremelkedésnél okoz nehézségeket, hanem a beszerzendő folyóiratok kiválasztásának amúgy is hálátlan feladatát még nehezebbé teszi.

A könyvtárak célja - a mindig szűkre szabottnak tűnő előfizetési keretből - természetesen a legtöbb információt nyújtó folyóirattirodalom beszerzése. Mely folyóiratok szolgáltatják a legtöbb és leghasznosabb információt egy bizonyos könyvtár használói számára? Erre a kérdésre kerestük a választ a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárában.

1.3 Az elemzés módszerének kiválasztása

Mivel tudjuk egyrészt, hogy a folyóiratok tartalmi érték meghatározására még nincs jól bevált módszer, másrészt egy folyóirat releváns értéke mindig a környezetétől függ /a könyvtár már meglévő állományától, a kutatás irányvonalától, mélységétől, a kutatók felkészültségétől stb./, ezért egy-egy folyóiratot nem lehet, és nem is szabad a többitől elkülönítve, önállóan értékelni, mert hamis eredményhez juthatunk.

Ezekután lehetőségként a mennyiségi mutatók alkalmazása maradt.

A hivatkozások nem mindig tükrözik a valódi használatot. Ugyan- is sokkal többet olvasnak a kutatók általában, mint amennyire való- jában hivatkoznak munkájukban /pl. csak közvetve használta fel cikkéhez, ezért nem hivatkozik rá, régebben olvasta stb./. Továb- bá gyógyító intézmény is lévén, nem szabad figyelmen kívül hagy- munk, hogy nem minden információszerzés egy későbbi publikálási szándék miatt történik. Ezek a tények cáfolják azt a feltevést /amit a hivatkozásvizsgálatok bizonyítani akarnak/, hogy amire nem hivatkoznak, az értéktelen, és nincs szükség rá.

Ezért döntöttünk a használatvizsgálat mellett. A használatvizs- gálat három fajtája tulajdonképpen nem kizárja, hanem kiegészíti egymást, de főképpen a helybenolvasási és a kölcsönzési vizsgála- tot egészíti ki a könyvtárközi kölcsönzés elemzése. A helybeni használat és a kölcsönzés a már meglévő állomány igénybevételét vizsgálja, csak más módon, a könyvtárközi kölcsönzés pedig az állo- mányból hiányzó, de szükséges dokumentumokra világít rá. Szerintünk az elemzések fontossági sorrendjében az olvasótermi használat és a kölcsönzések vizsgálata előrébbvaló, mivel nincs értelme olyan folyóirat előfizetésének, amelyet nem használnak. A használati vizsgálatok módja elsősorban a könyvtár szolgáltatásaitól függ.

A Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának folyóiratolvasójá- ban ugyan bőséggel van szabadpolc, de itt csak a kurrens /tárgyevi/ számokat találják az olvasók. Így a helyben olvasás regisztrálásá- nak elemzése nem adott volna teljes képet az állomány igénybevéte- léről. Az olvasóteremben tárolt folyóiratszámok szintúgy kölcsönöz- hetők, mint a korábbi évek kötetei, csupán a legfrissebb számok nem. A tapasztalat azt mutatja /erről felmérés nálunk még nem ké-

szült/, hogy a helyben olvasott folyóiratok általában meggyeznek a kikölcsönzött folyóiratokkal. További szempont még, ami a kölcsönzések alapján mért vizsgálat mellett szólt, hogy a könyvtárnak nincs olvasótermi fotózási lehetősége, így az is kölcsönzésre kerül, amit a központi fotószolgálatnál másoltatni szeretnének az olvasók.

A fentiek adják a magyarázatot arra is, hogy miért nem a kérdőíves módszert alkalmaztuk. A kérdőív akármilyen jól szerkesztett, mégis torzít egy kicsit, és félreérthető is lehet.

És mivel az állomány használatának legnagyobb része ennyire átfogóan megmutatkozik a kölcsönzésnél, magától kínálkozott az ötlet: a kölcsönzési adatok felhasználása a folyóiratok igénybevételének megállapítására.

2. A felmérés

2.1 A felmérés célja:

a könyvtárnak járó folyóiratok kibasználtságának megállapítása, és a folyóiratok között rangsor felállítása, amely az olvasók általi igénybevételt tükrözi illetve ezzel egyidejűleg a nem használt folyóiratok kiszűrése volt.

2.2 A folyóirat fogalmának körülhatárolása

A vizsgálat folyamán Sallai-Sebestyén /3/ meghatározásából indultunk ki. Az időszak kiadványok jellemzője, hogy nincsenek lezárva, hanem egymás után, folyamatosan jelennek meg. Az egyes számokat sorszámokkal látják el, és az azonos évben megjelent számok évfolyamot alkotnak. A folyóiratok jellemzője ezen kívül még, hogy viszonylag időtállóbb anyagot adnak közre, mint pl. a napilapok, megtartva az időszerűség követelményét. Általában rendszeres, de nem meghatározott időközökben jelennek meg. Meg kell jegyeznünk, hogy a folyóiratok és a sorozatok között néha nagyon nehéz meghatározni a határvonalat, mert bőven van olyan folyóirat, amelynek egyes számai egy-egy önálló téma köré csoportosítják cikkeiket /pl. Pediatric Clinics of North America, Clinical Obstetrics and Gynecology, The Practitioner, Annals of the New York Academy of Sciences stb./, vagy a sok különszámot tartalmazó folyóiratok

/mint pl. az évrte 12-szer megjelenő Scandinavian Journal of Clinical and Laboratory Investigation, melynek 8 fürete szupplementumszám, és csupán 4 száma sima folyóiratszám/. Vagy a fordítottja, a sorozatként számontartott Advances...-ek Progress...-ek, amelyek folyóiratként éppúgy előfizethetők, mint egyesével könyvként is megvásárolhatók.

Dolgozatomban azt az irányvonalat követtem, hogy azokat a dokumentumokat vizsgáltam, amelyeket a folyóiratelőfizetési pénzből vásároltunk. Ez két okból volt indokolt. Az egyik az, hogy általában a sorozatokat többnyire szívesebben fizetjük elő folyóiratként, mint könyvként, mivel így sokkal jobban tudjuk biztosítani a folyamatoságot. A másik indok pedig az, hogy mivel ez a felmérés csak a folyóiratokra terjed ki, a könyvekre nem; így ezekkel a - "határterületi eset"-nek számító - sorozatokkal bővíteni tudtam a felmérés körét.

2.3 A vizsgált folyóiratok kiválasztása

A vizsgálat csak a külföldi folyóiratokra terjed ki, mivel elsősorban ezeknek a folyóiratoknak az előfizetése jelenti a nagy gondot, és %-osan is több külföldi folyóirat jár, mint magyar /előbbiből 64 %, utóbbiból csak 36 %/. Egyébként a magyar folyóiratok használata úgysen jellemző a tényleges szükségletet, hiszen az orvosok legnagyobb része saját maga is járátja a legfontosabb folyóiratokat /pl. az Orvosi Hetilapot, és legtöbbször még szakterületük legjellemzőbb folyóiratait is/.

A vizsgálat, mivel a kölcsönzésre került folyóiratok alapján készült, nem tartalmazza a nem kölcsönözhető folyóiratokat. Ezek: a ³sehéanyagoknak számító bibliográfiák, indexek, referálólapok; néhány politikai magazin; valamint a belső használatra szánt könyvtári szakfolyóiratok. Továbbá nem dolgoztam fel azokat a folyóiratokat, amelyek az 1977-es évben már nem jártak, vagy megszűntek. A cél a folyóiratok előfizetési érdemlegességének megállapítása volt; a nem járó folyóiratok használatára pedig amúgyis a könyvtárközi kölcsönzés tudna választ adni. Ez a folyóirathasználat évek szerinti megállapításánál egy kissé befolyásoló tényezőként hatott.

2.4. A vizsgálat módszere, periódusa, lebonyolítása

A vizsgálatot a kölcsönzött folyóiratok visszahozatalakor kiemelt cédulák alapján végeztem, az 1977. január 1. és december 31. közötti időszakot ölelte fel. Az érvénytelenné vált kölcsönzési cédulákat összegyűjtöttem, és a folyóiratok címe szerint rendeztem. Minden folyóiratról külön karton készült. A kartonra rákerült az egyes kölcsönzések térítvényei alapján a kikölcsönzött folyóirat megjelenési éve, a kölcsönvevő foglalkozása, a folyóirat nyelve és periodicitása, és a tárgykör, amibe tartozik. Ezeket a kartonokat azután mindig a soronkövetkező szempont szerint rendeztem.

Ha ugyanazt a folyóiratszámot egy olvasó többször is elvitte, ez mind külön kölcsönzésnek számított, hiszen akár egy kötetben, de még egy füzet számban is több cikk található, és első kölcsönzéskor esetleg elkerülte az olvasó figyelmét, vagy csak később vált érdekessé számára, ezért vitte el újból. Ezek a tényezők növelték a folyóirat értékét. Ha egy térítvényen több kölcsönzés volt, az annyinak számított, ahány darabot elvittek. Viszont, ha a térítvényen bekötött folyóirat /teljes kötet/ szerepelt, ez csak egy darabnak számított, jóllehet tudjuk, hogy több cikk lehetett hasznára a kutatónak. /Ez viszont csökkentette a folyóirat értékét./ - A két dolog kis aránytalanságot eredményezett, de egyelőre nem állt rendelkezésünkre más módszer, amellyel a ténylegesen felhasznált cikkek számát mérni tudtuk volna. Ezen úgy gondoljuk, hogy a fotózási kérdőlapok feldolgozása sem segített volna.

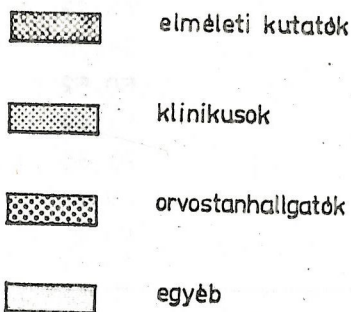
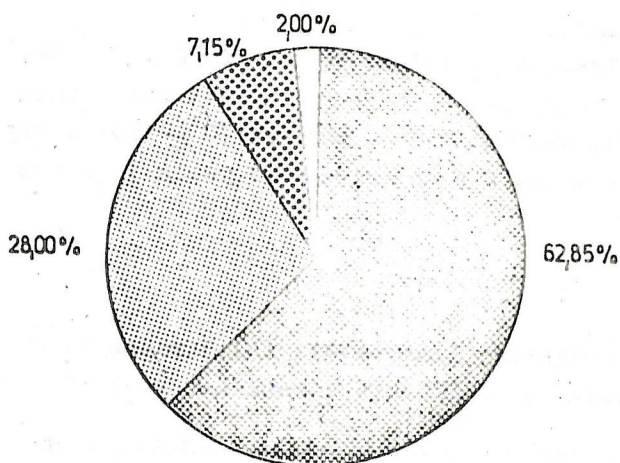
3. A vizsgálat eredményei

3.1 Általános adatok

Az elemzésre került egy éves időszak alatt a figyelt 266féle potenciális folyóiratból 4200 kölcsönzés fordult elő. A 4200 igény 217féle folyóiratban szóródott /ez 81,58 %-a a figyelt folyóiratoknak/, és 49féle folyóiratból egyáltalán nem volt kölcsönzés /ez pedig 18,42 %-a a figyelt folyóiratoknak/. Így az egy folyóiratra eső kölcsönzési átlag 15,8 volt.

Az összes kölcsönzés /4200/ 62,85 %-át /2640 db-et/ az elméleti kutatók; 28 %-át /1177 db-et/ klinikusok; 7,15 %-át /300 db-et/ orvosstanhallgatók és 2 %-át /83 db-et/ egyéb foglalkozásuk kölcsönzték. Az elméleti kutatók és klinikusok közötti különbség érthető, hiszen ez utóbbiak feladata elsősorban a gyógyítás, és csak másodsorban a kutatás.

1. ábra: A kölcsönzések %-os megoszlása a használók foglalkozása szerint

3.2 Az egyes folyóiratok igénybevétele a kölcsönzések gyakorisága szerint

Felmérésen igazolta az igényelt cikkek száma és a hozzá szükséges folyóiratok száma között lévő összefüggést, hogy ti. a cikkek nagyobb része kis számi folyóiratban koncentrálódik, és a cikkek kisebb hányada viszont arányosan sokkal több folyóiratban, elszórva található.

A kérések 1/4-éhez 6 folyóirat elegendő volt, vagyis az összes figyelt folyóirat 2,25 %-a; feléhez pedig mindössze 22 folyóirat kellett, vagyis 9 %. A kérések 70 %-ához a figyelt folyóiratoknak csupán a 16,18 %-a; 90 %-ához pedig 33,1 %-a volt szükséges.

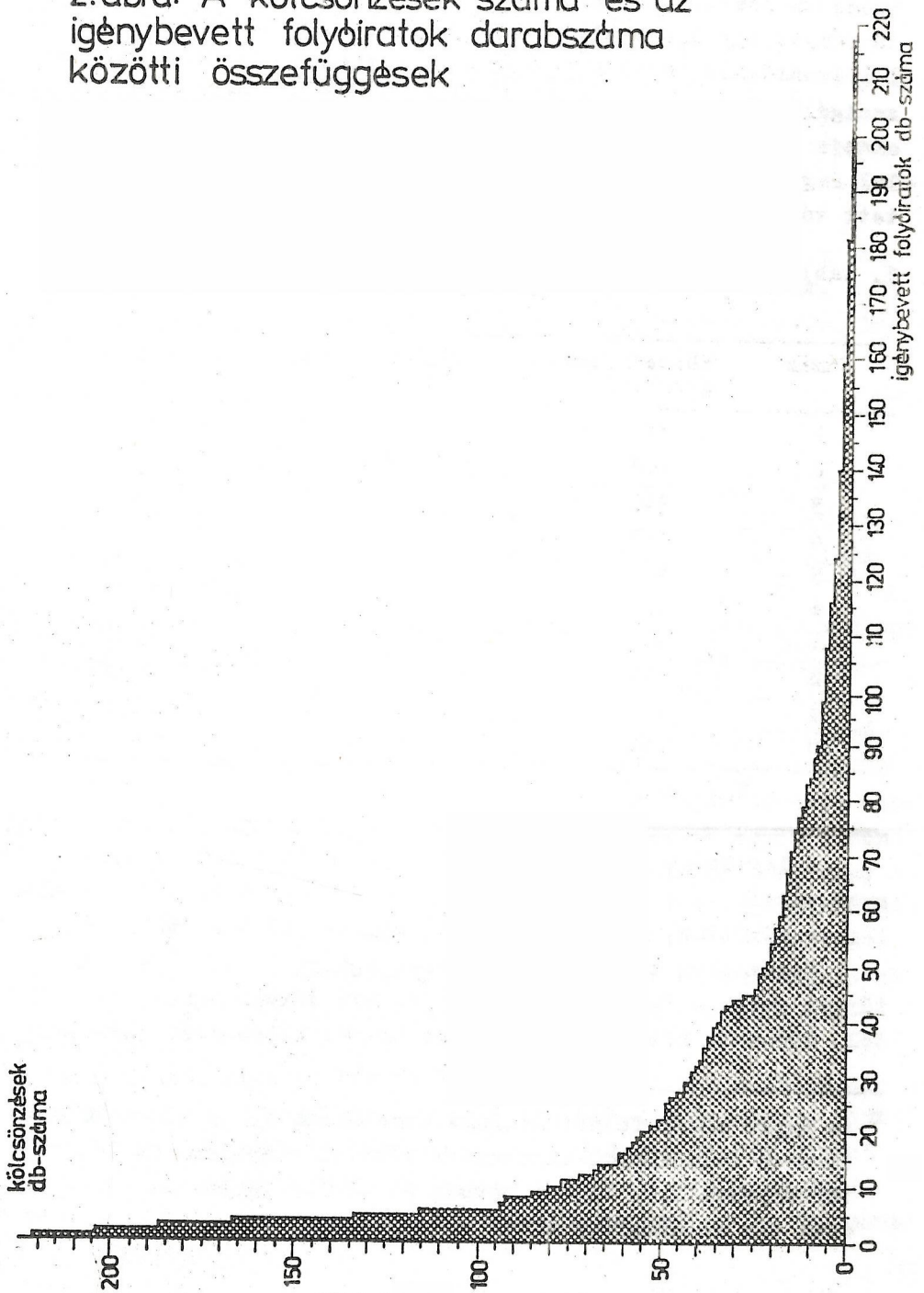
1. táblázat.

A ténylegesen igénybevett folyóiratok és a kölcsönzések %-a, illetve darabszáma közötti összefüggések

Az igénybevett folyóiratok		A kölcsönzések	
%-a	db-száma	%-a	db-száma
3,22	7	26,79	1125
5,06	11	34,78	1461
10,12	22	50,52	2124
20,27	44	71,64	3011
30,87	67	82,85	3482
40,5	88	89,44	3759
50,23	109	93,2	3917

A legtöbb kérés, 222 db, egy folyóiratból volt, és 36 folyóiratot csak egyszer kértek. /ld. 2. ábra./

2. ábra: A kölcsönzések száma és az igénybevett folyóiratok darabszáma közötti összefüggések

A kölcsönzések gyakorisága és az igénybevett folyóiratok darabszáma közötti összefüggésre megpróbáltuk Bradford szóródási törvényét egy kissé eltérő módon, kibővíve alkalmazni. /Bradford 1-1 témakörhöz tartozó cikkek számát viszonyította a cikket szolgáltató folyóiratok darabszámához, nálunk viszont a vizsgálat alapja a kölcsönzések darabszáma volt, így a mi esetünkben ez felel meg a "cikkek száma" fogalomnak./ Ezzel, az általunk módosított változattal a következő számadatokat kaptuk:

2. táblázat

Zónák	Kölcsönzések darabszáma	Folyóiratok darabszáma	Bradford- i^x állandó
1	427	2	-
2	488	3	1,5
3	469	5	1,6
4	465	7	1,4
5	470	9	1,3
6	453	11	1,2
7	451	16	1,45
8	461	28	1,75
9	460	90	3,21
10	56	46	-
Ö.: 4200	Ö.: 217	-	-

A legtöbbet kölcsönzött folyóirat a "Nature" volt, ezt 222-szer vitték el a vizsgált egy év alatt, vagyis hetente legalább 4-szer elvitték. Ez az összes kölcsönzés 5,3 %-át tette ki.

Sorrendben a második legtöbbet igényelt folyóirat már orvosi tárgyú volt, a "Brain Research", és nem sokban maradt le a "Nature"-tól, 205-ször kölcsönzték; ez az összes kölcsönzés 4,88 %-át jelen-

^x Az egyes zónák folyóiratainak darabszáma és az előző zónába tartozó folyóiratok darabszáma közötti hányados. Ez Bradford törvényében 1.5. Nálunk csupán az utolsó teljes zóna hányadosa tér el. kissé ennélfogva az átlagtól.

tette. A harmadik és negyedik helyen általános orvosi hetilapok, egy angol, a "Lancet" 187 közlésűvel, és egy amerikai, a "New England Journal of Medicine" 167 közlésűvel áll. Az ötödik helyen pedig a "Science" van 134 közlésűvel, ami ismét nem orvosi, hanem természettudománnyal foglalkozó hetilap. A hatodik helyen a "Cancer" áll, 116 közlésűvel. A rákbetegség elleni küzdelem körünk egyik legtöbbet vizsgált kérdése, így érthető, hogy a rangsorban az első között találjuk.

A közismert, és közkedveltnek tartott "JAMA" mindössze a 18. helyre került, az 58 közlésűvel. Ennek okát abban látjuk, hogy nagyon késve érkezik, így aktualitása a többi általános orvosi hetilaphoz képest jóval kisebb.

/A folyóiratok használatának gyakoriság szerinti jegyzéke az 1.sz. mellékletben található./

3.3 A közlések megoszlása a folyóiratok kora szerint

A használt folyóiratok kor szerinti vizsgálata a dokumentumok keresztül rávilágíthat bizonyos szakterületek információinak avulási idejére is.

Régi irodalmi adatokhoz a kutatók általában hivatkozások alapján jutnak. Az a következtetés, amely szerint: amelyik dokumentumot nem használják, annak információi is értéktelenek, és elavultak, nem állja meg a helyét. Hiszen, ami az egyik felhasználó számára elavult információ /és ezért nem idős/, a másik felhasználó számára még új lehet! Ezért, az itt következő megállapításokat csak tájékoztató jellegűeknek tekinthetjük, mert amiből az egyik évben nem volt régebbi közlés, az egyáltalán nem jelenti azt, hogy a következő években sem lesz, de természetesen kicsi a valószínűsége. Ezek a megállapítások inkább tárolókönyvtárak felállításánál játszanak szerepet, de selejtezésnél igenis óvatosan kell alkalmazni az eredményeket /pl. az országban máshol hozzáférhető-e az anyag stb./.

Jelen felmérésben az összes közlés 43,67 %-a a folyóiratok megjelenésének utolsó két évére esett. Ebből a legutolsó évre, vagyis 1977-re 20,62 %, és 1976-ra 23,05 % jutott. Ez egy kicsit cáfolni látszik a legfrissebb folyóiratok kedveltségét, de valószínűleg az a helyzet, hogy az 1977-es folyóiratszámok az év folyamán

folyamatosan jelentek meg, így a hozzáférés is csak fokozatosan vált lehetővé. Az 1976-os példányok pedig teljes létszámban rendelkezésre álltak. Az 1977-es év kisebb használatát magyarázza még a legfrissebb számok kölcsönzésének korlátozottsága is. Az utolsó 5 évre esik az összes kölcsönzés 70,8 %-a, ami más felmérésekhez képest elég magasnak tűnik. Tibbets, P. /4/ két helyben-olvasási vizsgálatánál ez 62, illetve 44 %, /átlaga 58 %/, Morton, D.J. /5/ könyvtárközi kölcsönzési felmérésénél 62,48 %-ot, Dömötörné /6/ vizsgálatánál pedig 66,3 %-ot tesz ki. Előbbi kettő orvosi, az utóbbi kémiai szakirodalmat vizsgált.

Az utolsó 10 év anyagából teljesíthető volt az összes kölcsönzés 89,5 %-a /3758 kölcsönzéssel/, 15 év anyagából a 96,18 %-a /4040 db/, 20 év anyagából pedig a kérések 98,49 %-a /4137 db/.

20 évnél régebbi anyag kölcsönzése 63 db volt, 22féle folyóiratból, és ez az összes kölcsönzés 1,5 %-a volt. 30 évnél régebbi anyagot pedig 15-ször kölcsönöztek, 5féle folyóiratból, ez mindössze 0,33 %-ot tett ki. A vizsgált folyóiratok kiadásának legrégebbi éve 1932-es volt.

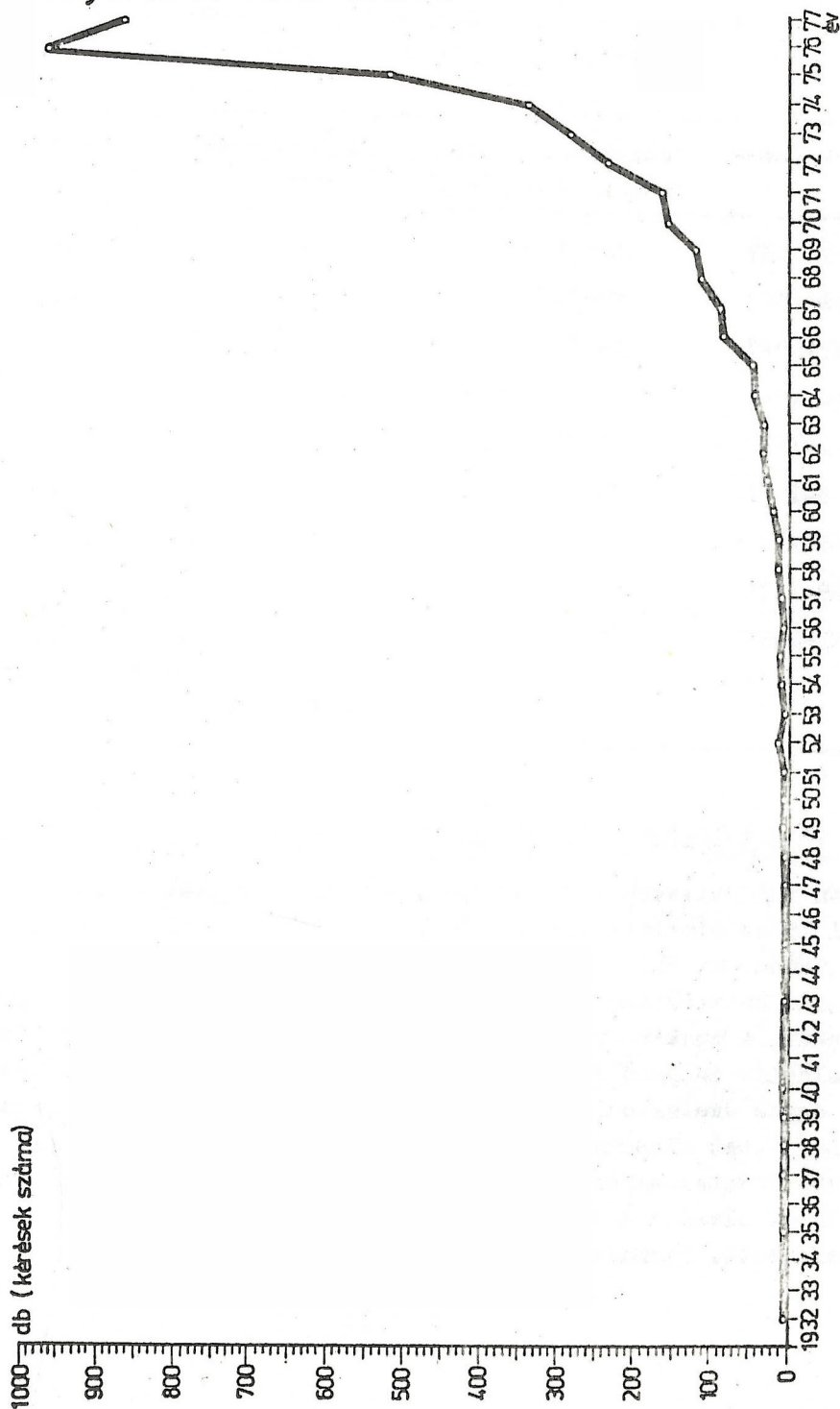
3. táblázat

A kölcsönzések %-os megoszlása a folyóiratok korához képest.
Összehasonlítás más felmérésekkel

A folyóiratok kora	Morton /1977/ /orvosi/	Dömötörné /1974/ /kémiai/	POTE felmérés /orvosi/
5 év	62,48 %	66,3 %	70,8 %
10 év	80,15 %	82,2 %	89,5 %
20 év	93,54 %	92,5 % ^x	98,5 %

^x 15 év

3. ábra: A kölcsönzések száma az igénybevett folyóiratok kora szerint

4. táblázat

A kérések száma a folyóiratok korához képest,
és az összes kérésből való %-os részesedése

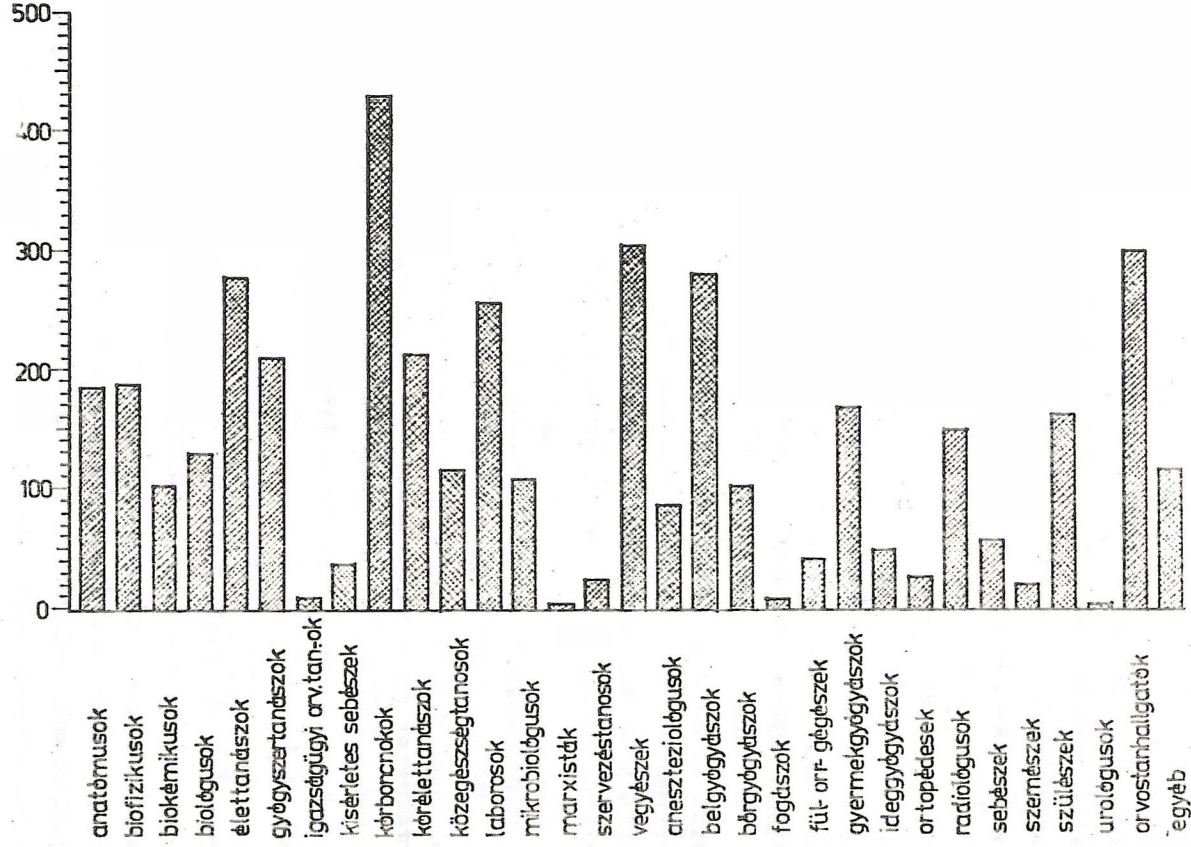
Évek száma	Igénybevett folyó- iratok kora /évek/	Kérések száma /db/	Összes kérés %-a
1932-1937	46-41	3	0,06
1938-1942	40-36	9	0,21
1943-1947	35-31	3	0,06
1948-1952	30-26	21	0,48
1953-1957	25-21	27	0,64
1958-1962	20-16	97	2,31
1963-1967	15-11	282	6,71
1968-1972	10- 6	785	18,68
1973-1977	5- 0	2973	70,79
Összesen:		4200	99,94

3.4 A közlésűzések viszonyítása az igénybevevők foglalkozásához

Az igénybevevőket foglalkozásuk alapján 31 kategóriába soroltam. Ebből 15 az elméleti szakma, és 13 a klinikusi. Külön vizsgáltam az orvostanhallgatók és a vegyészek olvasását, és néhány foglalkozás az egyéb kategóriába került. A besorolásnál elsősorban a végzettség, nem pedig a munkahely számított /pl. kórbonctanban dolgozó biológus, radiológiaián dolgozó fizikus/, valamint a szakorvosi képesítés is döntő volt egyes esetekben /pl. szülészeten dolgozó gyermekgyógyász/.

Legtöbbet olvastak a vizsgált 1 év alatt a kórbonctanok. 430 közlésűzésükkel az összes közlésűzés 10,28 %-át tették ki. Második legtöbbet olvasók a vegyészek, ők 304 db-ot közlésűztek, ez 7,24 %-ot jelentett. Harmadik helyen az orvostanhallgatók állnak, a vegy-

4. ábra: A kölcsönzések megoszlása a foglalkozásokhoz viszonyítva

győzséktől alig lemaradva, 300 kölcsönzéssel, ez pedig 7,14 %-ot jelentett. Hegyedik helyre a belgyógyászok, ötödik helyre az élettanosok kerültek 280, illetve 278 kölcsönzéssel. Ez 6,66 illetve 6,62 %-át adta az összes kölcsönzésnek.

Legkevesebbet /4-4-et/ kölcsönöztek az urológusok és a marxizmus tanszék munkatársai, ez 0,095 %-át jelentette csupán az összes kölcsönzésnek. Ez érthető, ha hozzászámítjuk azt, hogy az urológia speciális klinikumnak számít és viszonylag kevés kapcsolatban van egyéb szakágakkal. Így a saját tanszéki anyaguk valószínűleg kielégíti olvasói igényüket. A marxizmus tanszéknél hasonló a helyzet, azaz a különbséggel, hogy teljesen elméleti tanszék lévén az évek folyamán nagyon szép gyűjteményt sikerült létrehozniuk, úgy, hogy ritkán kell a központi könyvtárba jönniük anyagért. Az egészségügyi szervezésben is teljesen elméleti tanszék, bár jóval fiatalabb, mint a marxizmus intézet, 1970-ben létesült. Valószínűleg ezért került 25 kölcsönzésével hat hellyel előre.

Az, hogy az első öt foglalkozás között ott találjuk a kórboncolókat és a belgyógyászokat, teljesen érthető, és indokolt is. A kórboncoltan szinte minden klinikummal kapcsolatban áll, ezért kell a széleskörű tájékozottság. A belgyógyászoknak viszont azért van szükségük nagyobb olvasottságra, mivel ők legtöbbször "adatok" alapján tudnak diagnosztizálni, gyógyítani; szemben pl. a sebészekkel, szülészekkel. De ez utóbbiaknál az endokrinológiai kutatások magyarázzák, hogy 165 kölcsönzésükkel a 12. helyre kerültek, szemben a sebészek 21. helyével és 60 kölcsönzésével.

3.5 A használt folyóiratok megoszlása tárgykörök szerint

Az igénybevett 217 folyóiratot témakörük alapján 35 szakba soroltam. A támpontot számomra a "World Medical Periodicals" szak szerinti mutatója nyújtotta, ez 67 tárgykörbe sorolja a benne lévő folyóiratcímeket. Ezek közül több fogalmat összevontam /pl. plasztikai sebészetet és a transzplantációt egyaránt a sebészet címszó alá soroltam/, más tárgykör pedig egyáltalán nem szerepelt a könyvtár folyóiratállományában /pl. bőrgyógyászat, szemészet, fül-orr-gégyógyászat, ortopédia, stb./. Ennek az a magyarázata, hogy a központi könyvtár elsősorban azokat a folyóiratokat járattja, amelyek több tanszék kutatói részéről tartanak számot érdeklődésre. Az un.

kisklinikumok /mint a fent említettek/ folyóiratai inkább 1-1 klinika érdeklődési köréhez tartoznak, és ezeket a megfelelő tanszékek részére fizetjük elő. Az egyes tárgykörökbe nem került azonos számú folyóirat. Ez természetes is, hiszen az egyetemen sem kutatnak minden témát azonos mélységgel.

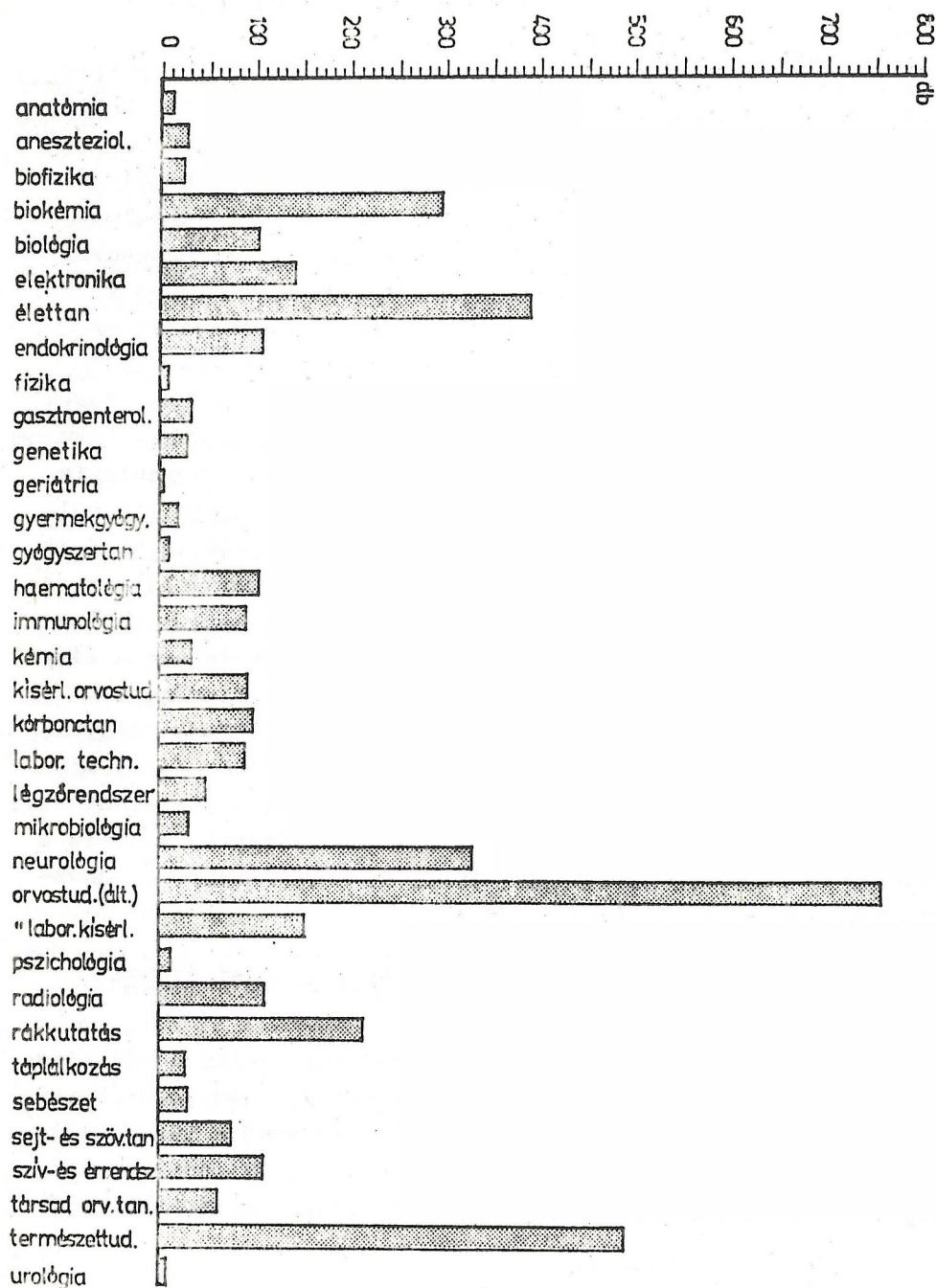
A legkedveltebb folyóiratoknak számító általános orvosi hetilapok az "általános orvostudomány" tárgykörébe kerültek és így érthető az, hogy ez a szak 759 kölcsönzési darabszámával az első helyre került. Ez a teljes kölcsönzés 18 %-át tette ki. A második helyre a "természettudomány" tárgyköre jutott, 492 kölcsönzést tartalmazó folyóirataival. Ez viszont 11,71 %-a volt az összes kölcsönzésnek. Ezután a sorrend: élettan, ideggyógyászat, biokémia: 392, 333 és 297 kölcsönzéssel. Az első öt tárgykör együtt 54,13 %-át tette ki az összes kölcsönzésnek. A hatodik helyre került a rákkutatás, 217 kölcsönzésével. Hetedik helyen a laboratóriumi kísérletek már "csak" 156 kölcsönzéssel, a nyolcadik helyre pedig érdekes módon az elektronika került 142 kölcsönzéssel. Kilencedik helyen az endokrinológia áll 131 kölcsönzéssel, a tizedik helyen pedig a radiológia 110 kölcsönzéssel. Ez az első tíz tárgykör az összes kölcsönzés 72,11 %-át jelentette, de a 90,23 %-hoz is mindössze 18 tárgykörre volt szükség. Ez persze nem jelentheti a többi, kevésbé olvasott tárgykör kevésbé fontos voltát, csupán arról van szó, hogy ez is igazolja azt a tényt, amit már az 3.2-es fejezetben is említettem, hogy a kölcsönzések nagy része kevés folyóiratban koncentrálódik. A 72,11 %-os igénykielégítéshez kevesebb, mint a fele folyóiratot használták /44,8 %/, de az összes figyelt folyóiratnak ez mindössze 36,84 %-át jelentette.

Stagl és Kilgour /7/ elemzésében az első hét tárgykör alkotta a kölcsönzések 50 %-át, és 14 tárgykör tette ki a 75 %-ot. Ők a használt 701 folyóiratot 21 tárgykörbe sorolták.

3.5.1 A tárgykörök használata a folyóiratok kiadási évének viszonylatában

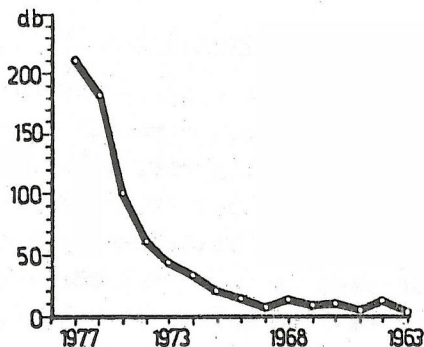
Az egyes tárgykörökön belül a folyóiratok kor szerinti eloszlása nem azonos, mint ahogyan ezt a 6. ábra is mutatja. A görbékét összehasonlítva látjuk, hogy az általános orvostudomány és a természettudomány használata a "friss" években igen magas, utána gyors ütemben esőkken, szemben az ábrázolt 4 másik gyakran használt tárgykörrel,

5. ábra: A használt tárgykörök megoszlása a kölcsönzések darabszáma szerint

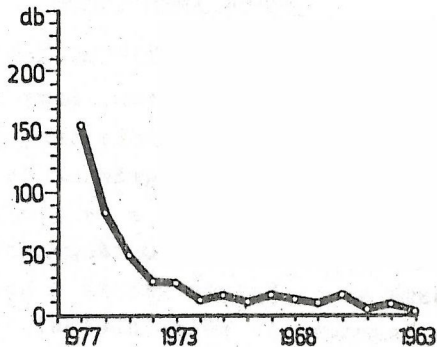

6. ábra: Az első hat leggyakrabban használt tárgykör kor szerinti megoszlása

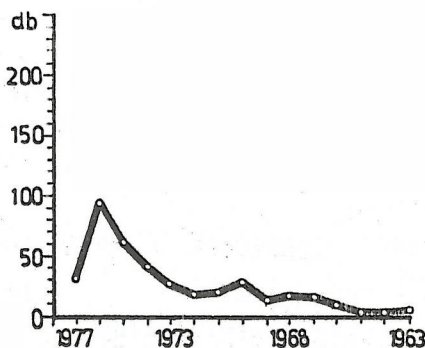
Általános orvostudomány

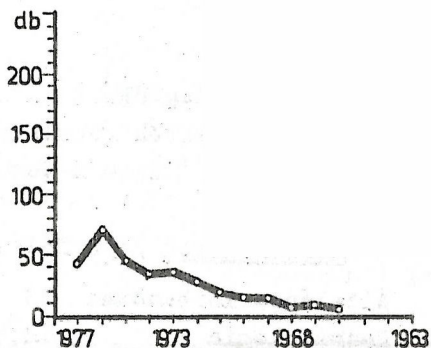
Természettudomány

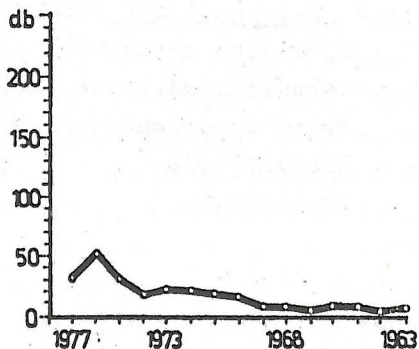
Élettan

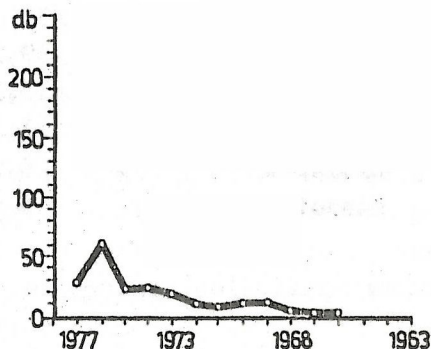
Neurológia

Biokémia

Rákkutatás

ahol egyenletesebb a használat mértéke, és az utolsó évek igénybevétele kisebb mértékben tér el a régebbi évek használatától.

3.5.2 Az igénybevett tárgykörök és a használók foglalkozásának kapcsolata

3.5.2.1 Foglalkozások viszonyítása a használt tárgykörökhöz

Itt azt vizsgáltam, hogy mit olvasnak az egyes szakterületek kutatói. A legtöbbféle tárgykörbe tartozó folyóiratból válogatták olvasmányaikat a vegyészek és az orvostanhallgatók, egyaránt 26-26 tárgykörből. Eután a belgyógyászok következnek 22, majd a laboratóriumi orvosok 20 tárgykörből választott kölcsönzéseikkel. És csak az 5. helyen vannak a kórbonanokok 19féle tárgykörrel, de a legnagyobb kölcsönzéssel. Tehát az első helyen /1 kivétellel/ a kölcsönzések számának aránya megfelel a választott tárgykörök számának. És a kivétel a kölcsönzésben az 5. helyen lévő élettan-sok, akik mindössze 10 tárgykörből választottak, és így a 20. helyre kerültek.

5. táblázat

Az első 6 legtöbbet olvasó foglalkozás felsorolása a választott tárgykörök részletezésével /az első 5 tárgykör részese-dése %-osan az összkölcsönzésből/

<u>Kórbonanokok /430 kölcsönzés/</u>		<u>Vegyészek /304 kölcsönzés/</u>	
Általános kórbonetan	13 %	Biokémia	24 %
Haematologia	12,8 %	Természettudomány	13,5 %
Laborat.kísérletek	11,6 %	Laborat.technika	12,5 %
Természettudomány	9,1 %	Kémia	7,9 %
Általános orvostud.	8,8 %	Neurológia	5,3 %
<u>Orvostanhallgatók /300 kölcs./</u>		<u>Belgyógyászok /280 kölcs./</u>	
Általános orvostud.	29,3 %	Általános orvostud.	32,9 %
Természettudomány	19,3 %	Laborat.kísérletek	10,4 %
Rákkutatás	11,3 %	Szív- és érrendszér	9,3 %
Biokémia	5,3 %	Haematológia	7,1 %
Haematologia	4 %	Immunológia	6,8 %

<u>Fiziológusok /278 kölcsönzés/</u>		<u>Laborat. orvosok /256 kölcs.</u>	
Neurológia	47,8 %	Elektronika	18,8 %
Élettan	18 %	Laborat. technika	14 %
Elektronika	11,5 %	Általános orvostud.	14 %
Természettudomány	7,6 %	Biokémia	10,2 %
Endokrinológia	6,8 %	Endokrinológia	7,8 %

3.5.2.2 A tárgykörök használata foglalkozások szerint

Ebben a fejezetben azt vizsgáltam, hogy kik tájékozódnak a legtöbbet az egyes tárgykörökből. A legkeresettebb tárgykör az általános orvostudomány volt. Ebből csak a szemészek és a fogászok nem kölcsönöztek. A második legkeresettebb tárgykör a természettudomány volt, amit leginkább az orvostanhallgatók kölcsönöztek, ezután a biológusok, biofizikusok, majd a vegyészek következnek. A 31 foglalkozási kategória közül 25 félébe tartozóak kölcsönözték ezt a témakört. A harmadik helyen az élettan tárgyköre áll. A 392 kölcsönzésnek több, mint 1/4-ét a gyógyszeratanosok igényelték. Ezt követték a biofizikusok, majd a kóreléttanok, és az élettanok, ez utóbbi mindössze 1/8-os részesedési aránnyal. A negyedik helyen álló ideggyógyászat 333 kölcsönzésének 40 %-át az élettanok kérték, de 20 %-át is anatómusok. Az ideggyógyászok a 9. helyre kerültek ezen a szakon belül, 0,9 %-os részesedéssel. Az ötödik legtöbbet kölcsönzött tárgykör a biokémia volt. Itt már az első között inkább találunk olyanokat, akiknek foglalkozása a biokémiával közvetlenül kapcsolatos. Első helyen a vegyészek vannak, a 297 kölcsönzés majdnem 1/4-ét kölcsönözték. A kémikusok a második helyre kerültek, 19,2 %-os kölcsönzési arányukkal. Őket követik a biológusok, biofizikusok és a laborosok. Sorrendben a 6. tárgykör a rákkutatás. Ezt a tárgykört 35 %-ban a kórbonatanosok olvasták. Ezután az orvostanhallgatók következnek, majd radiológusok, mikrobiológusok és belgyógyászok.

Egyébként az, hogy a biokémia kivételével a tárgyköröket első sorban nem a megfelelő foglalkozásuk olvassák, részben érthető. A folyóiratokat ugyanis címük alapján soroltuk a tárgykörökbe. Ezek pedig általánosan ölelik fel a kérdéses témát. A kutatások irányvonala egyre inkább interdiszciplinárisává válik, és a kutatók a problémák megoldását más területeken keresik. A kutatás módja is megváltozott a technika fejlődésével, és igen gyakran celluláris szinten, vagy biokémiai módszerekkel történik.

6. táblázat

Az első 6 tárgykör ismertetése az első 5 leggyakoribb használati különbségének %-os feltüntetésével

<u>Általános orvostud. /759 köles./</u>		<u>Természettudomány /492 köles./</u>	
belgyógyászok	12,1 %	orvostanhallgatók	11,8 %
orvostanhallgatók	11,6 %	biológusok	10,9 %
szülészek	10,5 %	biofizikusok	8,9 %
gyermekgyógyászok	8,9 %	vegyészek	8,3 %
bőrgyógyászok	7,9 %	kórboncmokok	7,9 %
<u>Élettan /392 köles./</u>		<u>Idégyógyászat /333 köles./</u>	
gyógyszertanok	25,3 %	élettanok	40 %
biofizikusok	17,3 %	anatómusok	20,7 %
kórélettanok	17,1 %	gyógyszertanok	16,5 %
élettanok	12,8 %	kórélettanok	10,2 %
anatómusok	7,4 %	vegyészek	4,8 %
<u>Biokémia /297 köles./</u>		<u>Rákkutatás /217 köles./</u>	
vegyészek	24,6 %	kórboncmokok	35 %
biokémikusok	19,2 %	orvostanhallgatók	15,7 %
biológusok	10,1 %	radiológusok	13,4 %
biofizikusok	9,1 %	mikrobiológusok	8,3 %
laborat. orvosok	8,8 %	belgyógyászok	5,1 %

3.6 A folyóiratok periodicitása és a különbségek gyakorisága közötti összefüggés

A folyóiratok megjelenési gyakorisága egyre változatosabb képet mutat, szemben a korábbi heti, havi, negyedévi, félévi folyóiratokkal. Ujabban gyakran csökkentik a havilapok évi 12 számát 11-re, 10-re, 9-re, sőt 8-ra is. Ennek főképp gazdasági okai vannak. A papírárak, valamint a nyomdaköltségek emelkedése miatt így próbálják ideig-óráig változatlan előfizetési árral megjelentetni a folyóiratokat. Ugyanakkor az információszűn következtében számszerűleg, és terjedelemben is megnövekedett cikkek közlését mások úgy oldják meg, hogy az évi 12 szám helyett 14. sőt 16 számot adnak ki.

Egyes feltevések szerint a kölcsönzések azért nem tükrözik pontosan az információigényt, mivel a kölcsönzések száma a folyóiratok megjelenésének gyakoriságával függ össze. Vagyis pl. a hetilapok azért látszanak keresettebbeknek, mert többször jelennek meg. Szerintünk a keresettséget befolyásolhatja az is, hogy pontosan a gyakori megjelenés következtében ezek a folyóiratok mindig friss információt tartalmaznak, ami a mindennapi tájékozódásnál nélkülözhetetlen.

Felmérésben a legtöbb kölcsönzés, szám szerint 1734, a havilapokból volt. Ez az összes kölcsönzés 41,29 %-át tette ki. Csak a második helyre kerültek a hetilapok, 1279 kölcsönzéssel, ami 30,45 %-ot jelentett. Harmadik helyen 403 kölcsönzéssel, 9,6 %-os aránnyal a főlhavi lapok állnak, és a negyedik helyen a kéthavonta megjelenő lapok 254 kölcsönzéssel, 6,05 %-al. Az összkölcsönzés 1-1 kategórián belül az igénybevett folyóiratfajták számától is függ, ez pedig a meglévő állomány függvénye. Ezért a felmérésnek ezen adatait inkább csupán megállapításnak szántam és semmiféle következtetést nem akarok belőle levonni.

3.7 A kölcsönzések megoszlása a nyelvek használatának tükrében

A folyóiratok használhatóságát nyelvi hovatartozásuk nagyon befolyásolja. Az orvostudomány világnyelve az angol, ez megmutatkozik ebben a felmérésben is. A használt 217 folyóiratból 144 folyóirat volt olyan, mely csupán angolul közöl cikkeket, ebből 3575 kölcsönzés adódott /85,11 %-a volt az összes kölcsönzésnek/. Tiszta német nyelvű folyóiratból /13 db/ 248 kölcsönzés volt /5,9 %-a az összes kölcsönzésnek/. Orosz nyelvű folyóiratot számszerűen többet használtak, mint németet, 18 db-ot, de kevesebb kölcsönzéssel: 108 /közel 2,6 %/. A francia folyóiratokat ritkán használják, akárcsak az olaszt. Előbbiből 4 folyóiratból csupán 7 kölcsönzés volt, az utóbbiból 4 folyóiratból 6 kölcsönzés. Külön kell megemlítenünk az újabban egyre jobban terjedő többnyelvű folyóiratokat. A kiadók főképp a világnyelvek egyes használatával próbálják nemzetközivé tenni folyóirataikat, és ezzel szélesebb olvasókörzetséget biztosítani, egyrészt gazdasági megfontolásból, másrészt a tudomány nemzetközivé tételének szándékával. Leggyakrabban az angol-francia-német nyelv jelenik meg együtt, nálunk 22 ilyen fo-

lyóiratból összesen 147 kölcsönzés volt, ami 3,5 %-át jelentette az összes kölcsönzésnek. Az angol nyelv a némettel vegyesen főképp nyugatnémet folyóiratoknál mutatkozik, de keletnémeteknél sem ritka. A nyugatnémet kiadók igen gyakran amerikai érdekeltségűek /pl. Springer/, de találkozunk ezzel Hollandia, Svájc, Skandinávia esetében is.

Az orosz nyelvű folyóiratok használata a nyelv világnyelv mi-volta ellenére elmarad a vártnál. Ennek oka valószínűleg a folyóira-tok hosszabb átfutási idejében, és abban keresendő, hogy hazánkban az orosz nyelvtudás a többi világnyelv mögé szorul.

4. Következtetések

Könyvtárunkban ilyenfajta felmérés még nem volt; az eredmények egy része igen jól hasznosítható adatokat szolgáltatott, más része viszont igazolta az általunk feltételezett kérdéseket. A dolgozat egyik célja a nem használt folyóiratok kiszűrése volt. A 49 cím, amelyből egyetlen kölcsönzés sem fordult elő a vizsgált 1 év alatt, további felülvizsgálatra szorul. Egy részük ajándék, vagy csere útján jut könyvtárunkba, más részét előfizetjük. Ez utóbbiakat majd kölcsönzési nyilvántartásunk korábbi éveivel is összehasonlítjuk, mert tisztában vagyunk azzal, hogy egy év vizsgálata, bármennyire is teljesnek tűnik /tanévkezdet, szünet stb./, nem adhat 100 %-os választ a folyóiratok használatáról.

A másik cél, az igénybevett folyóiratok használatának vizsgálata igazolni látszik az alábbi feltevéseket:

1./ A kért cikkek legnagyobb része kevés folyóiratban található.
A figyelt folyóiratok 18,42 %-át egyáltalán nem használták, 13,53 %-át is csak egyszer vették igénybe. Az összes kérés 50,52 %-a a fo-lyóiratok mindössze 9 %-ából, 24féle folyóiratból teljesíthető volt.

2./ A friss folyóiratok a legkeresettebbek.
Mivel a folyóiratok folyamatos érkezése miatt csupán a legutolsó év figyelembevétele nem adhat képet a használatról, az utolsó 2 évet számítva, ez az összes kölcsönzés 43,67 %-át tette ki, és 20 év anyagával a teljes kölcsönzés 98,5 %-át teljesíteni tudtuk.

3./ Azt feltételeztük, hogy a kórbetonokok és a belgyógyászok
kölosönzik a legtöbbet.

Feltevésünkre a válasz már nem volt egészen egyértelmű. Nem gondoltuk, hogy a vegyészek, de főképpen azt, hogy az orvostanhallgatók ilyen sok külföldi folyóiratot olvasnak. Örömmel vettük tudomásul, hogy ez utóbbiak a harmadik helyre kerültek, mert ez azt jelenti, hogy akár a tudományos diákköri munkájukkal kapcsolatban, akár egyéni érdeklődésből, idejében kezdenek megismerkedni a külföldi szakirodalommal. Egyébként ezt az orvosképzés reformja meg is kívánja a hallgatóktól. Így azután a belgyógyászok csak a 4. helyre kerültek. A valósághoz hozzátartozik az is, hogy a belklinikusoknak nagyon szép tanszéki állományuk van, az orvostanhallgatók pedig elsősorban a központi könyvtárból szerzik be irodalmi szükségleteiket. Asonban meg kell jegyeznünk, hogy ezek abszolút számok, és ha egyéni olvasóra bontanánk le az olvasott folyóiratokat, nem valószínű, hogy az orvostanhallgatók megtartanák ezen előkelő helyüket. Ugyanis az ezres hallgatói létszámmal szemben az egyes tanszékek átlagosan 15-30 orvossal rendelkeznek.

4./ A tárgykörök közül az általános orvostudomány a legkerekesebb.

Az orvostudomány rohamos specializálódása következtében ma már egy "általános orvostudomány" jellegű folyóirat csak akkor állja a versenyt a többi folyóirattal, ha valamilyen szempontból többet nyújt a többinél. Így aktualitásuk, frissességük révén tudják elérni az általános orvosi hetilapok, hogy nem veszítenek népszerűségükből. /Némelyik már 100-150 éve létezik változatlanul./ Sőt, minthogy az orvostudomány a sok szakosodás után az integrálódás felé halad, a sok részbetegség mellett újból az egész ember, mint egység kerül az érdeklődés középpontjába /pl. immunbetegségek, rák, genetikai ártalmak stb. kutatásai ezt kívánják meg/. Ugy gondoljuk, hogy ez a két tényező közösen indokolja a könyvtárunkban az ennél a szaknál tapasztalt 18 %-os kölosönzési résszarányt.

5./ Az angol nyelvű folyóiratok kedveltebbek minden egyéb nyelvűnél.

Itt is meglepetést szerzett az a tény, hogy az angol nyelv ennyire előtérbe került, vagyis hogy az összes kölosönzés több, mint 85 %-át

ezek tették ki. Vagy másképp fogalmazva, nem számítottunk arra, hogy a német nyelv /mely nemrégén még megelőzte az angolt/ ennyire háttérbe került.

A nem keresett folyóiratok felülvizsgálatán kívül a ritkán kölcsönzött folyóiratokat is nagyító alá kell tennünk, mérlegelve a különböző szempontokat, hogy pl. hány más, hasonló tárgyú folyóirat jár még, mennyi az előfizetési ára, kik olvassák /esetleg csak külső ember/ stb. Ezt a használatvizsgálatot még egyéb felmérésekkel kellene kiegészíteni, hogy igazolni tudjuk eredményeik helyességét. A helybenolvasás vizsgálatával kiegészítve teljesebb képet kapnánk a kurrens folyóiratok használatáról, és a nem kölcsönözhető folyóiratok olvasottságáról. A könyvtárközi kölcsönzések elemzésével rávilágíthatnánk az egyetemnek nem járó folyóiratokra; az egyetem dolgozóinak munkáiban megjelent hivatkozásokat vizsgálva pedig a kutatók egyéb információforrásairól is tájékozódhatnánk.

Továbbá összehasonlításokat kellene végezni az orvosi hálózatban meglévő folyóiratállománnyal. Ha sikerülne a mi hálózatunkban is a kooperációs kört kialakítani, akkor az orvosi könyvtárak gyűjtőköri együttműködését jól felhasználva, csökkenteni lehetne a ki nem használt folyóiratok számát, akár országosan is.

5. Néhány mondat a felmérésről.

1./ A vizsgálat a ténylegesen kikölcsönzött folyóiratok alapján próbált levonni következtetéseket. Tudjuk, hogy ez csak egy része a valóban használt folyóiratoknak, ugyanis a kölcsönzések mindig a hozzáférhetőségtől függenek. Ezen részben segített volna, de legalábbis pontosabb képet rajzolt volna, ha a kikölcsönzött részállományt össze tudtam volna hasonlítani a meglévő összállománnyal. Ugyanis a folyóirathasználat fokát csak akkor tudjuk pontosan lemérni, ha tudjuk, hogy mi az, amiből válogathatnak az olvasók. Olyan adatok sajnos nem álltak rendelkezésemre, amelyek ezt a viszonyítást lehetővé tették volna. Ehhez állományelemzést kellett volna végezni, ez pedig már meghaladta volna ennek a dolgozatnak a kereteit.

2./ A felmérés nem terjedt ki a segédanyagok használatára. Pedig ezek egyre szélesebb körben való terjedésük folytán ugyancsak befolyásolják a folyóiratok használatát. Különösen a referálólapok,

amelyek segítenek kiterjeszteni az áttekintést a könyvtárban meg nem lévő folyóiratokra. Továbbá a "Current Contents" c. heti index, amely még a folyóiratok megjelenése előtt közli a figyelt folyóiratok teljes tartalomjegyzékét a szerzők címeivel; lehetőséget adva az olvasóknak különlenyomat kéréséhez.

3./ Az elemzés csak az 1977-ben járó folyóiratokat vizsgálta. Ez eredményezte az utolsó 5 évre szóló kölcsönzés ilyen magas százalékos arányát, mivel a kölcsönzésnek pontosan az a része maradt ki a felmérésből, amelyekből kizárólag régebbi küteteink vannak. Meg kell jegyeznem, hogy ez az összkölcsönzésnek nagyon kis hányadát alkotja és így kizárólag a használt folyóiratok korának szembenállításánál okozott kis aránytalanságot. Átválási vizsgálatoknál ez lényeges szempont lenne, de az általunk feltett kérdésre mi így is kellő választ kaptunk.

4./ Ebben a vizsgálatban nem tértem ki az egy főre jutó kölcsönzésre; olvasók- nem olvasók viszonyára, mivel a kölcsönzés az információszerzésnek amúgyis csak egyik részét tükrözi. Ez a szempont akkor válna érdekessé, ha ezt a munkát ki tudnám egészíteni más, pl. könyvek használatának vizsgálatával, vagy egy esetleges igényvizsgálati felmérés alkalmával kapott adatokkal.

5./ És hogy mi az igényük az olvasóknak, vagy hogy a könyvtár mennyire tudja kielégíteni szakirodalmi igényeiket, erre a kérdésre nem tudott ez a dolgozat választ adni. De ezt a bevezetőben is leszűgeztük, hogy ennek a felmérésnek a célja egyelőre az előfizetések indokoltságának vizsgálata, a folyóiratok kihasználtságának megállapítása.

A későbbiekben szeretnénk arra is választ keresni, hogy ez az igénybevétel az összигénynek hányad részét képes kielégíteni, vagyis milyen helyet foglal el a könyvtár folyóiratainak használata a kutatók információszerzésében.

1.sz.melléklet.

A folyóiratok használatának gyakoriság szerinti jegyzéke /az
egyenként 10 közlésőnést meghaladó folyóiratok felsorolása/.

<u>Folyóirat címe</u>	<u>Közlésőnést db-száma</u>
Nature	222
Brain Research	205
Lancet	187
New England Journal of Medicine	167
Science	134
Cancer	116
Electronics	94
Journal of Physiology	93
Life Sciences	85
British Medical Journal	81
American Journal of Clinical Pathology	77
Biochemical Journal	72
Journal of Clinical Investigation	68
Deutsche Medizinische Wochenschrift	67
American Journal of Physiology	61
Journal of Experimental Medicine	61
Radiology	59
JAMA /Journal of the American Medical Association/	58
Biochemical and Biophysical Research Communications	57
Die Medizinische Welt	56
British Journal of Haematology	53
Scientific American	51
Experimental Neurology	49
Federation Proceedings	49
Journal of Chromatography	49
Laboratory Investigation	48
Endocrinology	46
Analytical Biochemistry	44
Physiology and Behavior	44
Blood	42
Cancer Research	42

Folytatás!

Polytatás!

Clinical and Experimental Immunology	41
Archives of Biochemistry and Biophysics	40
Journal of Clinical Endocrinology and Metabolism	39
Journal of Histochemistry and Cytochemistry	39
Journal of Neurochemistry	38
Münchener Medizinische Wochenschrift	38
Annals of the New York Academy of Sciences	36
Circulation	36
Physiological Reviews	35
Journal of Comparative Neurology	34
Journal of the National Cancer Institute	34
Radio, Fernsehen, Elektronik	33
Journal of General Physiology	31
Journal of Laboratory and Clinical Medicine	28
Proceedings of the Society for Experimental Biology and Medicine	25
American Journal of Cardiology	24
Doklady Akademii Nauk SSSR	24
New Scientist	24
Annual Review of Biochemistry	23
Journal of Medical Education	22
Circulation Research	21
Journal of Theoretical Biology	21
Surgery	21
British Journal of Radiology	20
Chest	20
Schweizerische Medizinische Wochenschrift	20
Journal of Physics /E. Sect.: Scientific Instruments/	19
Zsurnal Mikrobiologii, Epidemiologii is Immunobiol.	19
Metabolism	18
Prostaglandins	18
Vestnik Akademii Medicinszkij Nauk SSSR	18
Wiener Klinische Wochenschrift	18
Acta Pathologica Microbiologica Scandinavica	17

Polytatás!

Polytás!

Annual Review of Physiology	17
Hoppe Seyler's Zeitschrift für Physiologische Chemie	17
Review of Scientific Instruments	17
Anesthesiology	16
European Journal of Cancer	16
Immunology	16
Pediatric Clinics of North America	16
Acta Histochemica	15
Journal of Endocrinology	15
Medical and Biological Engineering	15
VASA	15
Digestion	14
European Journal of Immunology	14
Respiration Physiology	13
Strahlentherapie	13
Acta Endocrinologica	12
American Journal of Gastroenterology	12
Clinical Science	12
Medical Clinics of North America	12
Scandinavian Journal of Clinical and Laboratory Investigation	11
Acta Biologica et Medica Germanica	10
Clinical Genetics	10
Clinical Immunology and Immunopathology	10
Vesznik Rentgenologii i Radiologii	10

Hivatkozott irodalom

- 1./ Németh Béla - Szepesi Zoltánné: A magyar orvosok szakirodalmi és tájékoztatási igényeinek vizsgálata. 1964.
Orv.Könyvtáros, 1967, 7, Klsz.
- 2./ Székely Sándor: Az 1977-ben végzett felmérés az orvostudományi információk felhasználók információs igényeiről.
Orv.Könyvtáros, 1978, 18, 1, 71-93.
- 3./ Sallai István - Sebestyén Géza: A könyvtáros kézikönyve.
2. átd. kiad. Bp. 1965, Gondolat.
- 4./ Tibbets, Pamela: A method for estimating the in-house use of the periodical collection in the University of Minnesota Bio-Medical Library.
Bull. Med. Libr. Ass. 1974, 62, 1, 37-48.
- 5./ Morton, Donald J.: Analysis of interlibrary requests by hospital libraries for photocopied journal articles.
Bull. Med. Libr. Ass. 1977, 65, 4, 425-432.
- 6./ Dömötör Lajosné: A folyóiratállomány vizsgálata az igénybevétel alapján /a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának felmérése/.
Könyvt. Figyelő, 1964, 20, 4, 313-321.
- 7./ Stangl, Peter - Kilgour, Frederik G.: Analysis of recorded biomedical book and journal use in the Yale Medical Library. Part I-II.
Bull. Med. Libr. Ass. 1967, 55, 3, 290-315.

O r v o s t ö r t é n e l e m
o r v o s i k ö n y v t á r o s o k n a k

KUSNYERIK Györgyné

A császármetszés történetéből

A szülésszet kezdetét az emberiség bölcsőjénél kell keresnünk. Mióta emberek vannak, azóta - bár kezdetleges formában, - de szükség volt szülészeti tevékenységre. Ez a kezdetleges szülésszet természetsszerűleg asszonyok kezébe került, akiket a saját testükön érzett hasonló szenvedések a szülónők hivatott segítőivé tettek. Az asszonyok az eképp vállalt segítősszerpet - mely később a szokás hatalmánál fogva, az erkölcs és a vallás által szentesítve hagyományos kötelességgé és végül ósrégi bábahivatássá fejlődött - évezredekén keresztül kizárólag saját maguknak tartották fenn. Ez a körülmény a szülésszet történelmi fejlődése szempontjából rendkívül nagyjelentőségűvé vált.

Ismereteink a történelem előtti idők szülésszetéről általában, a császármetszéséről pedig különösen szórványosak. A császármetszés mütétét első ízben hitelt érdemlően 400 évvel ezelőtt végezték el élő asszonyon. A mütét története azonban az emberiség történetének legrégibb időszakáig nyulik vissza. Valamennyi kultúra mitológiájában, mondáiban és népi gyógyító eljárásaiban szerepel ez a nagy mütét. Számtalan utalást találunk a mondavilágban arra vonatkozóan, hogy a halottakon végrehajtott császármetszés egyáltalán nem számitott a ritka orvosi beavatkozások közé. Számos isten és hős születtését népük tradíciójában szeplőtelennek, "inter faeces et urinam"-tól mentesnek éneklük meg.

Az óindiai legendák a császármetszéséről gyakran beszélnek. A 12.században Hemaandra legendájában Bindusara uralkodót megmérgezett anyja testéből, mint kagylóból a gyöngyöt emelték ki. A Ridzsvéda, a hinduk legrégibb könyve Indra istennek, a háború

istenének születését is anyján, Aiddin végzett császármetszés eredményeként írja le. A legendák szerint Buddha is császármetszés útján született, "vistől, nyáktól, vértől szennyezetlenül".

A perzsa mondavilág egyik szép története az 1000-ból származó Királyok Könyvében a perzsák nemzeti hősné, Rusztemnek születését a következőként írja le: "Sal király hitvese terhes lett, de a gyermeket, mivel az túl nagy volt, nem tudta világra hozni - már csaknem halálán volt. Egyszerre csak Sal király előtt egy sas jelent meg, s azt meglovagolva hitvesének Hyoseyamusból egy gyógyszert hozhatott, melytől a királyné halálos, érzéketlen álomba merült. A történetek után testét felnyitották, s az erős, nagy magzatot kiemelték. A fiút Rusztemnek nevezték. Mindezután a sebet összevarrták, a sas szárnyait a sebre ráborítva az haramosan begyógyult. A gyermekágyasnak orrához egy szert tartva, az annak szagától ismét felébredt."

A császármetszésről a régi japán irodalom is megemlékezik. Egy középkori miniaturán császármetszés látható. A szülőnő - mint normál szülés esetén - szülőszéken ül, a szék rudjaiba kapaszkodik, miközben műtétet végeznek rajta. Arra, hogy élő asszonyon végeztek császármetszést, nemcsak ez a miniatura tanuskodik, hanem Siebold /1796-1806/ híres orvos, világutazó is. Siebold bejárta Kínát, Japánt, jól ismerte a keleti népek szokásait. Vallásuk szigorúan tiltotta a halotton végzett orvosi beavatkozást, boncolást, így a császármetszést is. Császármetszést tehát csak élőkn lehetett végezni.

Számos orvostörténeti beszámoló kezdődik ezzel a mondattal, hogy: "Már az óegyiptomiak...". Ha valaki azonban az óegyiptomiak operatív tevékenységének látványos leírását várja, úgy csalódnia kell. Ugyanis már sokszorososan bebizonyosodott, hogy a császármetszést nem alkalmazták. Hérodotosz és Plinius írásaiban vannak utalások arra, hogy Egyiptomban a haldokló szülőanyán császármetszést végeztek a gyermek érdekében. Elképzelhető, hogy a balzsamozások során tapasztalatokat szerző egyiptomiak tudhatták, hogy a szülés közben meghalt anya gyermeke egyszer-egyszer túléli még egy rövid ideig anyját. Galenus, a római kor híres orvosa /i.sz.II. század/ is megemlíti, hogy terhes állat boncolásakor az állatban élő magzatot talált. Ámbár Galenusnak hihetünk, az egyiptomi bal-

szamoszással kapcsolatos tapasztalatok erősen kétségbevonhatók. Az újabb kutatások ugyanis azt bizonyítják, hogy a balzsamozásnak a mai értelemben vett kőboncoláshoz vajmi kevés köze van. A balzsamozást gyakran laikusok végezték és lényege volt, hogy a mulla belső részeit eltávolították. Eközben aligha figyeltek az esetleg az anyagban lévő magzatra. Az is kérdéses, hogy Egyiptomban miért tehettek olyan tapasztalatokra, mint amilyenmel Galenus később rendelkezett. Az időszámítás előtti századokban Egyiptomban nem boncoltak még állatot sem. Az egyiptomi papiruszok sem említik a császármetszést. Az ógörög szerzők tehát valószínűleg a hellén mondavilág császármetszés legendáit ültették át egyiptomi talajba.

A zsidó mondavilág sok legendája a Talmudban tükröződik. A Talmud is ír hasfalon keresztül szülésről, mégsem lehet egyértelműen arra következtetni, hogy alkalmazták is a császármetszést.

Az antik Görögország Corpus Hippocraticumja semmiféle utalást sem tesz a császármetszésre. Így tehát ismét a mitológiához kell visszakanyarodnunk ahhoz, hogy megbizonyosodjunk arról, hogy a görögök igenis ismerték a halottakon végzett császármetszést. Egy legenda szerint Koronisz, Apollón isten felesége hűtlenné vált urához és gyermeket fogant. A hűtlen asszonyt Apollón halállal büntette: Artemisz egy nyíllövessel megölte Koroniszot. A férj, Apollón azonban császármetszéssel a világra hozta a gyermeket. Ne bűnhődjék a gyermek anyja vétkeért! Ez a gyermek Aszklepiosz volt, aki később a hellén mondavilág nagy hírnő orvosa lett.

Egy másik, időszámításunk utáni második évszázadból Iaciantól származó legenda Dionüszosz születését meséli el, aki szintén halott anyja testéből született császármetszéssel. A legenda szerint Semele, Zeusz kedvese megharagította az istent, s ezért Zeusz haragjában villámával sújtotta, ámbar gyermeket várt. A mítétet Zeusz utasítására Hermes végezte el. A még éretlen 7 hónapos magzatot Zeusz a csipőjébe varrta, s addig ott tartotta, míg Dionüszosz életképesse nem vált.

A görög legendakincset átvették és feldolgozták a római írók és költők is. Bár halott asszonyon végzett császármetszésről a görög mondavilágban számos példát olvashatunk, az ógörög orvosi szakirodalomban semmiféle adat sem lelhető fel arról, hogy valóban végezték e mítétet. Sok utalás van ebben az irodalomban a szülés

közben meghalt anyákról, de semmi arról, hogy mit kell tenni a születendő gyermek életének megmentésére.

A monda szerint Numa Pompilius római uralkodó nevéhez fűződik az i.e. 7. században a "Lex regia", amely kimondta, hogy minden terhes nőnek a testéből a magzatot el kell távolítani, ha az anya a szülés közben vagy a terhesség végén meghalt.

A fejlődést jelzi, hogy elfogadottá vált a halott anyán a gyermek megmentése érdekében végrehajtott császármetszés, a "sectio caesarea in mortua".

Hogy élő asszonyokon is hajtottak végre Rómában császármetszést, arra Caius Plinius Secundus történetíró /23-79/ utal. Szerinte Scipio Africanus, Manilius, sőt Julius Caesar is császármetszéssel jött a világra. Plinius szerint a műtétet végsőkéig kimerült anyákon hajtották végre. Az történelmi tény, hogy Scipio Africanus anyja életben maradt és később nagy szerepet játszott fia politikai pályafutásában, - erről más egykorú történetírók is beszámolnak. Plinius a császármetszés etimológiájával is foglalkozik. A császármetszés elnevezése a "sectio caesarea"-nak helytelen fordítása. Caesare az "ab utero caeso", azaz a "méhről levágók" kifejezésből származik. Az ilyen módon világrajött gyermekek a caeso vagy caesar /caeso = vágók, kifejték/ melléknevet kapták. Ennek következtében kapta az idősebb Scipio Africanus a caeso melléknevet. Innen erednek a sectio caesarea, a német Kaiserschnitt stb. elnevezések, melyeknek azonban semmi közük sincs semmiféle császárhoz, mint ahogy azt tévesen állítják. Leggyakrabban Caius Julius Caesar nevéhez kapcsolják, utalván arra, hogy ő is császármetszéssel született.

Az antik Rómában Galenus után mind mélyebbre süllyedt a gyógyítás, s vele együtt a szülésszét is. A császármetszés az irodalomból teljesen kiveszett. A "Lex regia" csak később a középkori katolikus egyházakban éled fel újra. A középkorban az orvoslás és a papi hivatás szoros kapcsolatot jelent. Fennmaradt emlékek szerint a VI. században a meridiai püspök császármetszést, ill. laparotomiát végzett egy asszonyon, aki - mint az a fennmaradt szövegből kiderült - méhen kívüli terhességben szenvedett. A püspök ügyesen metszést ejtett finom műszerrel és a már oszlófélben lévő gyermeket darabonként kikusta.

Néhány szinát a postmortalis esákszármetsszéssel foglalkozik abból a célból, hogy a meg nem született gyermeket is megkeresztel-
hessék. A középkorban ugyanis a római katolikus egyház - ellentét-
ben a római törvényekkel, valamint a korai keresztény felfogással -
a magzatot már önálló emberi lénynek tekintette. Ennek következté-
ben tiltotta a magzatelhajtást; a római korban ez megengedett el-
járás volt, mert a magzatot nem tekintették önálló emberi lénynek,
hanem az anya testrészének, és gyilkosságnak minősítette a magzat-
elhajtást, az anya és a magzat halálát is, ha előzetesen mítétet
végeztek az anyán. A kockázatot tehát kevesen vállalták.

Az 1245-ös lyoni szinát szerint a pap kötelessége, hogy a ha-
lál kúrában lévő terhes anyán minden körülmények között esákszár-
metssést végezzen, a mítét előtt nem temethetik el. Szigorúan ti-
los a felnyitatlan tetemet megáldani. Szükség esetén a mítétet maga
a pap végezze el. Kötelessége, hogy ezeknél a mítéteknél az utolsó
pillanatig jelen legyen, vagy közreműködő. A mulasztásért 40 na-
pos elzárás szabható ki.

1280-ban a kölni szinát arra figyelmezteti a bábákat, hogy a
halott anya szájába helyezett faöket a esákszármetsszés befejeztéig
tartsák az anya szájában, így biztosítva elegendő levegőt az eset-
leg még élő magzat számára. Az 1310-es trieri szinát arról rendel-
kezik, hogy a szülés közben elhalt anyát esákszármetsszéssel azonnal
fel kell nyitni, s a kiemelt gyermeket azonnal meg kell keresztel-
ni. A halott gyermek azonban nem temethető az anya mellé a temetőben.

A késői középkorban a tudományok fejlődésével párhuzamosan a
szülészet is fejlődésnek indult. Bár az orvosok akkori beállított-
sága mellett a szülészet továbbra is a bábák kezében maradt, mégis
az újonnan hozott rendeletek, melyek a bábák jogait és kötelessé-
geit szabályozták, kedvező hatásuk voltak. Az 1452-es Regensburgi
Bábarendelet kötelezi a bábákat a halott anyákon végzendő esákszár-
metsszésre. Az egyik 1480-ból származó egyházi iratban olvasható:
...Az anyák mind azt kérik, hogy gyermeküket vágással mentse meg.
Az ügyes bába az anya oldalát felvágja, - de nem a jobboldalt,
mivel a férfiakkal ellentétben az asszonyok szíve a jobb oldalon
van. A metsszés után a bába a szemőreventestől kiindulva felfelé a
tányérsíri vágást kiszélesíti, és a beleket elajazott kezével óva-
atosan eltolja. A beteg hanyattfekvő helyzetében a méh könnyen ki-

emelhető. A méh felvágása után a magzatot óvatosan kiemeli. Ha mindenesetén az anya még életjeleket ad, a bába az anyát hátára visszafordítja, és sebet három-négy lekötéssel, tűvel, selyemfonallal összevarrja. Az összevarrt sebre három tojásból készült tapaszt, majd erős kendervászon kötést helyez, a vászon alá még, "örmény föld" is hinthető. Végül a betegnek egy korty bort adjon a legjobb fajtaból. Ha az anya még ezt is túléli és eszméletre tér, pozdorgyűkérből és borban főtt hegyi-galvanumból italt kell számára készíteni.

A késői középkorban tehát a halottakon illetve a haldoklókon végzett császármetszés, melyeket bábák, papok végeztek, ismert és kötelező volt.

A középkornak csak az utolsó harmadában kezdtek orvosok is foglalkozni a császármetszés kérdésével, először csak teoretikusan, később már gyakorlatilag is. Ez egyrészt azt jelentette, hogy az eddig úgyszólván csak bábák kezében lévő tudomány fokozatosan orvosok kezébe került, lassan elindulva a haladás felé.

A Montpellierben tanult Bernard de Gordon 1305-ben az elhalottakon végzett császármetszés idejére a mütét teljes befejezéséig a méhszáj feltárását, kipeckelését javasolja. Az 58 évvel később megjelenő latin nyelvű sebészeti mű már két fejezete szülészeti tárgyú. A Gordon javasolta, hogy mütét alatti nyitott méhszáj mellett a mütéti vágás helyét és hosszát is jelöljék meg, a vágást a test jobb oldalán ejtsék figyelemmel a máj elhelyezkedésére.

A következő évszázadokban további haladás a császármetszés ügyében nem állapítható meg, pedig ekkor észlelhetők a szülészeti előretörésének első jelei. Kétségtelenül a szülészeti területén a legjelentősebb haladást a 16. századi francia sebészek működésének köszönhetjük. Ambroise Paré tanítványaival számos esetben kísérelt meg élő anyán császármetszést, bár minden esetben sikertelenül.

A szülészetben jártas Mercurio nevű dominikánus szerzetes az 1595-ben megjelent munkájában a császármetszés indikációjáról, a szűk, hajlott medencéről ír. A tőle származó leírás szerint négy bátor leány vagy fiatalasszony közül hárman a szülőanya felsőtestét és karjait szorítsák le. A negyedik a földön térdelve a terhes asszony lábait tartsa keményen. A vágás vonalát a küldöktől jobbra

az egyes hasi izmok szélének megfelelően jó tintával a sebész jelölje meg. A 3-4 tintával rajzolt keresztvonal az ültések helyét mutassa. Ha a beteg elég bátor, az ágy szélén üljön. A gyenge, erőtlenséget mutató beteget ágyba fektetve, párnákkal felülő helyzetbe hozva emeljék. Ez a testhelyzet azért is jó, mivel a vér látványa sokakat elborzaszt.

Francois Rousset 1581-ben kimerítő és jelentős művet írt, mely az élő anyákon végzendő császármetszésről szól. Bár csak elméleti ember volt, a császármetszést a gyakorlatban sokasem végzett, a műtét indikációit felsorolja: túl nagy magzat, rossz és nem javítható magzati fekvés, ikrek, a szülőnő túl fiatal, vagy idős kora, szűk szülőutak, a méh kóros állapota, hólyagkö elfordulása. A vágást mindkét oldalon elvégezhetik. A méh sebet szerinte összevarrni nem kell, mivel a méh összehúzódása oly erős, hogy a méhvarrás erre csak kedvezőtlenül hatna. Ez a borzasztó tévedés iskolát teremtett, s teljes három évszázadon keresztül fennmaradt.

A 17. század elejére a németalföldi szülészeti utolérte a franciát. Az első német, élő asszonyon végrehajtott császármetszést Trautmann professzor végezte. Sennert professzor elmeséli a császármetszés előzményeit. A terhes asszony férjének egy rud görbítésében segédkezett. A visszapattanó rud azonban a terhes hasának csapódott, s olyan súlyos sérülést okozott, hogy a hagyományos szülést kizárta. A professzor elsőként a hasfalat, majd a hasbártyát nyitotta meg. Csak ezután következett a méh feltárása, amely elváltozást nem mutatott. A felnyitott méhből élő, érett magzatot emeltek ki, minden nehézség nélkül. A felgyülemlött vért eltávolították, majd a méhtestet varrás nélkül a hasüregbe visszahelyezve, a hasfal széleit összeillesztve néhány ültéssel összevarrták. A beteg későbbi elbeszélése szerint a műtét nem jelentett nagyon nagy fájdalmat. A beszámoló az alkalmazott érzéstelenítésről nem szól. A műtét utáni 24. napon kelt fel a beteg ágyából, de nyomban oda visszakiváncozott, s ágybafektetése után néhány perccel elhunyt. Az esemény nagy csodálkozást váltott ki.

A 17-18. században a császármetszés műtete, bár nem vált gyakoribbá, mégis a terápiás lehetőségek sorába lépett. Számosan a műtét mellett voltak, de legalább annyian az ellenzői, sokan egye-

neszen gyilkosoknak nevezték a műtétet végzőket. Sokan csak a királyi családok utódlási problémáinak megoldására ítélték a műtétet szükségesnek, illetve lehetségesnek. A 18. század egyik császármetszési statisztikája szerint az 1750-1859 közötti évek 338 császármetszéses műtétjeinek 62 %-os a halálozási aránya. Scanzoni tankönyvében az 1841-1855-ös időszak 97 császármetszésének statisztikája 60 %-os anyai és 30 %-os magzati mortalitásról számol be. A nagy bécsi szülőtthon jelentése azonban 1877-ig egyetlen műtétes túlélőről sem tesz említést. A rossz prognózis elsődlegesen oka a vérzés és peritonitis - mindkettő a helytelen varrás következményeként. Ezek a rossz eredmények csak a vérzéscsillapítás és a méh varrásának megváltoztatásával, valamint az aseptikus műtégi eljárással javultak. Porro /1876, Milánó/ azt tanácsolta, hogy a méhet függelékekkel együtt supravaginálisan amputálják, miután előbb kiüritik. A Porro műtét összehasonlítatlanul jobb eredményekkel járt, s eleinte úgy tűnt, hogy a klasszikus császármetszést kiszorítja létjogosultságából. De Kehrer /Heidelberg/ és Säger /Lipsee/ "megmentették" a műtétet, kimutatva, hogy a rossz eredmények, nevezetesen a méh sebének hiányos gyógyulása és a műtét utáni peritonitis a varrás rossz technikájával áll összefüggésben /egy sor áthatoló csomós varrat/. A Säger-Kehrer féle varrat kétsoros: egy sor izomvarrat, afölött egy sor peritoneális fedővarrat. E műtégi eljárás bevezetése óta az eredmények javultak, s ezután a Porro-féle amputációért a lelkesedés rohamosan csökkent. A sikerek a klasszikus, konzervatív császármetszés indikációit is kiterjesztették. Addig csupán az anya megmentésére használták olyan esetben, amikor az volt az egyetlen lehetőség a szülés befejezésére. Ettől kezdve azonban már olyankor is elvégezték, amikor a szülést per vias naturales perforációval is be lehetett volna fejezni, de csak az élő magzat feláldozásával. Minél jobban tökéletesedett a technika, minél gyorsabban és kiméletesebben kezdtek operálni, és ismertté vált, hogyan lehet a hasüregt műtét közben minden szennyeződéstől megvédeni, minél nagyobb gonddal ügyeltek arra, hogy a csiramentességet elérjék, annál nagyobb teret kapott a "relatív indikáció". A császármetszés ettől kezdve már nemcsak az élő magzat születésének, hanem a mesterséges koraszülésnek is konkurrens műtete lett, vagyis olyan beavatkozás, ami az anya életét már alig veszélyezteti.

Felhasznált irodalom

- 1./ Bailer, P.: Aus der Geschichte des Kaiserschnitts.
Geburtsh.u.Frauenheilk.1978, 38, 5, 334-341.
- 2./ Szumovski Ulászló: Az orvostudomány története bőlelészeti
szempontból nézve.
Bp.1939. Magyar Orvosi Könyvkiadó Társulat, 649 p.
- 3./ A császármetszés története.
Orv.Hetil.1966, 107, 35, 1663-1668.

A legfontosabb magyarországi orvosi folyóiratok megindulásának körülményeiről a 19. század közepén

A Bach-korszak idején, a leverett szabadságharc után lényegében az első jelentősebb orvosi-irodalmi megmozdulás a magyar nyelvű orvosi folyóirat, az "Orvosi Hetilap" megalapítása volt. Ez a körülmény jelentős mértékben hozzájárulhatott a magyar orvostudomány fejlődéséhez, mivel a lap maga köré tudta csoportosítani a korszak legjelentősebb orvosiróit.

Az "Orvosi Hetilap" első tíz éve /1857-1867/

A lap első száma 1857 júniusában jelent meg Markusovszky Lajos szerkesztésében, - a lap alapítását Balassa javasolta -.

Az "Orvosi Hetilap" alcímében azt jelezte, hogy "Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvárlat közlönye" és "Megjelenik minden csütörtökön". A lapot Müller Emil pesti könyvnyomdájában nyomták.

Markusovszky idővel segítséget vett maga mellé, például Poor Imrét társszerkesztőnek, aki később a "Gyógyászat" című rivális folyóirat alapítója lett. Az "Orvosi Hetilap" a pesti orvosi fakultás lapjaként is szerepelt, amellett azonban a gyakorló orvosok speciális szempontjait is igyekezett a szerkesztő szem előtt tartani.

1857 június 4-én Pesten jelent meg először a lap, lényeges célkitűzéseit az első szám tárca rovatában közölték. Ugy gondoljuk, ezen alapvető és a kor orvosi viszonyait is élesen tükröző dokumentumot nem lesz érdektelen idézni:

"Fogadják őszinte köszönetünket a közügy nevében különösen a t.c. egyetemi tanárok és segédek, kik szaktudományokbani tapasztalataik és a kórodai előadásaik rendes közlésével biztosítani szíveskedtek lapunk becsét; - úgy szinte a pesti kórházak t.c. főorvosai s mind azon kartársak, kiknek úgy szeretete bizalommal karolta fel a keletkező vállalatot, s kik bennünket tettelegesen részvételükkel szerencsésítették...

Célunk: az orvosi tudomány művelése közöttünk és általunk: figyelmestetni ügyfeleinket a tudományos orvosi világ tanulmá-

nyaira és fölfedezéseire: terjesztani és meghonosítani köztünk az egyszerű lehetőség tüzetes körbíválatot, elveit és eljárását; megörökíteni hazánk javára kitűnő szakembereink tapasztalatait, és buzdítani őket a nemzeti figyelem és eredő közhaszon által nemes munkálkodásban kitartásra: ébren tartani honunk minden vidékein a tudományos haladás és nemzeti műveltség iránti részvétét: értékesíteni a tanintézeteink és kórodáink tanulságos anyagát; közre munkálkodni honunk egészségi viaszai és kincsei megismerésére, és az orvosi hivatás tudományos és erkölcsi emelésére...

Hazafiúi bizalommal szólítjuk fel ismételve Magyar- és Erdélyben minden ajkú orvosait, gyógyszerészeti és természet barátait, hogy a közügy előmozdítására velünk kezét fogjanak, gondunk lévén, hogy a nem magyar cikkek is lefordítva jelenhessenek meg.

Kérjük különösen a megyei, a járási és községi orvosokat; hogy a közegészség tényezőit tanulmányozva, melyek vidékük természeti tulajdonaiból, lakossága sajátosságos életmódjából, foglalkozásaiból és művelési minőségéből erednek, bennünket a tapasztalatokról értesíteni sziveskedjenek. Kérjük honbeli mindennemű kórházak orvosait, hogy a gondviselésük alatt lévő kórházak állapotról, a betegség neméről, lefolyásáról és szereléséről minket tudósítsanak; - a gyakorló orvosokat általában; hogy hivatásuk teljesítéséről a tanulságos eseteket kiszemelvén.... küldjék be, gyógyszerészeket; hogy szakukba vágó tárgyak avatott fejtegetése által lapunk ezen rovata becsét emelni sziveskedjenek; végre a természet búvárokat; hogy azt, mi a kórtanra világot áraszthatna választott tudományok részéről, velünk küzleni ne terhelteessenek.

Az orvosi lap csak ily egymásba vágó erők egyesítése által felelhet meg valódiilag céljának...

Az egyesülési szellem korunk legtermékenyebb eszméje, a saját természetes eszköze. Egyesüljünk, hogy tehesünk!"

Érdemesnek látszik az előszóban előforduló néhány motívumra külön is felhívni a figyelmet. Például, hogy az "Orvosi Hetilap" az ország "minden ajkú" orvosainak a közlönye kíván lenni, és ígéretet tettek anyanyelvükön írott cikkek lefordítására és közlésére. A fővárosi orvosok mellett a vidék, a megyék, járások és kórházak orvosait is maguk köré kívánták tömöríteni, felszólítva őket, hogy sajátos meglátásaikat, jelentéseiket kórodáikról tegyék közzé.

Feltehetően a hatóságokat az "Orvosi Hetilap" engedélyezésére az a körülmény is ösztönözhatta, hogy a kiadott közegészségügyi rendeletek gyorsabban eljussanak az ország minden vidékére. Erre a feladatra a "Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn" már nem látszott megfelelőnek.

A legfőbb segítséget az "Orvosi Hetilap" számára a pesti egyetem orvosi karának professzorai és a gyakorló orvosoknak, a kórházak gyógyszerjeinek támogatása jelentette, amint erre a bevezető is utal. Hosszú időn át megőrzött szerkezeti felépítésében a következő rendszert vezette be az "Orvosi Hetilap": szakeikkek, tárcsa, külföldi irodalom, társulati hírek, gyógyszeres közlemények, ki-nevezések, pályázatok, hirdetések. ^{1/}

Később a lap keretén belül önálló szakmai mellékletek is meg-jelentek. A gyógyszeres minden rétege egyöntetű örömmel üdvözölte az "Orvosi Hetilap" jelentkezését. Elsőnek Miller B. pesti gyógy-szerész küszöntötte a folyóiratot:

"Ugy hiszem, minden ügyfelem érzületét nyilvánitom, midőn önök orvosi hetilapját, nevezetesen pedig a program azon célzatát, miszerint abba gyógyszeres tárgyalások is fölvetetnek, mindjárt az első számban örömmel üdvözlöm, s annak általában, és különösen mint nagyterjedelmű hazánk egyetlen magyar orvosi folyóiratának élénk pártoltatást kívánok. Főleg azon ügyfeleimtől, kik a magyar nyelvben járatosabbak mint a németben.." /Orvosi Hetilap, tovább-
biakban OH 1857,1.sz.9.p./

Nemsokára egy vidéki orvos, dr.Karsay Lajos is lelkesen kü-szöntötte az "Orvosi Hetilap"-ot:

"Eddig minden felé hangzott ajkainkról a méltó panasz nincs orvosi közönyünk , ime most megindult! Legyünk rajta, hogy fönn is állhasson... egyenesen fölünk függ, ... mert mi vidékiek képez-szük a többséget... biztosítsuk a lap anyagi fönnállását, járassuk azt mindnyáján!...

Irjon kiki úgy hogyan tud, magyarul vagy németül, s bizza a szerkesztőre a lefordítást vagy hibái kijavítását..." /OH.1857. 5.sz.65-73.p./

Ezen idézetekkel a gyógyítás emberei különböző rétegeinek reagálását kívántuk szemléltetni és egyben bemutatni azokat a problémákat, melyek a korabeli gyógyszereseket foglalkostatták. A

levelekből kitűnik az a kor körülményeihez viszonyított széles körű összefogás, mely az első igazán hosszú életű magyar orvosi folyóirat létrejöttét elősegítette. Maga a lap így írt erről a szinte várakozáson felüli támogatásról:

"Megindulása óta reményfűlötti rokonszenvekkel és gyámolító tetterővel találkozott lapunk. Örvendetes jelenség arra, hogy hazánk földje a szaktudományoknak sem parlag tér többé. Csekély erővel kezdtünk, nagyobbak által támogattatánk, s már most nem kételkedünk az iránt sem, hogy kitűzött pályánkon megadás nélkül folytathatjuk őszinte törekvéseinket." /Előfizetési fölhívás az "Orvosi Hetilap" új évi folyamára. = OH 1857.29.sz.461-462.p./

Az "Orvosi Hetilap" már megindulásának első évében fontos orvostársadalmi, szociális kérdéssel kezdett foglalkozni: "Mily szomorú állapotban maradnak gyakran az orvosok özvegyei, árvái, sőt az államtól díjazott nyugdíjas özvegyei sincsenek nélkülözéstől biztosítva..."

Dr.Hermann fölhívását az Allg.med.Zeitung 41-ik számában olvastam - írja a cikk szerzője -, mely dr.Wojtitz székesfehérvári orvosnak a Zeitschr.für Natur- und Heilkunde 1851. 15-ik számában tett javaslatára figyelmeztetett". Ezután a szerző, Nádherny Károly Árva-Turóc megyei főorvos ismerteti tervét egy önerőből létesített nyugdíjintézet szervezésére: "A tervem iránti részvételtől függ: vajon maguknak a tagoknak nyugdíjaztatása mint eredetileg tervembe foglaltam, kivihető-e?" /Javaslat nyugdíjintézet szervezésére, orvosok, sebészek, gyógyszerészek özvegyei, árvái számára. = OH 1857,25.sz.383.p./

A folyóirat megjelenésének első évében jelentősebb tanulmányok jelentek meg például Tormay Károlytól, Pest város főorvosától, orvosstatisztikai és budapesti népességmozgalmi kérdésekről. Beszámolt egy nemzetközi statisztikai ülésről is: "Az 1857-ik évi August 31-től September 6-ig Bécsben tartott harmadik nemzetközi statisztikai gyülekezet üléseinek vázlata orvosi szempontból." /OH 1857.18.sz.270-280.p. 19.sz.296-301.p./

Nemcsak fővárosi, de vidéki orvosi problémákkal is rendszeresen foglalkoztak. Ilyen volt például: "Évi tudósítás Baja város közegészségügyi állapotáról 1856-ik évről." Szerzője Rosenmann Pál, Baja város tisztiorsosa. /OH 1857.24.sz.367.p./

Még is talán legnagyobb jelentőségű esemény volt az "Orvosi Hetilap"-nak, hogy közös tette Semmelweis Ignác világhírű munkáját, "A gyermekágyi láz kóroktanát" magyarul. Semmelweis így vezette be nagyjelentőségű művét:

"Történetileg akarom előadni miként lettem kótkedővé a járványos gyermekágyi láz tana fölött, miként fedezém föl az irtószatos halálozás valódi okát, melynek eltávolításával a halálozást is nagy mérvben szerencsésen meggátolni sikerült..." /Oh 1858.1-5.sz. és a további folytatások/.

Meg kell még említeni, hogy Semmelweis belső munkatársa volt az "Orvosi Hetilap"-nak. Később a lap egyik mellékletének szerkesztője is lett. A folyóiratnak egészen haláláig rendszeresen írt és a személyével kapcsolatos hírek is folyamatosan megjelentek a lapban. Például a "Napi hírek" rovat közölte a bécsi egyetem megtisztelő ajánlatát: "Semmelweis tanár a bécsi egyetem szülészeti tanszékkal és női kórodtól igazgatósággal megkínáltatott. A jeles egyetem meghívása a híres physiológ és a vegyész Moleschott igen hízegő levele kíséretében érkezett a t. tanárhoz. Ürvendünk t. tanárunk tudományos érdemei e nyilvános elismerésének, de reméljük, hogy tanintézetünkhez hű marad s a külföld megtisztelő meghívását megköszönni." /OH 1858.3.sz.48.p./

Köztudott tény, hogy Semmelweis legjelentősebb munkájának megjelenése előtt lényegében nem foglalta írásba tudományos felfedezéseit. Az "Orvosi Hetilap" szerkesztője Markuszovszky rábeszélésére szánta rá magát tudományos publikálásra.^{2/} Külön ki kell említeni, hogy munkáját először magyarul írta meg és először az "Orvosi Hetilap"-ban jelentette meg és csak azután fogott neki a német nyelvű monográfia megírásának.^{3/}

Az "Orvosi Hetilap" hivatalos közleményeinek egy részét a hazai német nyelvű orvosi lapból a "Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn"-ból vette át. Például a "Hivatalos" rovatban így közöltek egy átvett rendelkezést: "A fűnálló rendelkezés értelmében minden területen letelepődő orvosi személy magát a letelepődés idején a főorvosnál jelentse, ki a kerületében állomásozó orvosi személyzet jegyzéke folytonos nyilvántartására köteleztetik. A sopronyi es. kir. helytartósági osztály kiadásátványa minden es. k. megyei hatóságokhoz 1858. évi Januárium hó 15-éről." /OH 1858.7.sz.1112.p./

A "Honi könyvészet" rovat figyelemmel kísérte a hazai gyógyászati kiadványokat. Például Glatte Ed. német nyelvű orvosstatistikai tudósítását ismertették:

"Dr. Glatte Ed. pest-pilis megyei főorvostól megjelent „Jahresbericht über die Verhältnisse des pest-pilischer Komitats im Jahre 1955/6» című 8 ívre terjedő statisztikai munka... A t. e. szerző a «Zeitschr. für Natur- und Heilk. in Ungarn» ez évi 6. számában maga kedélyesen «mint apa kisdeteit» úgy mutatja be könyvét a közönségnek és világnak. A munka tiszta jövedelme a pest-pilis megyei orvosok és sebészek öszegei és árvási segélésére van szánva." /OH 1858.8.sz.128.p./

Különböző gyógyintézetek beszámolóit rendszeresen közölték. Erdemesnek látszik Lyackovics János tanársegédnek a "Türedék a budai magánörüldekből" című cikkéből idézni, amelyben még ma is nagyon időszerűnek ható elméletet fejt ki az ideggyógyászat területéről:

"Nem feledhetni ki a gyógyhatányok közül a zenét, úgyszinte a színi előadásokat, melyekben a betegek magok vesznek részt...

Még nagyobb érdekük az örüldei bálók, melyekre a betegek már jóval előre készülnek...

Országos intézetekben műhelyek vannak, ahol a kézműves osztálybeli betegek dolgoznak."

Végül külön kell felhívni a figyelmet arra, hogy Lyackovics már 1858-ban felismerte a biblioterápia jelentőségét:

"A műveltebb osztályú betegek részére van olvasó terem, célszerű könyvtár, több rendbeli lap, teke asztal, zongora stb. melyeknek engedélyezése az orvostól függ, ki ezáltal tartja fűm magának a szükséges vonzalmat." /OH 1858.27.sz.427-431.p./

A "Vegyesek" című rovatban megjelent egyik közleményből arra következtethetünk, hogy az "Orvosi Hetilap" példányszáma hat-száz lehetett. Elég tekintélyes szám volt ez akkor egy szaklap esetében: "Dr. Beros.. urat kérjük sziveskedjék egy példányt hozzánk küldeni fürdői monográfiájából... Még célszerűbb volna illeten az orvosi közönséget... illető rüpiiatekből 600 példánnyal többet nyomtatni, s az <OH>-hoz mellékletül, küldeni az előfizetők számára." /OH 1858.28.sz.448.p./

A "Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn"-hoz hasonlóan^{4/} az "Orvosi Hetilap" is sajtóvitába keveredett a "Wiener Medizinische Wochenschrift"-tel és különösen Wittelsbörferrel, a lap magyarországi származású szerkesztőjével. A polémia a bécsi orvosi hetilapnak egy lebecsülő kitétele - "Kultur kommt nicht von Osten" - miatt tört ki.

"Kilépünk tehát a sikra fegyvertelen Dávidként a felfegyverzett a tetőtől talpig páncélos Góliáth ellen, s a bennünket «Unverstand, Rohheit, Kreckheit, Idiot» stb. efféle kultúr-sinny-makkal óriás-philiszteusnak gőgös sértegetéseire válaszuk nem lévén, néhány sima kövecset készítettünk parittyánkba." /OH 1858. 29.sz.463-464.p./

A szerkesztő az 1858. évfolyam végén bejelentette az előfizetési díjak felemelését. Nyilván anyagi problémák vetődtek fel a lap kiadásával kapcsolatban. Egyben arról is értesülünk, hogy a cikkeikért honoráriumot is fizettek: "Lapunk előfizetési díját... fölemelendőnek véltük azon határozattal, hogy az ekként begyűlendő összeg az... említett célra - korszerű orvos-természettudományi munkák díjazására, s illetőleg tudományos folyóiratunk jótékony hatásának emelésére fordítassék." /OH 1858.29.sz.463-464.p./

A "Lapszemelvények" rovat a külföldi lapok cikkeinek a kivonatát közölte. Elég széleskörű folyóiratbázist referáltak, a közlés alátámasztása érdekében indokoltnak látszik az 1858-as évfolyam végén /32-46.sz./ felhasznált idegen nyelvű folyóiratok címének felsorolása eredeti formában: Annales d'Hygiène publique et de Médecine Légale, Aerztl Hausfrau, Berlin Medic.Zeit., Bull. de Thérap., Le Courrier Médical, Dublin Hosp.Gazette, Gaz.méd.de Paris, Jour.de chimie méd., The Lancet, Medical Times and Gazette, Ophthalmic.Medic.Zeit., Revue Medical, Union Medicale.

Ugyancsak 1858-ban a következő ismertebb szerzők nevével találkozhatunk a lap hasábjain: Poor Imre, Kun Tamás, Tormay Károly, Kanka Károly, Kátay Gábor, Bókay János, Balassa János, Hirschler Ignác, Semmelweis Ignác stb. Ebben az időben szinte valamennyi ismertebb orvosi szerző publikált az "Orvosi Hetilap"-ban. Ebben bizonyos változást majd csak a "Gyógyászat" megjelenése idéz elő 1861-ben.

1859 végén bejelentették, hogy a szerkesztőséget kibővítik, belép Dr. Poor Imre magántanár szerkesztőtársként. /OH 1859.50.sz. 811-812.p./ Egyébként Poornak a szerkesztésbe történt bevonásából később komoly problémák adódtak.

A következő évben foglalkoztak a lap kibővítésének a gondolatával. A cikk elején önkritikát is gyakoroltak:

"Nem voltunk eléggé általánosak, s nem engedtünk nagy tért a világirodalom ismertetésének, - nem hoztuk... a lapszemelvényeket...

Mi feladatunkat nem fogtuk fel az orvosi gyakorlat pillanatnyi szükségéi, hanem az élő tudomány s egy szebb jövő szempontjából...

Az Orvosi Hetilap is elérkezettnek véli az időt, hogy feladatának, másik czéljának kiviteléhez rendszeresen fogjon, s munkássága körébe vonván az orvos gyakorlati szükségéit, hasábjain a külföldi lap és könyvirodalmat is minél alaposabban ismertesse meg, s kivált azon ügyfeleket, akik mindennemű és nyelvű lapot nem tarthatnak, az egyetemes orvosi tudomány állásáról folyton tudósítsa." /OH 1860.1.sz.1-4.p./

A szakosított lapszemlék készítésére sikerült megnyerni kiváló szakértőket: a belgyógyászat Wágner János egyetemi tanár, bőrgyógyászat és bujakór dr. Poor Imre, sebészet dr. Kovács Endre és dr. Lummezer Sándor, nőgyógyászat és szülészeti dr. Semmelweis Ignác egyetemi tanár területe volt. További közreműködők voltak: Hirschler Ignác, Bókay János, Koller Gyula, Termay Károly, Czermák János, Kátai Gábor. Az angol nyelvű lapok figyelését a szerkesztő, Markusovszky vállalta. A lapbővülés havonként egy ívnyi terjedelmi növekedést jelentett. Ugyanakkor bejelentették az orvosi műszótár munkálatainak befejezését is. Arról is írtak, hogy "czélunk eddigi marad: mivelni a magyar orvosi tudományt s ezen irányban ható erőket egyesíteni és értékesíteni. E czél elérése végett fűlkérjük továbbra is a két haza minden magyar és nem magyarajkú orvosainak és gyógyszerészeinek szíves részvételét." A közleményt már együtt írják alá a lap "felelős szerkesztői": Markusovszky és Poor.

Igen érdekes hír jelent meg a "Vegyesek" rovatban egy Pesten létesített tudományos orvosi olvasókörrel.^{5/}

"A pesti közkórházbeli másod- és harmadorvosok közmegegyezéssel tudományos olvasókört alakítottak magok közt, melynek czélja bel- és külföldi orvosi lapokat járattván, tudományunk gyarapodási mossa-

adatait figyelemmel kísérni, a kózkórház külön beteg osztályain előforduló tanulságosb esetekről egymást tudósítani, s így a kórházi gyakorlatot érdekesíteni, ezélul tüzte ki, továbbá az olvasókör a köz kórházi egyes betegosztályok gyógyműködéséről, s az érdekekkel bíró kóresetekről «Orvosi Hetilap»-unkat s ezáltal t. olvasóinkat tudósítani. Fiatal orvostársaidnak a rég óhajtott tevékenysége - az ige testté fogván válni új lendületet adand a kózkórház eddigi életének." /OH 1860.2.sz.40.p./ Feltehetően ez volt az első jelentősebb kezdeményezés hazánkban egy tudományos orvosi olvasókör létrehozására és ebben az "Orvosi Hetilap"-nak is jelentős szerepe volt.

Poor Imre 1860 júliusában kivált az "Orvosi Hetilap" szerkesztőségéből. Ez a kiválás hosszú és minden haszon nélküli vita kezdetét jelentette, amelyben a volt szerkesztőtársak kölcsönösen vádaskodtak egymás ellen. Ez a vita csak tovább fokozódott, amikor Poor megindította saját lapját a "Gyógyászat"-ot.

Poor elsősorban azért neheztelt Markusovszkyra, mert az sajnálkozással írt a német anyanyelvű Czermák professzornak a pesti egyetem orvosi karáról való távozásáról. Poor ezt önkényesen úgy értelmezte, mintha Markusovszky azt nyilvánította volna ki, hogy Czermák helyét magyar ember nem is tudná betölteni a pesti egyetemen. A kialakult vitával és a szakítás körülményeivel nem kívánunk foglalkozni, mivel erről már többen írtak.

Az 1860. 32.számától Poor neve lekerült az "Orvosi Hetilap" fejlécéről.

Sajnálatos módon a Markusovszky-Poor vitába bekapcsolódtak a korabeli napilapok is, és ily módon belső szakmai, orvosi ügyek kerültek a lényegében illetéktelen nagyközönség tudomására. Ezt a hibát Poor követte el. Az év végére nyilvánosságra került az a körülmény is, hogy Poor Imre lapalapításra kért és kapott engedélyt a helytartótanácsától. Az "Orvosi Hetilap" szerkesztője tárgyilagos hangnemben üdvözölte az új orvosi orgánumot:

"- a magyar orvosi időszak irodalom, mint olvassuk, egy új orgánummal fog szaporodni. Dr. Poor úr orvosi lap kiadási engedélyért folyamodott, s azt meg is nyerte. Mi mellőzván minden tekintetet, tisztán a tényt tartjuk szemünk előtt, midőn az újdonságot t. ügyfeleink tudomására hozzuk. Az orvosi tudomány oly gazdag...

hogy nem egy, de tíz lap sem képes azt tökéletesen képviselni ... ha nemzeti nyelvünk... a tanintézeteknél őt megillető jogát vissza-nyeri, s az orvosi ügyek intézését miénknak fogjuk mondhatni: - úgy reméljük mit egy évvel ezelőtt még nem igen mertünk volna, hogy orvosi tudományunk és tudományos életünk is oly területre tehet szert, mely több közlőny létét is nemcsak hasznossá, de lehetővé is fogja tenni. Óhajtjuk, hogy a lapok számával a tudomány haladása a munkatársak száma s az olvasók részvétele is egyenlőpést tartson." /OH 1860.41.sz.810.p./

Különben Markusovszky tárgyilagossága odáig terjedt, hogy előfi-zetési felhívást tett közzé lapjában a "Gyógyászat"-ra. Egyben be-jelentették a folyóirat 1861-ben történő megjelenését is. /OH 1860.42.sz.834.p./

Ebben az időben érdekes történeti írást tett közzé Kátai Gábor: "Történeti tanulmány a magyar egyetemi ügy körül különös tekintettel a magyar orvosi egyetemre és irodalomra a legrégibb időkől máig" címmel. /OH 1860.9, 13, 21, 29, 30, 33, 37. számok./ A cikk megemlé-kezik az "Orvosi Hetilap" elődeiről, az "Orvosi Tár"-ról és Schöpf-merci lapjáról is. A magyar orvosi irodalom két legjelentősebb alak-jának Rácz Sámuel és Bugát Pált tartja.

1860 végére megküldték az előfizetőknek a beígért "Miszógyűjte-mény" első ívét. A szótár összeállítása valóban kollektív munka volt, ugyanis többen vettek részt a szavak gyűjtésében: Balogh K., Hirschler, Jendrassik, Kátai, Kocsis, Kun T., Lunniozer, Mádi, Maizner, Poor, Stokinger, Tóth I. és Wagner S. Magát a szerkesztést Kocsis Lajos belső munkatárs vállalta el.

E korszakban Semmelweis ismét terjedelmes cikk megírására szánta el magát és ezt a lap több folytatásában köszülte: "A gyermekágyi láz fölötti vélemény különbség közten s az angol orvosok kösütt." /OH 1860. 44-47.számok./

Az "Orvosi Hetilap" felfigyelt egy-egy új, érdekesebb hazai kiad-vány felbukkanására is. Így értesülhetünk Sugár Fábuss "Orvosi Napló"-járól: "Újévi vendégünk az «Orvosi Napló» megjelent... tava-lyinál esinosabb, eszlszerűbb alakban... szakásos zsebkönyvek fogal-mának jebben megfelel... nem titkolhatjuk örömröket a felett, hogy az O.H. főcikke egy minket legközelebből érdeklő történelmi rajz... Wesspróminak... munkájából szedegetett s helyes felfogásu korrajssal

feleresztett munkálat elismerésünket érdemli ki." /OH 1861.1.sz. 6-7.p./^{7/} Ugyancsak ismertették Batizfalvi Sámuel pesti orthopédiai magángyógyintézete működését ismertető évi jelentést is. /OH 1861. 32.sz.640.p./ Megemlékeztek a "Gyógyszerészeti Hetilap" megindulásáról is /OH 1861.47.sz.943-944.p./ melynek alapítása bizonyos tehermentesítést jelentett az "Orvosi Hetilap"-nak, mert ezután már sokkal kevesebb gyógyszerészeti vonatkozású anyagot kellett közölniük.

Egyébként a szerkesztőség nem ragaszkodott mereven az orvosi tárgykörhöz, például megjelentették Bakody Tivadar cikkét, amelyben a testgyakorlás felvételét javasolja az iskolai tantervbe. /Országos testgyakorlat. = OH 1861.15.sz.291-293.p./ Maga Bakody a hason- szenvi orvoslás híve és a testgyakorlás bevezetésének egyik leg- jelentősebb szószólója volt.

Időről időre ismertették neves közéleti személyiségek elhalálá- zása utáni boncjegyzőkönyveket. Többek között gróf Teleki László tragikus halála után Flór Ferenc tette közzé a jegyzőkönyvet: "Gróf Teleky László testének halál utáni vizsgálata." /OH 1861.19.sz.371- 373.p/

Poor Imre lapjának, a "Gyógyászat"-nak megindulása után rendsze- resen közölt személyeskedő jellegű támadásokat Markusovszky, az "Orvosi Hetilap" és körülötte tömörülő orvosok ellen. Időnként még a becsületbeli gyanúsítgatásoktól sem riadt vissza. Ilyen eset volt, amikor nyílt levelet intézett Markusovszkyhoz az Orvosi Könyvkiadó Társulat megalapítására hagyományozott pénzalap ügyében:

"Nyílt levél Markusovszky L. tr. urhoz

Nekem jutott az a szerencse, hogy a tervezett « orvosi-rodalmi m. könyvkiadó társulat » előrajzát a b. e. Ocsusz szeretett tanárral 200 fnyi alap megajánlása mellett halálos ágyán aláíratni,innen az aláírási előrajz ívet Rupp tanár úrhoz vivén, mikor az meggye- szer kezembe került, már akkor Sauer, Rupp, Balassa, Semmelweis, Wagner stb. tanár tiznél több tudor urak mint ígérkezett 20 ften részvényesei az alakulandó orvosi-rodalmi társulatnak voltak aláír- va. Ezen aláírási előrajz ivről azóta semmit nem tudunk... Sívár- gunk a t. szerkesztőtárs nyilatkozata iránt."^{8/} Később a vádatat mintegy továbbfejlesztve Poor visszatér a témára:

"A < Gyógyászat > 52. számában felszólítottam az Orvosi Hetilap szerkesztő urát tudósítana minket arról, vajjon miként áll «o.m. k.t.» ügye, melynek aláírási előrajz ívét másfél év előtt gondja alá vette... Markusovszky tr. ur nem tartotta méltónak, hogy felvilágosítást adjon. E mily hallgatással M. ur következetesen és tetteleg vallja be az OHlap morálját." ^{9/} A támadások általában nem ki-mélték Semmelweis személyét sem.

Az "Orvosi Hetilap" szerkesztője az 1861-es év végén bejelentette, hogy más lett a lap nyomdása, ugyanis Müller Emillel lejárt a szerződés, helyette Osterlamm Károlyt bízták meg a nyomtatással, majd azt is közölték, hogy "jónak véltük lapjaink kiadását a szétbúldását is saját kezünkbe venni." /OH 1861.51.sz.1042.p./ A szerkesztőséget kibővítették az "európai művelt nyelvekben is jártas" Balogh Kálmánnal.

Az 1862. év első számában tudósítottak a lap továbbfejlődéséről és jellegváltozásáról:

"<Polyamatos haladás > az, mit szemünk előtt tartunk, s mit senki ki lapjainkat olvassa, tőlünk megtagadni nem fog...

Három dolog van, melyre a szerkesztőség a legközelebbi jövőben figyelmét kiválóan fordítani szándékozik: első az újabb szabatos orvosbúvárlati szellem minél terjedtebb meghonosítása... második: az eddig esetleg mostohábban kezelt orvosi tanok illő képviseltetése; harmadik: a magyar orvosi tudomány taneszközeinek szaporítása...

Napjainkban az orvosi tudomány sem egyes természettudományok, sem a kórodai észlelés, sem a statisztikai adatok összeállítása által egyedül nem fejlődhetik, de méltányolván valamennyi kútforrás becsét, tisztában van... az iránt, hogy alapját mindennemű szabatosan észlelt tények képezik..."

Tehát a lap jelszavává lett a "folytonos haladás", és ezt az adott lehetőségekhez viszonyítva igyekeztek is megvalósítani. Jó kezdeményezésekben nem volt hiány.

A Hetilap két közleményéből arról értesülünk, hogy a pesti Rókus kórház már a múlt század hatvanas éveinek elején egyaránt rendelkezett orvosi és a betegek részére létesített könyvtárral. Mivel a kórház nehéz anyagi helyzete miatt gyűjteményeit saját erejéből nem tudja továbbfejlesztetni, ezért köztámogatásból próbálta gyara-

pitani állományát: "Ez alkalommal a kórház igazgatósága, a közhasznú intézet s az itt kiképzésüket nyerő fiatal orvosok érdekében hasznunk minden tisztelt kartársaihoz azon barátságos fölszólítást bátorkodik intézni, miszerint több példányban meglevő nélkülözhetetlen tudományos munkák átengedése által a könyvtár szaporításához hozzájárulni sziveskedjenek.

Minthogy azonban ily intésetben az olvasás sok szegény szenvedőnek enyhítésül, s a gyógyulást előmozdító kellemes szórakozásul szolgál, hasznos tartalmu mulattató könyvgyűjtemény beszerzése is óhajtható volna.

A kórház igazgatósága e szerint az itt gyógyulást kereső számos betegek érdekében, minden emberbarátokhoz azon kérelemmel bátorkodik fordulni: miszerint ez intézet könyvtárát hasznos s jó irányú könyvek adományozása által gyarapítani sziveskednének." /OH 1862.10.sz.198-199.p./ A felszólításnak meg volt a kellő hatása, több száz tudományos és szórakoztató kötet érkezett a Rókus kórház címére.

A "Vegyesek" rovatból viszont arról szereztünk tudomást, hogy Semmelweis híres nyílt leveleit az "Orvosi Hetilap"-hoz mellékelik: "A szenvedők érdekében valóban ernyedhetetlen buzgalommal fáradó Semmelweis Ignác F. egyetemi tanár legújabb munkáját «Offener Brief an Sämmtliche Profesoren der Geburtshilfe»... jelen számmal küldjük... reménnyel várhatjuk.. miszerint a szerző kitarátását tökéletes elégtétel jutalmazza, mely csak tanának osztatlan elfogadásából állhat." /OH. 1862,20.397-398.p./ Küztudott tény, hogy a nyílt levelek szokatlanul éles hangnemben íródtak és lényegében nem segítették elő Semmelweis tanainak terjedését.

1863 végén ismét nagy jelentőségű bejelentést tett a szerkesztőség. /Lapunk 1864-dik évi előrajza. = OH 1863.51.sz.1019-1020.p./ Arról értesülünk ugyanis, hogy egy orvosi szakágazat anyaga melléklet formájában jelenik meg. Az első melléklet a "Szemészet" Hirschler doktor szerkesztésében havonta egyszer került kiadásra. Majd ezt követi Semmelweis és Bókay közreműködésével a "Nő és gyermekgyógyászat". Ez a melléklet Semmelweis halála után azonban megszűnt. /OH 1866.6.51-52.p./ 1865-ben ismét újabb melléklet indult, "A közegészségügyi és orvostörvényszéki orvostan", kéthavonkénti megjelenéssel. Ezután a lapszemléket is szakosportosításban kíván-

ják közölni. Tehát bizonyos orvos-irodalmi specializálódás indult meg ekkor, az "Orvosi Hetilap" keretein belül.

Közben polémia keveredett ismét egy bécsi orvosi lappal, az "Allgemeine Wiener Medicinische Zeitung"-gal a magyar nyelv kifejezési eszközeinek lehetőségeiről, ugyanis Bécsben kétségbe vonták, hogy magyarul jól lehet visszaadni általában az orvosi fogalmakat:

"- Az «Allg.Wiener Med.Ztg.» f.évi 13-ik számában a «Notizien» rovatban, «Pester med Klinik» cím alatti megjegyzésben a többi között ezt olvassuk: «Minthogy a [tanári székre] jelöltek közt orvosi kapacitás nincs... már az első alkalommal is napfényre kerül azon visszás állapot, mely onnan eredt, hogy a német culturának Pestről kiküszöbölésén szorgalmasan dolgoztak, s az orvosi tudományban a német nyelvvel vetekedhessék». - Tisztelet becsület a német nyelvnek és culturának, de igazság nyelvünknek és művelődési törekvéseinknek...

Valódi culturára idegen nyelven eddigelé semmiféle nemzet szerint nem tett... mit német vagy bármely nemzetbeli orvostudósok irnak, magyar nyelven elég szabatosan vagyunk képesek kifejezni, arról t. bécsi ügyfeleink, ha nyelvünket tanulmányozni érkezésük van, bármikor meggyőződhetnek." /OH 1865.14.sz.223-224.p./ A szerkesztők igyekeztek megvédeni a magyar nyelv becsületét az orvosi szakterületen a bécsi osztrák kollégák ellenében. Ez a vita bizonyos fókig válasz volt Poor korábban tárgyalt vádjaival szemben is.

A Budapesten megjelenő németnyelvű lappal, az "Ungarische Medizinisch-chirurgische Presse"-vel is sor került vitára. Ugyanis a német nyelvű folyóirat a szerző nevének feltüntetése nélkül vette át a cikket az "Orvosi Hetilap"-tól:

"Vegyesek

- A «Ung.med.Chirurgische Presse» mint értesültünk, szíves volt lapunk ez évi 28-ik számából egy cikket a fülhasi lüktetésről átvenni, a nélkül, hogy a forrást, ahonnan azt merítette megnevezné. Ez már magában véve nem igen illedelmes, habár nem példátlan eljárás, de ha már reá szánta magát, legalább kissé szakértőbb fordítóról kell vala gondoskodnia." /OH 1867.48.sz.882-883.p./

Mivel az "Orvosi Hetilap" történetének tárgyalásában a kitűzött korszakhatárhoz értünk - 1867 -, csupán annyit kívánunk megjegyezni, hogy a lap egyenletes, kiegyensúlyozott színvonalával napjainkig a magyar orvostársadalom vezető lapja maradt és egyike a legrébibi magyar folyóiratoknak is.

A lapnak az első most tárgyalt korszakára csupán a "Gyógyászat"-tal kialakult rendkívül éles polémia vetett némi árnyékot. A két orvosi folyóirat között kialakult helyzetről így írt az egyik jeles orvostörténész: "A két magyar orvosi folyóirat körül csakhamar nem két tudományos tábor, hanem két egymással szembe forduló ellenséges párt alakult ki. Mert nemcsak elvi kérdésekben, de személyiekben is támadta az orvosi karnak korabeli legjobbait [a "Gyógyászat"/ Markusovszkyt, Balassát, Semmelweist... stb., akiket néha személyenként, néha meg az «Orvosi Hetilap» clique-jének vagy clubjának a gyűjtőneve alatt együttesen is megtépték." 10/

Sajnos azt is meg kell jegyezni, hogy az elsősorban a "Gyógyászat" részéről megindított személyeskedő vitákra időnként az "Orvosi Hetilap" is hasonló hangnemben reagált. Természetesen ez nem homályosíthatja el az "Orvosi Hetilap" elévülhetetlen érdemét, amit a magyar orvosi irodalom megteremtése, megerősítése és végső fokon a hazai orvostudomány fellendítése terén végzett.

A "Gyógyászat" első korszaka /1861-1867/

A "Gyógyászat" megjelenésének ideje is a tárgyalt időszaknál lényegesen tovább terjed, de történetét csak 1867-ig ismertetjük, - a lap egyébként 1944 decemberéig jelent meg-, Amikor Poor Imre a már ismertetett okok miatt kivált az "Orvosi Hetilap" szerkesztőségéből, utána 1861-ben új orvosi lapot indított, hangsúlyozottan a gyakorló orvosok igényeinek a kielégítésére. Ezt a körülményt a folyóirat alcímében is jelezte: "Az orvostudomány hazai és külföldi fejlődésének, különösen a gyógygyakorlatnak közlönye."

A szerkesztő-tulajdonos Poor Imre 1823-ban született Dunaföldváron. Előbb kegyesrendi szerzetes tanár, 1848-ban honvéd, majd a szabadságharc leverése után a pesti egyetemen orvosi diplomát szerzett. 1857-től tanársegéd a pesti egyetem orvosi karán. A

"Gyógyászatot" 1874-ig szerkesztette, az orvoskar ugynevezett m. konzervatív szárnyának volt a vezetője, 1897-ben halt meg Budapesten.

A lap "Előrajzának" elolvasása azt bizonyítja, hogy a előkitűések között sok előremutató elem is található:

"Hazánk újjáalakulása és önállósága küszöbén... orvos mindnyájunkra ama kötelezettség hárulik, hogy az orvosi tudományokat anyanyelvünkön és hazánk javára értékesítsük." A továbbiakban Poor rámutat az önálló magyar orvosi irodalom megteremtésének halaszthatatlanságára, majd felhívja a figyelmet a megelőző gyógyítás jelentőségére. Ezután kikel a különböző "szenvész pártoskodások", "delejszenvész, hasonszenvész, visszenvész" gyógyítási csoportosulások ellen. Majd a következő formában ír a hazai önálló orvosi oktatás szükségességéről: "Itt az ideje, hogy emancipáljuk tanügyünket és önállásu egyetemünket a bécsi egyetem nyomasztó beavatkozásától és civilizáló befolyásától, és ne keressük többé másutt tanügyünk rugóit, súlypontját, mint hazánkban és hazai tanintézetekben. Gondom lesz, hogy a «Gyógyászat»-ot a mind egyenjogú t. orvos-társak democraticus szelleme lengje át, hogy tükre legyen a lap az orvosi közvéleménynek." A továbbiakban Poor lapjának felépítését ismerteti:

"A Gyógyászat tartalmát a következő rovatok alkotják:

- a/ eredeti vezércikkek az összes orvostan szakmáiból;
- b/ kórodai előadások, kórházi és magánorvosi közlemények;
- c/ gyógyszerészeti, baromorvoslási, vegytani és gyakorlati
- d/ szakmák szerint osztályozott közhazsná kivonatok és lapszemelvények a külföldi /német, francia, angol/ orvosirodalom legújabb termékeiből és vívmányaiból;

e/ érdekesebb bel- és külföldi orvosi munkák avatott ismertetése...

f/ «Ügyeink» rovata orvosi rendünk érdekeit, az egészségüggyel, a tanügy körüli kerkérdésekkel, népgyógymódokat, orvos-, sebész- és gyógyszerész ügyfeleink viszonyait tárgyalja; hoz érdemes töredékeket orvos rendünk múltjából, közleni fogja régi és újabb orvosaink nevezetesbjeinek életrajzát; közlönve lesz m.kir. egyetem orvos karának, a budapesti orvosi egyletnek, a pest városi kórházaknak, gyógyszerészeink ügyeinek, a kir. magyar természet-tudományi társulatnak;

g/ időszaki tudósítások a helybeli vidéki és külföldi kórházakat és orvosügyeket illetőleg: napi érdeklő újdonságok, hivatalos és nem hivatalos orvosi pályázatok, állomás ürülések, kineveztetések stb...

Pesten, 1860. december 10-én. Poor Imre orvos tr." /Gyógyászat, továbbiakban: Gy. 1861.1.sz.1-4.p./

Az alapos bevezető tartalmazza a lap lényeges célkitűzéseit, ismerteti felépítését és rovatait is. Itt csak arra mutatunk rá, hogy orvostörténelmi jellegű írásokat is kívántak közölni. Mivel a "Gyógyászat" magára vállalta a gyakorló orvosok igényeinek kielégítését, az "Orvosi Hetilap" bizonyos gyakorlati igényeket továbbra is kielégítve fokozottabb mértékben válhatott az egyetemi oktatók tudományos szósövévé. A "Gyógyászat" igyekezett magára vállalni az orvosok érdekvédelmét is.

A lapnak már az első számában a "Vegyesek" rovatban jelezték, hogy Sauer országorvos a "Gyógyászat"-ot hivatalos közlönyül jelölte ki. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a hivatalos egészségügyi, orvosi rendeletek, közlések, pályázatok stb. elsőként e lap hasábjain jelentek meg.

A folyóirat megindulásának hamarosan külföldi visszhangja is támadt, ugyanis egy bécsi lap írt a "Gyógyászat"-ról: "A Wiener Medicinal Halle f.é. 3. száma jóindulatu ismertetést hoz lapunk első száma felől. Köszönjük ügyrokonai szivességét, hogy előrajunkkal mindenben egyet nem ért, azon fön nem akadunk, tudom, hogy Markbreiter tr. úr Bécsben - mi pedig Magyarország szívében lakunk." /Gy. 1861.4.sz.79.p./

Arról is értesülünk, hogy az előfizetők száma több mint hat-száz, tehát nagyjából azonos az "Orvosi Hetilap"-éval. Erről így írt Poor: "A Gyógyászat előfizetőinek számát úgy tekintem mint bizalom szavazatot t. ügyfeleim részéről vállalatom irányában. E bizalmat az által akarom megtalálni, hogy a lapom kiállítását felülmúló összeget hazai orvostudományunk előmozdítására s munkatársaim díjazására fogom szentelni. Ha hoz anyagi hasznot a Gyógyászat szerkesztése, legyen e haszon ama szent ügyé, melyre azt orvos hazám fiai áldozták..." /Gy. 1861.12.sz.264.p./

A lap erényeinek felsorolása mellett azt is meg kell említeni ismételtén, hogy rendszeresen közöltek személyeskedő jellegű támadásokat, szurkálódásokat az "Orvosi Hetilap" és körülötte tűnő-rülő orvosok ellen, így Semmelweiset sem kímélve. Azonban Poort ez a körülmény nem tartotta vissza attól, hogy a vele kapcsolatos kedvező híreket is közölje. Más esetben megróttta az egyik német orvosi lapot, mert Semmelweis módszereit ajánlotta a nagy magyar orvos nevének megemlítése nélkül: "A gyermekágyi láz óvszeréül ajánlja Breslau tnr a betegség ragályának és garjébek megsemmisítésére a gyermekágyasok lochimál fölösenynysavas... vizoldatával... fertőtleníteni /Deutsche Klinik. 1863.10.sz./. - A külföldi szülészetanének e szerint csaknem mindenütt Semmelweis tanárunknak gyermekágyi láz felőli oktanát, de szűkkeblűségből nem tudnak oly méltányosak lenni, hogy az előharcos t.szerzőnek nevét megemlítenék." /Gy. 1863.46.sz.945.p./ Ilyen és hasonló kétarcúság jellemezte a "Gyógyászat" 1867-ig terjedő első korszakát.

A folyóirat igen helyesen sokszor hozzászólt közügyekhez, egyes építkezések kérdéséhez. Így történt ez a budai "léggyár" felépítésének esetében is. Érdekes idézni a cikkből, mert napjainkban a légszennyeződés problémáját tipikusan huszadik századi jelenségnek tartjuk, és íme, több mint száz évvel ezelőtt is felhívták a figyelmet a legilletékeesebbek az iparilag megrontott levegő igen káros hatására. Pedig abban az időben még nem sok gyár és tégláégető ontotta a füstöt Budán és Pesten: "Buda városnak léggel /gas/ világítására a léggyár /gasfabrik/ a város éjszakai részén, az országút nevű külvárosban építtessék föl... Ennél sületlenebb eszmét szándékosan sem lehetne kigondolni. A lég-gyár nemcsak sok füstöt ereszt, mint a tégláégető kemence, hanem, a tüdőre nézve mérges hatású világlég /Leucht-gas/ párolog ki belőle... A lég-gyárnak a városon kívül a helye, és pedig azon az oldalán a városnak, melyről a nálunk divó északnyugati szél a füstöt és mérges világléget át nem hordhatja." /Gy.1862.10.sz.219-220.p./ Néhány mért múlva arról tudósított a lap, hogy a budai hatóságok figyelembe véve a cikk figyelmeztetését, a létesítményt a kívánatos helyen állították fel.

Rendszeresen tudósítottak az orvosi könyvtárak helyzetéről is. A "Gyógyászat" közleményéből ismert az a rendkívül figyelemreméltó körülmény, hogy Poor Imre lemondása után Semmelweis lett az egyetem orvoskari könyvtár kezelője. Semmelweis feltehetően azért vállalta el a könyvtárnokságot az orvoskari gyűjteményben, hogy a beérkező időszak kiadványokból elsőként értesüljön a könyvére és nyílt leveleire történő külföldi reagálásokról. A budapesti kir. orvosegyesület híreit is közölték a "Gyógyászat"-ban, sőt még annak könyvtáráról is hoztak híreket.

1863-ban rövidebb ideig Nékám Sándor dr. volt a "Gyógyászat" társszerkesztője. Egy idő után az orvosok többsége kezdte már megelégni a terméketlen és vég nélküli Markusovszky-, Korányi- és Poor vitát, amely jelentős teret foglalt el a folyóirat számokban, ezt a véleményüket nyílt levélben is kifejtették. A "Gyógyászat", ha fanyalogva is, de helyet adott például Kiss Antal vidéki orvos levelének a lap 1865. évfolyama 7. számában:

"Tiszteletteljes kérelem a magyar orvosi lapok t.szerkesztőihöz! - tudományos viták rendkívüli érdekekkel birnak az olvasó közönségre, mert azok a vita tárgya minden irányban földeritik és körülte tájékozhatást eredményeznek. De megdöbbenést okoz a személyeskedő kitöréseknek oly foka, minőt az OHL /Orvosi Hetilap/ ellen a « Gyógyászat » ez 5-ik számában olvasni kénytelenítettünk... A magyar orvosi zszurnalisztika mindnyájunk közös ügye: ez indulatvihar... a vitatkozás «netovább» rubikonján idegkórtanilag már túl szállong melyen a vitatkozó már mit sem nyerhetnek, az olvasó közönség tájékozását veszítheti szavaiknak egyenjogúlag hitelt követelő felek között: nekünk pedig «amicus Plato, amicus Aristoteles»

Kiss Antal tr."

A levélíró véleménynyilvánítását Poor lényegében az "Orvosi Hetilap" pártolásának minősíti. Ezzel mintegy jelzi, hogy a jövőben sem kívánja beszüntetni a személyeskedő vitákat és támadásokat. Például már a következő /nyolcadik/ számban éles támadásokat intéz az "Orvosi Hetilap" ellen, amelyben felteszi a kérdést: "Mi a főoka, hogy az orvosi erkölesten nálunk gyakorlatilag mindinkább süllyed?" Az okot a következőkkel indokolta: "Mióta Pesten az «OHLapi elique» hatalmas lett, azóta az orvosok perlekedőbbek egymás közt, mint a perlekedésből élő ügyvédek..."

Az 1865. év első számában a "Gyógyászat" felszólította a magyar orvosokat az önálló kutatásra és némi politikai célzattal még a kiegyezés előtt "kielégítő országgyűlés"-t sürget:

"1/ Magyar orvosi irodalmunk ne csak a külföldi szaktudósok írományaiból, hanem élettani, kórbonctani, gőresői és kórodai egyszerű tapasztalatok gyűjtése által iparkodjunk orvos irodalmunk harminc éves primitív állapotából tudományi és irodalmi önállóságra vergődni, azaz kezdjünk magunk lábán is járni, s ebben a m. orvosi könyvkiadó menjen jó példával elő.

2/ ... sikerüljön egy orvosi testületünk rangjához illő nyugdíj-intézet megalapítását végrehajtani.

3/ ... legyen minél előbb egy mindnyájunkat kielégítő országgyűlés, mely benyújtott törvényjavaslatunk alapján a hazai egészségügyet s orvosi ügyeinket méltányosan rendezze és törvényesítse." /Gy. 1865.1.sz.23-24.p./

A "Gyógyászat" is közölt tudósítást az "Orvosi Hetilap" tárgyalásánál már említett orvosi olvasókörről és egyben pályázatot hirdetett a résztvevők számára: "Azon olvasóköri tag számára, ki a legjobb kórházi évi tudósítást fogja bármelyik betegosztályról készíteni, Kovács S.E. tr. elsőd orvos 10 db. arany jutalmat, Poor I. tr. elsőd orvos pedig az első után legjobb évi tudósításra 5 db arany jutalmat tűztek ki. - Virágozzék és gyümölcsözzék a kórházi olvasókör." /Gy. 1866. 3.sz.64.p./

A "Gyógyászat" igyekezett leleplezni a hazai napilapokban és folyóiratokban akkor tömegesen előforduló "csodagyógyszerek" reklámjait, és szakszempontról is kimutatni a csalást: "Adatok a titkos szerek értékeihez.

... Dr. Barry gyógyító Ravelante arabica vagy Revelesouife, melyet a P.-Napló folyton kürtöl, nem egyéb, mint gyöngy borsóval kevert, enyhén pörkölt babliszt. Ez azon új találmány, melynek csodálatos hatásáról 60.000 /1/ igazolvány kezeskedik?...

A titkos szerek osaknem mindegyike úgy mint a fõntnevezettek inkább könnyen hívó szenvedõk zsebének kizsákmányolására, mint szenvedéseik enyhítésére vannak szánva s egyáltalán meg nem érdemlik, hogy azok árulását az állam eltúrje." /Gy. 1866.52.sz. 932.p./

Az egész magyar közéletben fordulatot jelentő 1867. év küszöbén az új politikai helyzetben Poor Imre nyolc pontban foglalta össze a magyar orvosok követeléseit:

"Boldog új évet! 1867. január 1-én Lapunk jelen számával kezdő meg hetedik évfolyamát. Forró kívánságaink:

1. «A haza minden előtt» ...18 éves válságos küzdelmek után alkotmányos úton kiegyezvén visszaállitassék a nemzet alkotmányos szabadsága.

2. ... Hol egészségügyről van szó, az egészségügy kezelőire, az orvosokra bizassék az intézkedés.

3. ... Orvosegyletek hazabeli seregéből nője ki magát egy nagytekintélyű Orsz.Orvos Akadémia, minő péld. a párizsi: vagy mint a b. e. Sauer tnr 1848-ban tervezett...

4. ... Orvosi könyvkiadó eredeti könyveket készített és azokat adja ki...

5. ...tervezett «Orvos nyugdíj-intézetünk» nyerje meg valahára a felsőbb jóváhagyást...

6. ...tudományegyetemünk... tettleg lépjen önállóságának és önkormányzatának minden megillető jogába...

7. ...állam és a közönség az eddiginél jobban méltányolja az orvosi hivatást...

8. ...orvosok tegyék magunkat méltókká, a törvényhozás, az állam s a közönség pártolására..."

Itt Poor Imre lényegében összefoglalta a korabeli legfontosabb orvosi követeléseket. Ez némi változtatással az 1848-as vívmányoknak a megismétlése. A követelések jelentős része megvalósulhatott a kiegyezés után. Márciusban már jelzi is a "Gyógyászat" a felelős magyar hatóságok megalakulását: "A felelős magyar minisztérium f.é.márc. 10-én vette át a budai m.kir.udv.korlátnokság ügyeinek kezelését s az orsz. végrehajtóhatalmat. Az államorvosi, nevezetesen a közegészségi ügyek vezetése a belügyminisztérium tárcájához osztatott be... Az államorvosi osztály ideiglenes vezetése Hollán Adolf tr. eddigi érdemtelen országorvos úrra bízott. - A barmászat... intézésével Zlamál Vilmos tr. úr bízott meg." /Gy. 1867.11.sz.223.p./ Tehát ezzel kezdetét vehette a magyar orvosi társadalom önálló új élete, amikor a magyar orvosok Béctől függetlenül dönthettek a hazai egészségügy területén.

Megemlítjük még, hogy a "Gyógyászat"-hoz mellékletként csatolták időnként a "Könyvek Lajstromá"-t, amely a Pfeiffer Ferdinánd könyvkereskedésben újonnan megjelent és kapható hazai és külföldi orvosi és természettudományos könyveket foglalta jegyzékbe.

Itt lezárjuk a "Gyógyászat" történetének tárgyalását, annak a körülménynek a jelzésével, hogy még sok évtizeden át, 1944 decemberéig megjelent.

Végezetül megállapíthatjuk, hogy a "Gyógyászat" a maga módján hozzájárult a magyar orvosi irodalom fellendítéséhez, ha személyeskedő vitáival időnként sok zavart is keltett.

I r o d a l o m

- 1./ Palla Ákos: Az Orvosi Hetilap centenáriumi emlékkönyve. Bp. 1959.
- 2./ Benedek István: Semmelweis szobra. = Bolond világ. Bp. 1969. 429.p.
- 3./ Zoltán Imre: Semmelweis élete és működése. = Orvosi Hetilap, 1957, 41.sz.1126-1131.p.
- 4./ Zeitschrift für Natur und Heilkunde in Ungarn. 1859. 10.sz. 80.p., 12.sz. 96.p.
- 5./ Batári Gyula: "Tudományos olvasóköri" 1860-ban. = Könyvtáros, 1972, 7.sz.400.p.
- 6./ Antall József: Egy ismeretlen levél - Poor Imre szakítása Markuszovszky Lajossal. = Comm.Hist.Artis Med.1969, 50.sz. 141-148.p.
- 7./ Batári Gyula: "Gyógytani adomák" az első magyar "Orvosi Napló"-ban. = Orvosi Hetilap, 1971.28.sz.1659-1660.p.
- 8./ Gyógyászat, 1861, 52.sz.1095.p.
- 9./ Gyógyászat, 1862, 12.sz.263-264.p.
- 10./ Györy Tibor: Orvosi szaklapjaink történetéből. = Népegészségügy, 1934.23.sz.954.p.

Beszámoló az OOKDK 1978-ban végzett munkájáról

I. Általános jellemzés

1978-ban 4.943.000 Ft költségvetéssel gazdálkodtunk, az intézet létszáma 38 teljes foglalkoztatású /beleértve a Kutatás-nyilvántartási Csoport 2 fő ETT státuszon foglalkoztatott dolgozóját/ és 8 részfoglalkozású munkatára volt. A bevételi tervet /1.035.000 Ft/ 114.088 Ft-tal túlteljesítettük.

A munkatervben szereplő első főfeladatot, a helyiséghiány csökkentése céljából építendő barak épületek megépítését nem tudtuk teljesíteni, mert a szóbeli megállapodás ellenére a tűzrendészeti hatóság végülis nem adott engedélyt faépület építésére a kijelölt telken. Tájékoztatásuk szerint ott csak hagyományos vagy könnyűszerkezetes épület építhető. Az év folyamán kapacitást biztosítottunk egy kétszintes könnyűszerkezetes épület tervezésére és kivitelezésre. A változásról tájékoztattuk az Eü.Min. illetékes főosztályait. Az épület felépítése 1979 végére várható.

Számos szakmai tanácskozáson vettünk részt az OMFBI irányításával folyó Országos Szakmai Információs Rendszer /OSZIR/ előkészítésével kapcsolatban. E tevékenység során - az OSZIR témák kidolgozása után - sor került az egészségügyi tárca Szakmai Információs Rendszere koncepció tervének kidolgozására. Az Eü.Min. által létrehozott bizottság a közreműködésünkkel elkészítette a SZIR koncepció tervét, amelyet az Eü.Min. illetékes főosztályainak vezetői is megvitattak. Így készült el a koncepció terv, amelyet az Eü.Min. XI. Főosztálya az OMFBI-hez továbbított. A koncepció terv a VI. és a VII. ötéves terv folyamán végrehajtandó feladatokat és az ezekkel kapcsolatos fejlesztést foglalja magában /helyiség, gépi felszerelés és létszám szükségletek/.

A NTMIR keretében működő MEDINFORM rendszer hazai szervezetének és működésének kialakításával egészségügyi miniszteri értekezlet foglalkozott február 28-án. Az értekezlet határozata szerint a MEDINFORM-nak két magyarországi Kijelölt Nemzeti Szerve /KNSz/ lesz, a már bejelentett ESZTIK-en kívül az OOKDK-t is be-

jelentik KNSZ-ként. A bejelentés megtörtént. A határozat intézkedik továbbá a hazai MEDINFORM tevékenységgel kapcsolatos személyi és anyagi feltételek tervének kidolgozásáról és a tevékenység ütemtervének elkészítéséről; egy, az információs tevékenységet irányító Koordinációs Bizottság és az operatív munkát irányító Összekötő Bizottság szervezetére, összetételére és ügyrendjére vonatkozó javaslat elkészítéséről. A határozat ezen intézkedéseire vonatkozó előterjesztéseket az ESZTIK megbízottaival együtt kidolgoztuk és az EU.Min. XIII. főosztályához felterjesztettük. A határozat szerint elkészítettük és felterjesztettük az OOKDK és a Semmelweis SOTE központi könyvtára közötti koordinált együttműködési programot is.

Részt vettünk /dr Székely Sándor és dr Benda Mária/ az EU.Min. delegáció tagjaiként a MEDINFORM rendszertanács III.28-IV.1. között Moszkvában tartott ülésén. A MEDINFORM tevékenységről részletesen a hálózati és módszertani osztály számol be.

A NTMIR-en kívüli országokkal való informatikai kapcsolatok vonatkozásában: az onkológiai /SABIR/ számítógépes információs központtól kapott mágnesszalag próbafuttatását elvégeztük és úgy határoztunk, hogy - a jövőbeni lehetőségek szerint - inkább a MEDLINE rendszer szolgáltatásaihoz fogunk kapcsolódni. A CNRS rendszer párizsi központjának egy munkatársa magyarországi tanulmányi útjának keretében tájékoztatott bennünket a rendszer szolgáltatásainak esetleges igénybevételi lehetőségeiről. Kölcsönös tájékoztató megbeszélést folytattunk egy svéd és egy angol szakemberrel is.

A MEDINFORM tevékenységhez az EU.Min. XIII. főosztálya 750.000 Ft-ot biztosított, amelynek egy részét/kb 280.000 Ft-ot/ a szakirodalom számítógépes feldolgozásának és visszakeresésének előkészítésére és kísérleteire használtunk fel.

A MEDINFORM rendszerben együttműködő társ-intézmények részéről Paul Weiss /IWIM igazgató helyettes/, dr Jan Peška /a csehszlovákiai KNSZ igazgatója/ és dr Karl-Heinz Reck /IWIM/ töltött egy-egy hetet intézetünkönél.

II. Az egyes munkaterületek célkitűzései és feladatai

1. Vezetés, igazgatás

Az év folyamán 17 osztályvezetői értekezletet tartottunk, amelyeken az intézet működésével kapcsolatos kérdéseket tárgyaltuk meg.

Köszülük a fontosabbak: a takarékoságról; az OOKDK közművelődési munkatervéről /rövid távu és távlati/; az intézeti munkaértekezleten elhangzott javaslatokról; az egészségügyi miniszteri értekezletről és határozatának végrehajtásáról; a SZIR koncepció tervéről; a MEDINFORM-mal kapcsolatos tevékenységről és tervekről; a betegkönyvtárak helyzetéről; az Ifjúsági Parlament előkészítéséről, majd az ott hozott határozatokról; az intézet 30 éves fennállása alkalmából /1979/ rendezendő országos értekezletről és kiadványról; az OOKDK felügyeletében bekövetkezett változásról.

Ez utóbbival kapcsolatban: minthogy az egészségügyi miniszter már az előző évben a SZIR-rel kapcsolatos tevékenység irányításával a XI. Tudományos Kutatási Főosztályt bízta meg, kézenfekvő volt, hogy az OOKDK felügyelete is ehhez a főosztályhoz kerül a felügyeletet eddig gyakorló II. Szakoktatási Főosztálytól. Az erre vonatkozó határozatot az egészségügyi miniszteri értekezlet hozta meg, a végrehajtásra ősszel került sor.

Az intézeti háromszög a szükségeshez képest tartotta üléseit, amelyeken megtárgyalta a jutalmazásokat, a fontosabb káderekérdéseket, a soronkívüli béremelési keret felhasználását és egyéb kérdéseket.

Az Országos Orvostudományi Könyvtári Tanácsot az év folyamán nem hívtuk össze.

Az intézet igazgatója a Magyar Könyvtárosok egyesülete elnökeként részt vett az IFLA Štrbské Plesóban tartott kongresszusán valamint a szocialista országok delegációi vezetői részére tartott előkészítő értekezleten Varsóban.

Az intézet munkatársai közül ketten év közben, hárman pedig /közülük egy nyugdíjazással/ decemberben távoztak. A IV. negyedévben két munkatárs lépett be, az eltávozottak pótlása folyamatban van.

2. Hálózati és módszertani munka

Instruktori munka

Az osztály munkatársai az év folyamán 26 alkalommal 58 könyvtárat látogattak meg, ezek közül 24 látogatás jut alközpontokra, 29 tagkönyvtárakra, 5 pedig országos intézetek könyvtárosaiba. Az előző évben bíráltuk el második hálózati versenyünket, ami 18 többlet kiszállást jelentett, de az ezt megelőző év kiszállásaihoz képest is 24-gyel kevesebb könyvtárat látogattunk meg. Ennek okai: betegség, nyugdíjazás; és a lelőhelyjegyzék befejezése is lekötötte erőnket. A meg nem látogatott alközpontokkal és tagkönyvtárakkal azonban levélben és telefonon tartottuk a kapcsolatot.

A hálózatban jelentős változás nem történt. Területi átszervezésre került sor Veszprém ill. Zala megyében: Keszthely Városi Kórháza és a Hévíz-Gyógyfürdő-kórház ennek kapcsán Zalába került. Hálózatunk szempontjából ez szerencsés megoldás, mert veszprémi alközpontunknak túl sok, a zalaegerszeginek túl kevés tagkönyvtára volt és ez így elősegítette a kiegyenlítődést. Nem szerencsés viszont, hogy a veszprémi kórház könyvtárát ideiglenesen - négy-öt évre - kiköltöztették a kórház területéről. A könyvtár közel van ugyan a kórház bejáratához, de nehezen közelíthető meg. Elsősorban a kórház orvosai kerültek hátrányos helyzetbe.

A győri alközpont területi munkájában gondot jelent, hogy két tagkönyvtárának /mosonmagyaróvári kórház és soproni kórház/ könyvtárosaival távoztak és helyükre szakképzetlen könyvtárosok kerültek. /Már most problémát jelent a saját hatáskörben történő könyvtárosképzés megszűnése./ A megyei kórház új épülettel bővült. Négy osztályt helyeztek át a mintegy két km távolságra lévő új épületbe. Az építkezést folytatják. Az itt dolgozók szakirodalmi ellátását az alközpont folyamatosan biztosítja.

A budapesti Nagyvárad téren az elméleti intézetek az év legvégén elfoglalták a helyüket, megkezdődött az elméleti tömbkönyvtár szervezése.

A betegek könyvtárának kérdése továbbra is sok gondot okozott, annak ellenére, hogy 1977-ben megállapítottuk: az orvosi könyvtárak munkatársai a betegek könyvtárának munkáját irányíthatják ugyan, de ez csak akkor lehet hatásos, ha a személyi- és helyiség-feltételek biztosítottak. 1977 végén és 1978 első felében a Közművelődési Alapból jelentős összegeket /40-60.000 Ft-ot vezető kórházanként/ bocsátottak a Művelődési Tanácsok rendelkezésére. Legtöbb kórházunkban az igazgatás az orvosi könyvtárost bízta meg az összeg felhasználásával. Több helyütt olyan rövid volt a határidő, hogy nem lehetett a pénzt megfelelő irodalomra költeni. Az eljárás ilyenmódon pazarlás volt és a kérdést nem oldotta meg.

Ezt a problémát vitattuk meg az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók 7. tájértekezletén, melyet júniusban Szolnokon tartottunk meg. A hálózat második versenyének és a folyóiratrendelés aktuális kérdéseinek a megbeszélésén kívül a fő téma a betegek könyvtára volt. A 65 fős értekezleten az Orvos-egészségügyi Dolgozók Szakszervezete is 4 munkatárssal képviseltette magát. Az értekezlet előtt minden alközponthoz és fontosabb tagkönyvtárhoz levelet intéztünk és ebben választ kértünk arra, hogyan működik náluk a betegek könyvtára. Kivétel nélkül valamennyien válaszoltak és értékes adatokat küldtek, a tájértekezleten a témához 15-en szóltak hozzá. A kialakított álláspont: az orvosi könyvtáros irányíthatja a betegek könyvtárát, de el nem láthatja a munkát anélkül, hogy ez a szakkönyvtári tevékenység rovására ne menne. Az értekezlet után ilyen értelmű levelet írtunk valamennyi alközpont igazgatójához és ebben kértük, támogassák ezt az álláspontot. A tájértekezlet teljes anyaga az Orvosi Könyvtáros 1978.4 számban jelent meg.

Képzés, továbbképzés

Lebonyolítottuk könyvtárosképző szaktanfolyamunk harmadik féléves konzultációt és vizsgáit valamint negyedik félévi konzultációt.

Az év folyamán továbbképzés céljából két tapasztalatossere látogatást szerveztünk: az Eötvös Loránd Tudományegyetem Központi Könyvtárában és a Marx Károly közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárában.

29 középfoku szaktanfolyamot végzett könyvtárost készítettünk felkonzulensként a főiskolai államvizsgára.

Megszerkesztettük az Orvosi Könyvtáros négy számát.

Az OOKDK dolgozói számára 2 referáló ülést szerveztünk, 2 osztályértekezletet tartottunk.

Részt vettünk a KMK egyetemi könyvtári munkabizottságának, az OMFB-nek az ülésein, az ESZTIK-nek a MEDINFORM-mal foglalkozó szakmai kollégium-értekezletén és a Kult.Min. valamint a KMK Pécsen tartott együttes statisztikai értekezletén.

Nyilvántartások

Központi Könyvkatalógusunkba kb. 3500, a hálózathoz származó katalóguscédulát osztottunk be; az előző évhez képest mintegy 1000-rel kevesebb beszerzésről kaptunk katalóguscédulát. Viszont sok munkát adott a próbaként három évvel ezelőtt felállított és 1978-ban megszüntetett ETO-szakkatalógus felszámolása. A 18.000 cédulából 12.218-at kellett a betűrendes KC-ba berakni. A más hálózatokból származó, főleg biológiai cédulákat egyelőre még megtartjuk, bár ebből a katalógusból az évek során alig adtunk információt.

Saját KC-nkből az év folyamán 624 információt adtunk, könyvről 216 esetben /84 pozitív, 132 negatív/, folyóíratról 408 esetben /304 pozitív, 104 negatív/. Az előző évhez képest a növekedés több mint 30%.

A folyóírat KC törzslapjaira rávezettük az 1978. évi megrendeléseket. Évről évre arról számoltunk be, hogy a folyóíratok számában és féleségében alig volt változás. A kiszámított változások az évek során mégis azt eredményezték, hogy 1978-ban már 1600-féle folyóíratról számolhatunk, amelyek 10.000 példányban járnak az országba /1975-ben: 1500 féleség, 9800 példányban/.

Ez az 5-6-szoros átfedés intenzív tájékoztató munka esetén nem sok, de a duplumok meglehetősen sokak.

Az OSZK "Külföldi Időszaki Kiadványok a Magyar Könyvtárakban" c. retrospektív kiadványának előzetes köteteit az OSZK kérésére az érdekelte könyvtáraknak megküldtük és visszaérkezésük után az adatváltozásokat törzslapjainkon átvezettük.

A Külföldi Folyóiratok Lelőhelyjegyzéke 1970-1976. évi adatainak gyűjtését befejeztük, a kiadvány anyagát összeállítottuk.

Tovább gondozzuk és fejlesztjük az orvosi-biológiai folyóiratok világhozzá tartozó katalógusunkat, átvezettük a változásokat.

Egyéb munkák

Felülbíráltuk a hálózati könyvtárak statisztikai adatait tartalmazó bejelentéseket és összesítő jegyzéket készítettünk a Kult.Min. Könyvtárügyi Osztálya részére.

Nemzetközi tevékenység

Felkészítettük a MEDINFORM szakmai értekezleteire kiküldött munkatársainkat. 1978-ban dr. Szilágyi Vilmosné az Információs Munkabizottság, dr. Benda Mária a Tervezési Munkabizottsági Varsói Ülésén, Kominka László a Matematikai-Technikai Munkabizottság, dr. Ormai Gyula pedig a Lingvisztikai Munkabizottság kölni ülésén részt vett. Az ülésekre hozzászólásokkal és kiadványokkal készültünk.

Az utóbbiak a következők voltak.

1. Kétnyelvű másodszintű tesaurusz fordítások:

- a. Betegségek
- b. Anatómia
- c. Az orvostudomány egyéb diszciplínái.

2. Hazai szakemberekkel és munkatársainkkal a következő részttezsauruszok szókincsét állítottuk össze ajánlasként:

a. Gerontológia, b. Orvosi pszichológia, c. Szexológia
d. Dietetika, e. Sportorvostan, f. Balneológia,
g. Transzplantológia.

3. Elkészítettük a rubrikátor 2. kiadását nem hierarchikus felépítés szerint, hanem a kódszámok sorrendjében, hogy a SOPS-AIDOS rendszer általi feldolgozásra alkalmassá tegyük.

Az orvosi-biológiai folyóiratok Világfondjának 2. kiadásához a következő mellékleteket készítettük el:

4. Folyóiratcímváltozások listája.

5. Folyóiratcímjegyzék azokról a kiadványokról, amelyekről a résztvevő országok xeroxópia adását vállalják.

6. A folyóiratok rubrikátor szerinti mutatója.

7. A folyóiratok informativitás szerinti rangsora 4 ország adatai alapján /1600 folyóirat/.

A magyar orvosi folyóirataikkal újabb 1200 adatát munkalapokra vettük fel, hogy a KG Informatik számítógépébe betáplálhatók legyenek és elkezdhesük a kísérletet. Ez év végéig azonban a KG Informatikban csak részeredményeket értek el /SOPS-AIDOS program és a 2. rubrikátor betáplálása, az adatok lyukasztása/.

A kétnyelvű tezsaurusz-szótár anyagát az anatómiai kifejezések kivételével kartonra vettük /12.000 cédula/.

Két külföldi tanulmányutat szerveztünk: az IWIM-et meglátogatta dr Szilágyi Vilmosné és Kominka László /céljuk a munkaszervezés és információs szolgáltatások valamint a könyvtárgépesítési munkálatok tanulmányozása volt/. A Prágai Orvostudományi Információs Intézetet meglátogatta dr Kelemen Attiláné és Ipolyi-Keller Tamásné /az irodalomkutatói tevékenység és a nemzeti bibliográfiaszervezés tanulmányozása/.

Elkészítettük Jan Peška és Paul Weiss budapesti tapasztalatosere látogatásának programját. Foglalkoztunk Dr Karl-Heinz Recknek, az IWIM munkatársának tanulmányuti programjával.

3. A könyvtári osztály munkája

Az OOKDK könyv- és folyóiratállománya 1978 folyamán a következőképpen alakult:

1977.dec 31.-i könyv-leltár adatai:

9.895 db = 1.382.586.- Ft

Az év folyamán állományellenőrzést tartottunk és a leltározásánál felmerült hiányt az EU.Min 70.581/78.sz. engedélye alapján a leltárkönyvből leírtuk.

könyveknél hiány 83 db = 6.405.-Ft

folyóíráthiány 6 db 558.-Ft

Összesen 89 db = 6.963.-Ft

1978-ban a könyv-gyarapodás	489 db = 100.326.-Ft
ebből vétel	61 db = 65.486.-
csere	66 db = 10.030.-
ajándék	32 db = 6.533.-
köteles	330 db = 18.277.-

Igy az 1978.dec.31-i könyv-leltári állomány:

10.301 db = 1.476.507.-Ft

1977.dec.31 -i folyóirat-leltár adatai:

10.205 db = 5.010.855.- Ft

1978-ban folyóiratgyarapodás 1.031 db = 1.293.040.-Ft

ebből vétel	661 db = 1.019.167.-
csere	257 db = 244.176.-
ajándék	28 db = 5.032.-
saját	11 db = 2.760.-
kötötés db/ár	
különbözet	74 db = 21.905.-

Állomány 1978.dec.31-én 11.230 db = 6.303.337.-Ft

Összes gyarapodás: 1.520 kvtári egység = 1.393.366.-Ft

1978. év végi állomány: 21.531 kvtári egység = 7.779.844.-Ft

folyóirat megosszlás a kiadás helye szerint:

tőkés:	610 db	1.204.339.-Ft
népi demokratikus:	66 db	29.713.-
szovjjet	135 db	13.219.-
magyar	146 db	23.864.-
küttetés db/ár különb.	74 db	21.905.-

1978-ban 661féle folyóirat járt a könyvtárba /1977:625/

ebből:

magyar	142 db /130/	vétel	109 db
		ajándék	27 db
		saját	6 db
szovjjet	95 db /91/	vétel	68 db
		ajándék	8 db
		csere	19 db
népi demokr.	100 db /100/	vétel	37 db
		ajándék	42 db
		csere	21 db
tőkés	324 db /304/	vétel	169 db
		ajándék	11 db
		csere	144 db

Az év folyamán mindössze 74 kötet folyóiratot küttettünk 21.905.-Ft értékben.

Elkészítettük az 1979. évi folyóiratrendeléseket.

Folyamatosan gondostuk katalógusainkat /betűrendes, szak- és tárgyszavas/, valamint kardexen vezettük a folyóirat-nyilván-
tartást.

Az olvasószolgálat adatai:

	1977	1978
helyben olvasók száma:	2.500	2.600
külsőnszők száma:	598	1.680
külsőnszősek száma:	2.640	2.650
külsőnszőtt könyvek száma:	1.762	1.730
külsőnszőtt folyóiratok /másolatban/	249	5.760
helyben olvasott művek száma	5.840	5.800
könyvtárközi külsőnszősek száma	1.018	1.165

A kölcsönzők számában és a kölcsönzött folyóiratok /másolatban/ számában történt jelentős emelkedés magyarázata az, hogy eddig a folyóirat cikk-másolat szolgáltatást csupán gazdasági elszámolás /bevétel/ szempontjából tartottuk nyilván.

A szóbeli tájékoztatásban a könyvtári csoport minden dolgozója részt vesz. /Telefonon történő felvilágosítás, a helyben-olvasók segítése az irodalomkutatásban stb./

Nemzetközi csere

Cseretevékenységünk alapja a Hungarian Medical Bibliography, a Therapia Hungarica, az Orvosi Könyvtáros, valamint előfizetünk 49 évfolyam magyar orvosi folyóiratot külföldi csere-partnereink számára 11.824.-Ft értékben.

A HMB-t 1978-ban 218 címre küldtük el, az Orvosi Könyvtárost 40 intézménnyel cseréljük. Cserepartnereink száma 240 /188 tőkés és 52 demokratikus/. Cserebővítés 1 partnernél történt, új partner 4, megszűnt a kapcsolat 2 partnerrel.

Periodikát 276 főlét kaptunk rendszeresen. Könyv 66 db érkezett cserepartnereinktől. Ezenkívül 179 db disszertációt kaptunk német, svéd és holland egyetemektől angol ill. német nyelven. A disszertációkat általában szétosztjuk a témájuk szerint illetékes könyvtárak között.

A többletpéldányban érkező folyóiratokat /könyveket/ átadjuk a hálózat könyvtárai ak.

Polyóirat tartalomjegyzék sokszorosítás

Ezt a szolgáltatásunkat 1978-ban 52 előfizető kapta rendszeresen /a megrendelést 2 előfizető év közben lemondta, 3 új előfizető év közben/. 45 fős folyóiratból készítettük a másolatokat, hetente póstáztuk a megrendelőknek. /Egyéni előfizető 20, közületi előfizető 33./ Összesen 15.000 gyorsmásolat oldal készült.

<u>A fotószolgálat adatai</u>	<u>1977.</u>	<u>1978.</u>
mikrofilm /kocka/	3.145	2.612
gyorémásolatok száma	39.698	41.591
megrendelések száma	873	1.037
forgalmazott érték	91.108	84.527.-Ft

gyorémásolat: 20.751 db könyvtárközi kölcsönzés
15.000 db folyóirat tartalomjegyzék soksz.
5.840 db osztályok sokszorosítása.

Gyorémásoló gépeink év közben mintegy 2-2 hónapot voltak üsemen kívül valamilyen meghibásodás miatt.

Egyebek

A hálózat könyvtáraitól 34 /1977:15/ főléspéldányjegyzék érkezett sokszorosításra és hálózati körözésre. Saját jegyzékünk 2 volt. Folyamatosan végeztük az OSZK-ban a kötelespéldány válogatást. Az új kötelespéldány rendelet értelmében az OOKDK és a SOTE könyvtára részére végezzük a válogatást.

Megjelentettük a "Tájékoztató a külföldi orvosi könyvekről" c. ajánló bibliográfia 4 számát.

Új beszerzéseinkről rendszeresen tájékoztatjuk a hálózat könyvtárait és az olvasókat - 8 jegyzéket adtunk ki.

Részt vettünk az OSZK könyvtárközi kölcsönzéssel kapcsolatban tartott megbeszélésein valamint az Akadémiai Kiadó könyvkiállításain.

4. A dokumentációs - információs tevékenység

Kiadványok

Megszerkesztettük a Hungarian Medical Bibliography 1977.I. és II. kötetét. A kiadvány 812 referátumot tartalmaz a MEDIARS tárgyszórendszerében, szerzői névmutatóval és a feldolgozott folyóiratok jegyzékével.

Elkészült a Tuberkulózis és Tüdőgyógyászati Referáló Szemle 1977.4. és 1978.1-2-3.száma. E referáló folyóirat tárgyévben kiadott számainak terjedelme: 636 oldal.

Elkészült a Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemle és a Spectrum Pharmaceuticum 1978.1.2.3. száma.

A Spectrum szerkesztésében 7 folyóirat /2 orosz, 3 német, 2 angol nyelvű/ feldolgozásával /címfordítás és szakozás/ veszünk részt. A tárgyév során 570 adatot szolgáltatunk.

Tájékoztató

A témafigyelő szolgálat keretében 31 témát figyeltünk. 1.263 /1977:1024/ megrendelő közül 819 /737/ egyéni és 326 /287/ közületi. A lakóhely szerinti megoszlás: budapesti 455, /369/ vidéki 690, /570/ külföldi 118, /85/.

A megrendelések száma 2.546 /1977: 2345/. Az "Új gyógyszerek és indikációk" c. témát 211-en rendelték meg. 100-nál több megrendelés történt az Újszülöttkor patológiája, Újabb terápiás és diagnosztikai eljárások, Szívbetegségek, Szülészeti- nőgyógyászati diagnosztika és terápia, Shock és reanimáció, Anaesthesiologia, Rheumatologia és balneologia, Mozgásszervi megbetegedések, Máj- és epeutak betegségei, A légzőszervek nem specifikus betegségei, A nyelőcső- gyomor- és béltraktus betegségei, Vesebetegségek c. témákra vagyis 12 témára. /Az előző évben 8 témára./

A tárgyévben indított "Klinikai onkológia" c. témát 91-en rendelték meg.

A témafigyelő szolgálat referátumainak készítéséhez 280 folyóiratot használtunk fel és összesen 3.720 referátumot bocsátottunk az előfizetők rendelkezésére. Ebből 3.169 a tárgyévben készült, 551 pedig az előző évben. A referált közlemények nyelv szerinti megoszlása: angol 41% /ebben az angol nyelven publikált csehszlovák és lengyel lapok is szerepelnek/, német 35%, orosz 16%, francia 6%, egyéb /olasz, spanyol, lengyel, román/ 2%.

Az átfutási idő a primer dokumentum beérkezésétől a sokszorosított referátum postázásáig 1-3 hónap.

Saját folyóiratállományunkon kívül rendszeresen felhasználtuk a SOTE Központi Könyvtárának, a SOTE Gyógyszerészeti Könyvtárának, valamint a Heim Pál Kórháznak a folyóiratállományát, szükség szerint az Orsz.Gyógyszerészeti Intézet és az Orsz.Onkológiai Intézet folyóiratbázisát is igénybevevük.

Érdemesnek tartjuk megemlíteni a tárgyévben indított "Klinikai onkológia" c. szolgáltatásunkról azt, hogy annak propagálása olyan módon történt, hogy az Orsz.Onkológiai Int. Szervezési és Módszertani Osztálya kérésünkre rendelkezésünkre bocsájtotta a Magyar Onkológus Társaság névsorát és címjegyzékét. A tárgyév elején levélben kerestük meg a tagokat, amelyben mintareferátummal mutattuk be az induló szolgáltatást, az új téma leírását az előfizetési feltételeket tartalmazó kísérlével mellett. A szolgáltatás keretében összesen 120 db referátumot készítettünk 46 folyóiratféleségből, ezek közül 23 angol/beleértve az angol nyelven publikált japán, csehszlovák szaklapokat is/, 11 német, 3 francia, 8 orosz és 1 olasz. A tartalmi követelmények szempontjából a klinikai onkológia valamennyi részterületének lehetőség szerint arányos feltárására törekedtünk. A feldolgozott közlemények tartalmi megoszlása: rák-gyakoriság, morbiditás, mortalitás, statisztika: 19, mikroszkópos és makroszkópos patológia: 5, diagnosztikai eljárások, módszerek és tapasztalatok: 25, daganatgondozás: 5, daganatsebészet újabb eredményei és lehetőségei 2, új rtg. izotóp dg. módszerek 2, immun. és terápia 7, sugárterápia 8, kemoterápia 15, kombinált kezelés /sugár+kemoterápia/ 12, gyermekonkológia 8, a nyirokcsomók daganatainak újabb kezelési lehetőségei 2, leukaemia 8, újabb adatok a melanoma malignum patofiziológiájáról és terápiájáról 2.

Felkészültünk egy 1979-ben indítandó új téma: a "Fogászat és szájsebészet gyakorlati kérdései" megindítására.

Már a tárgyév, azaz 1978 végéig az új témára 40 előfizetés érkezett.

A Medicinszkij Referativnŭj Zsurnal számára összesen 550 adatot szolgáltatunk /1977:510/, ebből 503 referátum, 47 címfordítás volt.

A referáló lap 1978-ban 388 magyar cikkről adott számot /1977:280/. Ezek közül azonban csak 40 adat volt 1978-as keltezésű, 348 adat 1977-ből vagy ennél korábbi kelt.

Irodalomkutatói tevékenységünk keretében 905 /1977:870/ megrendelésre 973 /952/ új bibliográfiát készítettünk és 273 /260/ esetben az archivumból tudtunk eleget tenni az irodalomkutatói igényeknek. 20 /10/ megrendelésre nem tudtunk adatot szolgáltatni. Ennek oka főleg az volt, hogy az irodalomkutatói kérés rendkívül ritka kazuisztika szakirodalmi analógjainak megkeresésére vonatkozott, /pl.n. recurrens paresis csecsemőknél, balneoterápiás hatás az immunrendszerre, orthostatikus hypertonia patofiziológiája/. A gyógyszerhatástani irodalomkutatói megrendelések közül kizárólag olyan esetekben nem tudtunk adatokat szolgáltatni, ahol a megrendelő vagy pontatlanul adta meg igényét /pl. Isopropilphenazon helyett propylphenazone/, vagy további akadálya volt az irodalmi adatok fellelésének a nyelvterületi igény: ilyen volt pl. a Romániában történő középkader-képzésre vonatkozó megrendelés.

A "Gyógyszereink"-ben történt meghirdetés alapján archívumunkból 672 bibliográfia másolatot igényeltek.

Négy nyelvterület és 3 éves visszatekintő időszak adatait tárta fel 580 /1977:577/ bibliográfia /tételszámuk átlaga 20-40/, 100 /1977:108/ esetben a visszatekintő időszak 5 év, 175 /80/ esetben 5-10 év, 55 /60/ esetben 10 év, 30 /35/ esetben 15 év, 18 /16/ esetben 15-20 év, 15 /50/ esetben 20 évet meghaladó, illetve a téma valamennyi rendelkezésre álló szakirodalmi adatát igényelték a megrendelők. Említésre méltónak tartjuk, hogy 175 esetben 10-nél kevesebb adatot találtunk, 18 esetben pedig egyetlen adatot találtunk megrendelésenként. A tárgyév alatt szolgáltatott összes adat száma: 29.035 /29.830/. A szakágankénti megoszlás az előző évektől nem különbözött.

A középkaderek munkájának szervezési kérdései iránt nem csökkent az érdeklődés. Ezt az magyarázza, hogy az Egészségügyi Főiskola megindulása óta a vezető asszisztensek és ápolónők kiegészítő képesítésük megszerzéséhez diplomamunkát írnak és ehhez igényelnek irodalomkutatót. A fenti kérdés részleteiről

35, az ápolástan gyakorlati problémáiról 32 irodalomkutatási bibliográfia készült.

Fogorvosoknak, gyógyszerészeknek gyógytornászoknak és pszichológusoknak összesen 98 esetben készítettünk irodalomkutatót. Érdekes azt is megemlíteni, hogy a tárgyévben a szemészeti szakirodalom feltárása iránt /elősorban orthoptika, szemészeti traumatológia, gyógyszerek szemészeti hatása/ 15 igénynek tettünk eleget.

Megrendelőink 75%-a fekvőbeteg gyógyintézetben működő szakfőorvos, adjunktus, vagy szakorvos. Az igénylők lakhely szerinti megoszlása: 65% budapesti, 32% vidéki, 3% külföldi.

A szolgáltatás átfutási ideje átlagosan 16-19 nap volt. Indokolt esetekben azonban soronkívül: az esetek 10%-ában 3-6 napon belül tettünk eleget a megrendelésnek.

Azon megrendelőinknél, akik irodalomkutatási igényüket személyesen küldték - próbaként - felajánlottuk, hogy az irodalomkutatási megrendeléssel egyidejűleg megrendelhetik az általunk feltárt szakirodalmi adatok közül azon publikációk fénymásolatát is, amelyek intézetünk folyóiratházisában fellelhetők. Ezzel a próbálkozással az volt a célunk, hogy a szolgáltatás felhasználóinak tartalmi információt is adjunk a címbibliográfiával egyidejűleg nyújtva nekik a teljes terjedelemben olvasható másolatot. Ezt a lehetőséget a tárgyév során 57 megrendelő vette igénybe.

A szolgáltatás minőségének javítása céljából új megrendelő- és munkalapot szerkesztettünk. A munkalap alkalmat ad évenkénti szakmai elemzésre: az igénydefiníció pontossága, a felhasznált szakirodalmi források elemzése, a ráfordított kutatói munkaidő és gépirási kapacitás vizsgálatára. A megrendelőlap pedig annak rendszeres tanulmányozására nyújt majd módot, hogy ki milyen célra, milyen mélységű irodalomkutatót igényel.

Szóbeli tájékoztatás

Est a tevékenységet a könyvtári, bibliográfiai és a módszertani osztállyal közösen végezzük. Tartalma a korábbi évek

gyakorlatától nem különbözik lényegesen. A főiskolai végzettséget szerző vagy azzal rendelkező, de az orvosi terminológiában kevésbé járatos és forrásismerettel nem rendelkező pályakezdekők, a rektori pályázatokat készítő orvos- és fogorvostanhallgatók bevezetése a szakirodalmi tájékozódásba, a szakirodalom felhasználásra képezi osztályunk feladatát az adatinformáció és adatkiegészítés mellett.

A MOB szakrendjében osztályozott, de tárgyszavas katalógus alapján is visszakereshető irodalomkutatási bibliográfia és fordítás archivumunkat is felhasználjuk ebben.

E tevékenység keretében csak az 5 percnél hosszabb időigényű eseteket regisztráltuk, amilyenből 191 volt a tárgyévben.

A fordítás szakkatalógus alapján a helybenolvasóknak 248 fordításmásolatot kölcsönöztünk archivumunkból. Érdekesnek tartjuk megemlíteni, hogy a szakkatalógusban személyesen kereső felhasználók gyakran a keresett tárgykör legkorábban publikált anyagát igénylik. Gyakran hasznosítják archivumunk régi anyagát. Az ilyen igénylők többsége egészségügyi szakiskolai hallgató, orvostanhallgató és biológiai tárgyú pályamunkát készítő középiskolai tanuló volt.

Megkíséreltük az archivum hasznosítását oly módon is, hogy márciusban körlevelet intéztünk valamennyi orvosi szakkönyvtár vezetőjéhez, hogy díjtalanul vállaljuk az általuk megválasztott témákból a rendelkezésünkre álló fordítások címjegyzékének összeállítását és megküldését. Nyolc könyvtár jelentkezett hálózatunkból ilyen igénnyel, amelyeknek eleget tettünk.

Telefonon 1.065 esetben adtunk felvilágosítást. Ezek többsége adatkérés, pl. név, évszám, valamely szerző munkahelye, bibliográfiai adat pontosságának ellenőrzése, a dokumentum lelőhelye stb. volt.

Fordítószolgálat

670 /1977:839/ fordítás készült 8.621 /9.750/ oldal terjedelemben. Ebből az intézet által kijelölt 426 db 4.706 oldal ter-

jedelemben, ezenkívül 6 fordításra kijelölt szakközleményből teljes terjedelmű fordítás helyett tömörítvényt készítettünk 54 oldal terjedelemben. A "Gyógyszereink" c. folyóiratban 452 fordításunk címét publikáltuk az előző évi 431-gyel szemben. A meghirdetett fordítások megoszlása szakáganként: gyermekgyógyászat 57, belgyógyászat 53, gyógyszeratan 46, onkológia 35, szív- és érbetegségek 34, ideg- elmeorvosászat 34, akupunktúra 31, sebészet 25, egészségügytudomány 25, szülészet-nőgyógyászat 22, szemészet 14, laboratóriumi diagnosztika 11, klinikai immunológia 10, fül-orr-gégégyógyászat 9, radiológia 9, számítógépek alkalmazása az orvostudományban 7, szexológia 6, geriátria és gerontológia 6, orvostudományi informatika 4, bőrgyógyászat és venerológia 2, pulmonológia 1, fizikoterápia 1.

A kijelölt fordítások nyelvenkénti megoszlása: angolról 36,7%, oroszról 17,7%, németről 26,9%, franciáról 18,1%, olaszról 0,6%. Átlagos oldalterjedelmük 11 oldal volt. A fordítói és lektori kapacitás hiánya miatt a felsorolt nyelveken kívül jelölt fordítások készítése nem állt módunkban.

A kijelölt fordítások forgalmi adatai

A havonként igényelt fordítások száma átlagosan 278, az előző évi 259-hez viszonyítva. A másolatrendelés: fordításonként 7,4. A meghirdetett fordítások közül 11-et csak 1 példányban rendeltek meg. 68 fordítást 11-24 példányban, további 14-et 10 példányban rendeltek meg. Meghirdetett fordításaink közül 7-et egy példányban sem igényeltek. Ezek közül 4 az utolsó publikált jegyzéken jelent meg, amelyről az igénylés tapasztalat szerint még nem tekinthető befejezettnek. Az egy példányban igényelt és a nem igényelt fordításokra a téma szerint illetékes 2-3-vezető szakembernek elolvasására megküldött tiszteletpéldánnyal hívtuk fel a figyelmét. A megrendelt másolatok oldalszáma 39.500.

A kijelölt fordítások lektorálás után jutnak el a megrendelőkhöz.

A fordítószolgálat munkája szempontjából említésre méltó hogy a tárgyévben meghirdetett fordítások közül 268 a tárgyév során jelent meg és jutott el a felhasználóhoz.

A fordítások minőségének javítása céljából szükségesnek bizonyult 483 szabványoldal terjedelmű anyag újragépelése, emiatt a december havi megrendelések teljesítése még nem fejeződött be.

A kijelölt fordítások forgalmi adatainak elemzésekor a fordításenként 7,4 igénybevételi átlaghoz hozzászámolható a helyben olvasott és kölcsönzött 248 db fordításmásolat is, valamint a fentebb említett tiszteletpéldányok, hiszen utóbbiak révén szintén a felhasználókhoz jutottak el fordításaink.

A fordításmásolatok igénybevételének tartalmi elemzéséből kiemeljük, hogy az akupunkturáról szóló közlemények mellett a tárgyévben is a gyógyszerhatástani, kardiológiai, geriatríai, onkológiai és szexológiai tárgyú fordítások keltettek nagyobb érdeklődést.

Fordításmásolat szolgáltatásunkban 20.656 oldalnyi másolat megrendelésének a fordítók által készített és a lektor után munkatársaink által javított géppel írott példányokkal tettünk eleget. 16.651 oldal fénymásolatot házon kívül készítettünk el, 1.900 oldal fénymásolatot pedig házon belül készítettünk. A fennmaradó 483 oldal gépirással készült.

A rendelt fordítások forgalmi adatai

244 db rendelt fordítás készült 3.915 oldal terjedelemben. Ebből az EÜ.Min. rendelkezéseinek száma 7, terjedelme 87 szabványoldal. Ezenkívül 24 tömörítvényt is készítettünk 54 oldal terjedelemben. E fordítások közül idegen nyelvről magyarra 166 fordítás készült 2.984 oldal terjedelemben. Magyarról idegen nyelvre pedig 78 fordítást készítettünk 931 oldal terjedelemben.

Az idegen nyelvről magyarra fordított anyag megoszlása nyelvenként százalékarányban kifejezve: angolról 37%, oroszról 26,2%, németről 23,3% csehről 5,9%, franciáról 4,2%, más nyelvekről 3%. A más nyelvek kategóriájának megoszlása: lengyelről 4, szlovákról 2, spanyolról 1 fordítás.

A magyarról idegen nyelvre fordított anyag megoszlása nyelvenként: oroszra 37, angolra 24, németre 23, franciára 4.

Megvizsgáltuk azt is, hogy milyen célra készítették a ren-

delt fordításokat. Kitűnt, hogy a magyarról idegen nyelvre fordított összesen 78 fordítás közül 31 magyar szerzők külföldi folyóiratban történő publikálására szánt szakközleménye, 19 pedig külföldi kongresszuson tartandó előadása volt.

A rendelt fordítások is lektorálás után kerülnek a felhasználókhoz, erre a célra szükség szerint külső lektorokat is igénybeveszünk. A tárgyév során a rendelt fordítások iránti igény az előző évhez viszonyítva mennyiségi szempontból csökkent, tartalmilag pedig az igényelt témakörök egyre bővülnek és specializálódnak.

Az EU. Központi Szakosító és Továbbképző Intézetnek a középkáderképzés és továbbképzés céljára 144 tömörítvényt készítettünk a megadott tematika szerint összesen 513 oldal terjedelemben. A tömörítvények átlagos terjedelme 3,5 oldal. Havonta átlag 12 tömörítvény készült. Erre a célra 5 középkáder-képzést és továbbképzést szolgáló szaklap mellett 10 orvosi szaklap anyagát használtuk fel.

A tömörítendő közleményeket úgy választottuk meg, hogy azokat a paramedikális szakember képzésben és továbbképzésben a megrendelő intézmény legalább két, esetleg háromféle tanfolyam hallgatói részére is hasznosítani tudja. A tömörítvényeket a felhasználás megkönnyítésére a tartalomra utaló két vagy több tárgyszóval látjuk el.

Egvebek

Három alkalommal tartottunk osztályértekezletet. 7-10 naponként fordítói megbeszélést is tartottunk, amelyen a kijelölt fordítások kiválasztásával és a fordítók tevékenységével kapcsolatos problémákkal foglalkoztunk.

5. A bibliográfiai munka

A MOB 1-5. számának kéziratát lényegében a tervezett határidőre készítettük el, csupán a 4.szám szerkesztése húzódott el

mintegy két héttel, elsősorban a nyári szabadságolások miatt. A 6. szám /index-kötet/ kartonon lévő anyagának megszerkesztésében is tartottuk a határidőt, a reprográfiai osztály azonban nem tudta vállalni a tükörrre írást, így azt az osztálynak kell elvégeznie. Ezzel a munkával 1979 január 30-ra készültünk el.

A kongresszusi supplementum-kötet bibliográfiai része ill. név- és tárgymutató kartonanyagának megszerkesztése a tervezett határidőre készült el, a bibliográfiai rész 2/3-át külön munkában irattuk le a gépirónő kiesése miatt. A kb. 180 oldal terjedelmű index-rész gépelését ugyancsak külön munkában kellett elvégeztetni, mert leírását a reprográfiai osztály nem tudta vállalni és az osztály dolgozóit sem terhelhettük meg már ezzel. A mutatók tükörrre írásának határideje: 1979. január vége.

<u>A gyorstájékoztató szolgálat adatai</u>	1977	1978
A figyelt témák száma:	78	78
A megrendelők száma:	660	724
A megrendelések száma:	2.200	2.496
A szolgáltatott adatok száma:	17.600	16.392

Nyolc témakörből un. egyéni figyelmet végeztünk, a témák irodalmát kb 4-6 hetenként írjuk jegyzékekre és küldjük el a megrendelőknek. Ebben az évben ilyen módon összesen 417 közleményről adtunk adatszolgáltatást, a megrendelők száma 14. A szolgáltatott adatok számának mintegy 50%-os csökkenése /1977-ben 810 bibliográfiai leírást szolgáltatottunk ilyen módon/ egyrészt annak tudható be, hogy gépirói kapacitásunk már az év közepétől erősen csökkent, másrészt a figyelt témák némelyikének irodalma is csekély volt ill. a múlt évihez képest is tovább csökkent. Pl. az Ultrahang alkalmazása a szemészetben, Az emlő ultrahang diagnosztikája és a Tüdődiagnosztikai műszerek témákhoz az egész évben szolgáltatott adatok száma nem érte el a tízet.

Az előfizetők összetételének alakulása: budapesti megrendelők száma: 264, vidéki 352, külföldi 108. A külföldi megrendelők számának mintegy 50%-os növekedéséhez elsősorban az NDK-ból érkezett megrendelések járultak hozzá, ezek száma 48, az általuk kért témák száma kb. 180.

A megrendelések aránya ebben az évben még erősebben eltolódott az un. egyéni megrendelők javára és ez is elsősorban a külföldi megrendelők számbeli növekedésének tudható be. Egyéni megrendelő 434, /1977:404/ intézményi 290 /256/. Díjmentesen küldjük az anyagot 96 megrendelőnek, ebből 85 a külföldi /német, romániai, csehszlovákiai/.

A megrendelések száma: 2496, egy-egy témát átlag 32 előfizető rendelt meg. A szóródás változatlanul nagy: két témára a megrendelések száma meghaladja a 100-at: Immunológia /106/, Új laboratóriumi műszerek /102/. Az ezt követő legmagasabb megrendelői számok 50-60 között mozognak /7 téma/, 40-50 között 12 téma, 6 témára 20-nál kevesebb a megrendelés.

Az év folyamán 26 alkalommal küldtük ki a szolgáltatás anyagát, tehát átlagosan kéthetenként, időnként azonban a postázási periódus 3-4 hétre is megnövekedett. Egy-egy alkalommal átlag 610 adatot küldtünk ki. Az egy-egy alkalommal küldött adatmennyiség volumenét kényszerűségből növeltük, párhuzamosan csökkent az összeállítási ill. kiküldési gyorsaság, ui. az elaprózottabb anyag gyakoribb postázása még több időt igényelne. A szolgáltatott adatok összmennyiségét ugyancsak kényszerűségből csökkentettük azzal, hogy a folyóiratérkezések csúcsidejében kissé erősebben szelektáltunk mindenek előtt nyelvi szempontból, hogy ezzel némileg befolyásoljuk a postázásban időről-időre beálló lemaradásokat. Az év folyamán kb 300 fordítás adatait küldtük a szolgáltatás keretében, e munka hatékonysága tükröződik a fordításmásolatok megrendelésében.

Egyéb tevékenység

Polytattuk a lyukszalagos írógépen a két szolgáltatás boríték-anyagának címzését, munkatársunk hiányzása miatt külön munkában készítettük el az új postai szabályoknak megfelelő címjegyzéket.

A gyoratájékoztató kartonanyagából tájékoztatást nyújtunk. Közreműködünk a MEDINFORM munkájában, felkészültünk a varsói tanácskozáson való aktív részvételre.

A MEDINFORM munka keretében folyó számítógépes kísérletek-

bes 1200 bibliográfiai adatot válogattunk ki indexelésre, s ezek adatlapjait az osztály dolgozóí külön munkában készítették el.

Osztályértékesítések

Az év folyamán 2 osztályértékesítet tartottunk, az egyiket márciusban, a másikat pedig decemberben. Mindkettőn megbeszél-
tük az aktuális munkaszervezési, munkafegyelmi problémákat, a munkaértékesítet ill. az Ifjusági Parlament által felvetett főbb intézkedéseket, foglalkoztunk az egyes dolgozók munkájának értékelésével.

Problémák

Az osztály munkájában mutatkozó kisebb-nagyobb hiányosságok fő forrása az, hogy a gyermekgondozási segélyen lévő munkatársakat még nem sikerült új dolgozókkal pótolni, továbbá az a szükségyszerű munkaidőkiegészés is tetemes éves viszonylatban, amelyet 3 dolgozónk tanfolyamon ill. továbbképző tanfolyamon való részvétele és két dolgozónk oktatói tevékenysége jelent. Elsősorban a fentiek miatt nem sikerült megvalósítani azt a tervben is rögzített elképzelésünket, hogy 1978-ban legalább egy dolgozó megtanulja a szakozást, tárgyszavazást ill. a gyorstájékoztatóhoz szükséges szakirodalom-kijelölést. Mivel nem tudjuk biztosítani az ismeretek elsajátításának kellő ütemét, ezt a feladatot folyamatosnak tekintjük.

A lyukszalagos írógép meghibásodása ritkábban következett be, mint az elmúlt években, ez valószínűleg az egyenletesebb, gondosabb munkavégzésnek tudható be, ez azonban nem jelenti azt, hogy a gép hosszú időn át üzemelni fog.

A legégetőbb problémánk, amelyet a státuszok betöltésével sem tudunk megoldani - mert nem kvalifikált munkaerőt igénylő tevékenység - a postázás késedelmessége. Amennyiben ezt a kérdést nem sikerül megoldanunk, nem tudunk változtatni a gyorstájékoztató jelenlegi átfutási idején.

6. A kutatásnyilvántartás

Az 1978.év folyamán a K+F csoport 283 téma bejelentést iktatott és dolgozott fel. Megoszlásuk: disszertáció 65, határterületi téma 130, megkezdés 36, befejezés 52. A gyűjtemény jelenleg 1848 bejelentésből áll.

Az év folyamán átvizsgáltuk az egész állományt, kigyűjtöttük azokat a bejelentéseket, amelyeknél a befejezési határidő lejárt és a befejezésről bejelentés nem érkezett be. Az érintett kutatókat /110 fő/ adatszolgáltatásra szólítottuk fel. Az így bejelentett adatváltozásokat folyamatosan feldolgozzuk. Ezzel kívántuk előkészíteni állományunkat az 1979-ben indítandó tájékoztató szolgálatra.

Polytattuk katalógusaink gondozását, a lyukkártyás feldolgozást, a szabadalmak figyelését és feldolgozását, valamint a tárcaszintű főirányhoz tartozó témákból írott közlemények különlenyomatainak gyűjtését és feldolgozását.

A korábbi gyakorlatnak megfelelően tartottuk a kapcsolatot a Központi Kutatásnyilvántartással és a kutatóhelyekkel.

Az EU.Min.Tudományos Kutatási Főosztálya számára 1041 szerző hivatkozási adatait gyűjtöttük ki a Science Citation Index 1977 évi kötetéből. Közreműködtünk a farmakológiai módszerek felmérési adatainak kiadvánnyá szerkesztésében /tervezés, előkészítés/, valamint egy 600 tételes szakbibliográfia szerkesztésében.

Részt vettünk az Országos Kutatásnyilvántartás korszerűsítését megvitató kibővített Társasági Bizottság ülésén.

A nyílt minősítésű kutatásokról tervezett tájékoztató szolgálat az előkészítő munkálatok elhúzódása miatt nem kezdődött meg a második félévben, e szolgáltatást 1979-ben kezdjük.

7. A reprográfiai tevékenység

Az osztály a tervezett 1.893.500 oldalaszámú sokszorosítással szemben 1.950.987 oldalaszámú sokszorosítást végzett.

A tervezett oldalaszám és a ténylegesen elvégzett munka

között telteljesítés mutatkozik ugyan, azonban ez nem reális, mivel az 1978-as oldalszám tervezésénél az 1977-ről áthúzódó tételeket figyelmen kívül hagytuk.

Ha ezt korrigáljuk, akkor a tervezett oldalsszám 2.320.500. Ezzel szemben a teljesítés 1.950.978. Így az elmaradás 369.522 oldal, amely az "Előfizetési felhívás" árváltozás miatti késedelméből és a folyóirat lelőhelyjegyzék elmaradásából adódik. /Megjegyezni kívánjuk, hogy az előfizetési felhívásból 230.000 nyomás elkészült, azonban ez a jelentésben nem szerepel elvégzett munkaként./

Az 1977-ben tervezett és 1978-ra áthúzódó anyagok közül a MOB 1977/5.

HMB 1976/2.

TBC Ref.Szemle 1977/2-3. számai elkészültek.

Elmaradt újra az 1977-ben tervezett folyóirat lelőhelyjegyzék, mivel a kézirat december 27-én érkezett az osztályra.

Az 1978-ban tervezett kiadványaink közül elmaradt: a

Gyógyszerészet 1978/3.

Spectrum. 1978/3.

Orvosi Könyvtáros 1978/4.

amelyek munkálatai folyamatban vannak.

Kiadványaink kötését magunk végezzük. Az év folyamán a tervezett 8.460 db kötéssel szemben 8.837 kötetet végeztünk és a kötetek nagy részét postáztuk.

Az osztályok részére összesen 42 darab könyvjavítást, átkötést végeztünk.

Elvégeztük 8.000 db A/3-as karton és 9.600 A/3-as papír megadott méretvágását az intézet osztályai részére, valamint a nagy méretben behozott karton vágását a nyomda számára.

A Kiadói Főigazgatóságtól a szükséges engedélyeket kiadványaink kiadásához megszereztük és a szükséges nyilvántartásokat vezettük. Kötelespéldány szolgáltatási kötelezettségünknek eleget tettünk.

A munkával járó gépkarbantartási feladatokat elvégeztük /heti egyszeri nagytisztítás, vágókés csere stb./.

Filmtárunkból 18 filmet kölcsönöztünk.

Az osztály teljesítményét a mellékelt táblázat tünteti fel.

Sor- szám	Megnevezés	Évi megj.	Évi pld.	Oldal	Össz. oldalaz. lehasás	Forma
1.	MOB 1977/5-7.	3	916	898	275.060	B/5
2.	MOB 1978/1-5.	5	1.222	978	300.680	B/5
3.	HMB 1976/II.	1	246	190	46.740	B/5
4.	HMB 1977/I.	1	303	152	46.056	B/5
5.	Gyógyszerészet 1977/4.	1	294	160	47.040	A/4
6.	Gyógyszerészet 1978/1-2.	2	610	254	77.440	A/4
7.	Spectrum 1978/1-2.	2	1.221	338	206.360	A/4
8.	Tbc.ref.Sale 1977/2-3, 4.	2	509	356	90.260	B/5
9.	Tbc.ref.Sale 1978/1-3.	3	791	522	137.444	B/5
10.	As Orvosi Könyvtáros 1978/1-3.	3	910	344	104.368	B/5
11.	Tájé.külf.orv.könyv.1978/1-4.	4	717	50	10.754	A/4
12.	Tanfolyami jegyzet	1	61	94	5.734	B/5
			7.800	4.336	1.347.936	
13.	Medinform		987	2.018	119.903	A/4
14.	K + F. Társadalmi beillesz- kedés bibliográfia		50	47	2.350	A/4
			8.837	6.401	1.470.189	
15.	Témafigyelő	11		795	71.550	A/4
16.	Gyórástájékoztató	26		1.650	99.000	A/4
17.	Duplumjegyz.	22		186	7.450	A/4
18.	Új könyvek jegyzéke	8		16	5.000	A/4
19.	Egyebek			156	129.000	A/4
20.	Borító				24.280	
			8.837	9.204	1.806.469	
	8 % beigazítás				144.518	
					<u>1.950.987</u>	

Áthuzódó tételek 1979-re

1. Gyógyszerészet 1978/3.
2. Spectrum 1978/3.
3. As Orvosi Könyvtáros 1978/4.
4. Folyóírat lelőhelyjegyzék

8. Gazdasági munka

Elkészítettük az intézeti költségvetést és folyamatosan gondoskodtunk annak végrehajtásáról. Eredeti előirányzatunk 4.943.000.-Ft volt, amelyet növelt az 1977. évi pénzmaradvány 37.500.-Ft /ebből 36.800.-Ft volt a bérmaradvány, amelyet dolgozónk jutalmazására tudtunk felhasználni/. Így módosított költségvetési előirányzatunk 4.980.000.-Ft volt, amelyet 91%-ra teljesítettünk.

Az 1978. évi maradványból 157.509.-Ft volt a bérmaradvány, ami rámutat arra, hogy az év során betegség, gyermekgondozási segély és látszám változások miatt jelentős kiesés következett be, amelyet csak részben tudtunk külső helyettesekkel pótolni, nagyobb részét belső helyettesítéssel kellett megoldanunk.

Ezen túlmenően a dologi költségekből 75.000-Ft maradványt tettek ki azok a különböző szolgáltatások és áruszállítások, amelyek 1978.évben teljesültek, de kifizetésükre csak 1979-ben kerülhet sor.

Bevételi tervünket a tervezett 1,035.000.-Ft-tal szemben 1.149.088.-Ft-ra teljesítettük, ami 111%-os teljesítményt jelent. A túlteljesítés a témafigyelő, gyorstájékoztató és fordítás szolgáltatásunk területén jelentkezett és mutatja ezen a téren az igények növekedését.

Az 1978. évben tovább folytattuk a barakkok építkezésével kapcsolatos tennivalókat. Menet közben derült ki, hogy a tűzoltóság nem járul hozzá fabarakkok építéséhez, ezért kellett áttérnünk könnyűszerkezetes épület felállítására. A szükséges áttérvesi munkák miatt az építkezés megvalósítására 1979-ben kerülhet sor.

Felülvizsgáltuk a II. emeleti munkahelyek megvilágítását és megfelelő világítótestek beállításával javítottuk a világítást. Ezzel egyidőben a lugozó helyiség fűtéséről is gondoskodtunk.

Az osztályok vezetőivel és dolgozóival történt megbeszélés alapján elavult írógépeinket kivontuk a forgalomból és helyettük új írógépeket szereztünk be.

Az épület bérbeadójánál eljártunk a kazánok megfelelő kijavítása érdekében, végül is sikerült a kazánokat megjavíttatnunk, azonban a kémény megtoldására csak 1979-ben kerül sor.

Felülvizsgáltuk kiadványaink raktári készletét és a felesleges, elavult készleteket kislejtettük.

Savin sokszorosítógépünkön elvégeztettük a szükséges nagyjavítást. Ennek ellenére a nagymérvű elhasználódás miatt gépünk nem működik tökéletesen. Az 1977. évben beszerzett Costar sokszorosítógép sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, így sokszorosítási kapacitásunk még ma sem kielégítő.

Elkészítettük kiadványaink címlistáját és a témafigyelő szolgálat, valamint a gyors tájékoztató szolgálat szakreferenseivel egyeztetjük a megrendelők nevét, címét és a megrendelt témák számát. A szolgáltatásokat számláltuk és a követelések behajtása érdekében a szükséges intézkedéseket megtettük.

III. A munkatársak képzése, oktató, tudományos és szakirodalmi tevékenysége

Az intézet munkatársai közül ideológiai képzésben részesült 25 fő, könyvtárosképző szaktanfolyamra járt 4 fő, felsőfokú könyvtárszakon államvizsgát tett 1 fő, szervezett nyelvoktatásban részesült 6 fő, tudományos munkásságot fejtett ki 7 fő. A dolgozók gimnáziumát elvégezte 1 fő, szakmunkásképző iskolába, nyomdaipari szakközépiskolába, technikumi előkészítő tanfolyamra, számítógépes tanfolyamra, bibliográfiai továbbképző tanfolyamra járt egy-egy fő.

A könyvtárosképző szaktanfolyamon előadóként működött: Ipolyi Keller Tamásné, dr Jantsits Gabriella, dr Kelemen Attiláné, Kominka László, Kristóf Lajosné, dr Pollák Zsuzsanna, dr Benda Mária és dr Szilágyi Vilmosné.

Más intézmények kiadásában megjelenő folyóiratok szerkesztő bizottságában közreműködött dr Pollák Zsuzsanna és dr Székely Sándor.

Az intézet kutatási tervének keretében dr Jantsits Gabriella az orvostörténeti illusztrációk, Kominka László a folyóirat-állomány összetétele, dr Székely Sándor az orvostörténelem, dr Benda Mária az orvosi nyelv és dr Szilágyi Vilmosné a publikációk információs értékének vizsgálata tárgykörben folytatták eddigi kutatásaikat. Dr Pollák Zsuzsanna Sugárérzékenyítő hatású antioxidáns kifejlesztése és alkalmazása az onkoradiológiai gyakorlatban c. kandidátusi disszertációját az Országos Onkológiai Intézetben pozitív eredménnyel megvitatták.

Az intézet munkatársaitól az alábbi publikációk jelentek meg:

SZEPESINÉ BENDA Mária: Állományalakítás az egyetemi könyvtárakban. A KMK egyetemi munkabizottságának megbízásából készített tanulmány. Bp. 1978. Kézirat. 14 p.

SZEPESINÉ BENDA Mária: A gondolatok terjedésének mérési módszerei. Orvosi Könyvtáros, 1978, 18, 1, 6-15.

- BENDA Mária: Fények és árnyak. Észrevételek egy szakirodalmi szemle elemzése kapcsán. Terebessy Ákos: Igényvizsgálat - szükségletkutatás. Bp. 1977. OSZK - KMK. 118 p. c. művének recenziója.
= Könyvtári Figyelő, 1978, 24, 3, 327-328.
- BENDA Mária: Szógyűjtemény a XVI. század magyar orvosi nyelvéből. 2. rész.
Bp. 1978. 209-389.
- SZEPESINÉ BENDA Mária: Bibliotheca Corviniana. /Bp./ 1976. Magyar Helikon. 232 p. c. könyv ismertetése.
= Könyvtári Figyelő, 1977, 23, 5-6. 577-579.
- BENDA Mária: Helyzetkép hálózatunkról a verseny tükrében. Orvosi Könyvtáros, 1978, 18, 4, 333-348.
- BENDA Mária: A betegek könyvtári ellátásáról. Orvosi Könyvtáros, 1978, 18, 4, 357-359.
- EGRY Éva: Az onkológiai és radiológiai folyóiratok értékelő vizsgálata a hazai állomány fejlesztése szempontjából.
= Orvosi Könyvtáros, 1978, 18, 3, 233-272.
- POLLÁK, Zs. - RODÉ, I. - BÁR, V.: Beitrag zu den bio- und radiochemischen Wirkungen der Verbindung MTDQ.
= Strahlentherapie, 1978, 154, 7, 499-502.
- RODÉ Iván - BÁR Vilmos - POLLÁK Zsuzsanna: Kémiai radioszenzibilizálók.
= Magy. Onkol., 1978, 22, 1, 9-18.
- SZÉKELY Sándor: Az 1977-ben végzett felmérés az orvostudományi információt felhasználók információs igényeiről.
= Orvosi Könyvtáros, 1978, 18, 3, 71-93.
- SZILÁGYINE CSECS Mária: A Szovjetunió tudományos-műszaki információs rendszere és fejlődési tendenciája.
= Orv. Könyvtáros, 1978, 18, 1, 94-106.

AZ OOKDK munkájának mutatószámai

<u>Dokumentáció</u>	1978 tervszám	1978 tényszám
1. Irodalomkutatási bibliográfiák száma	980	973
2. Irodalomkutatási bibl. tételszáma	29.000	29.035
3. Irodalomkut. bibl. másolatok száma	650	673
4. Fordítások darabszáma	840	670
5. Fordítások oldalszáma	9.700	8.621
6. Fordításmásolat szolgáltatás /db/	3.450	3.354
7. Referátumok magyar irodalomból	1.350	1.362
8. Referátumok külföldi irodalomból	3.720	3.720
9. Témafigyelésben figyelt témák száma	31	31
10. Témafigyelést megrendelők száma	1.050	1.263
11. Témafigyelés megrendelések száma	2.400	2.546
12. Témafigyelésben adott referátumok száma	3.720	3.700
13. Gyorstájékoztatásban figyelt témák száma	78	78
14. Gyorstájékoztatást megrendelők száma	600	724
15. Gyorstájékoztatás megrendelések száma	2.000	2.496
16. Gyorstájékoztatásban adott adatok száma	17.000	16.392
17. Szóbeli tájékoztatások száma	1.700	1.760

Könyvtári osztály

18. Kölcsönzők száma	600	1.680
19. Kölcsönzött dokumentumok száma	3.000	7.490
20. Helyben olvasók száma	2.500	2.600
21. Helyben olvasott dokumentumok száma	5.900	5.800
22. Gyorsmásolat megrendelések száma	1.000	1.037
23. Elkészített mikrofilm kockák száma	3.000	2.612
24. Elkészített gyorsmásolatok száma	40.000	41.591

Reprográfiai osztály

25. Sokszorosított oldalszám	1.893.500	1.950.987.
------------------------------	-----------	------------

Összintézet

26. Kiadványok fűlésége	7	10
27. Kiadványok példányszáma	8.460	8.837
28. Kiadványok oldalszáma	4.840	6.401

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs

Központ 1979. évi munkaterve

1979-ben 5.137.000 Ft költségvetési keretben, 38 teljes/beleértve a K+F csoport munkatársait/ és 8 részfoglalkozású munkatárssal működünk. A bevételi terv: 1.035.000 Ft. A MEDINFORM-mal kapcsolatos munkálatokra az Eü.Min. 540.000 Ft-ot bocsát rendelkezésre.

Fő feladataink:

Az OOKDK és hálózata új szervezeti-működési szabályzatának kidolgozása. Ennek alapján minta szervezeti - működési szabályzatok készítése a hálózati könyvtárak számára.

Az intézet tevékenységének fejlődésével és elsősorban a MEDINFORM rendszerben való közreműködéssel kapcsolatban kialakult helyiséghiány megszüntetése céljából mintegy 500 m² alapterületű könnyűszerkezetes épület építése. A keveset használt dokumentumok és egyéb anyagok tárolására raktárhelyiség bérelése és berendezése.

A MEDINFORM önálló osztály megszervezése, a KGST országok szakmai információs rendszerével való együttműködés továbbfejlesztése és a számítógépes információs munka megkezdése.

Az Országos Szakmai Információs Rendszer határterületi rendszereivel való együttműködés előkészítése.

Az Eü.Min. szakmai információs rendszerének szervezeti kialakítása.

II. Az egyes munkaterületek célkitűzései és feladatai

1. Vezetés, igazgatás

1.1 Általában kéthetenként osztályvezetői értekezlet tartása, amelyeken megtárgyaljuk az intézet és egyes osztályok problémáit. Félévenként intézeti munkaértekezlet tartása.

1.2 Intézeti háromszögülések tartása a szükségletek szerint.

- 1.3 Az EU.Min. szakmai információs rendszerének szervezeti kialakításához szükséges miniszteri utasítások tervezetének elkészítése együttműködve az ESZTIK-kel.
- 1.4 Részt vesszünk a szakterületünkön folyó hazai és nemzetközi tevékenységben, elsősorban a MEDINFORM munkatervének ránk háruló feladatainak teljesítésében.
- 1.5 Folyamatosan foglalkozunk a káder- és személyzeti ügyekkel és ellenőrizzük az intézet munkatársainak tudományos tevékenységét.
- 1.6 Megszerkesztjük az OOKDK Jubileumi Évkönyvét.

2. Hálózati és módszertani munka

2.1 Instruktor munka

Minden alközpontot kétszer meglátogatunk, az országos intézeteket és a tagkönyvtárakat szükség szerint.

1979. évi súlyponti feladatunk az alközpontok, tagkönyvtárak és az országos intézetek könyvtárai számára minta szervezeti-működési szabályzatok összeállítása. Határidő: 1979.május 1.

2.2 Képzés, továbbképzés

- 2.21 Lebonyolítjuk könyvtárosképző szaktanfolyamunk negyedik és ötödik féléves konzultációt és vizsgáit valamint az államvizsgát.
- 2.22 Két továbbképző előadást ill. tapasztalatcsere látogatást szervezünk.
- 2.23 Egyénenként foglalkozunk azokkal a könyvtárosokkal, akik jelentkeztek az államvizsgára a főiskolai képesítés megszerzéséhez.
- 2.24 Megtartjuk az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók 8. tájékoztatóját.
- 2.25 Megszerkesztjük az Orvosi Könyvtáros négy számát.
- 2.26 Részt vesszünk a KMK, más hálózatok, szervezetek és hatóságok értekezletein, konferenciáin.

- 2.27 Elkészítjük hálózati könyvtárosaink és könyvtárkezelőink 1980-tól kezdődő alapképzésének és továbbképzésének tervét. /Kapcsolat a tanárképző főiskolákkal, alapfoku tanfolyamok társadalmi munkás könyvtárkezelőknek, kiegészítő orvosi könyvtáros tanfolyam, célzott továbbképzési program./
- 2.28 Megszervezzük az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók 8. országos értekezletét Budapest~~en~~ /az OOKDK fennállásának 30. évfordulójára/.

2.3 Nyilvántartások

- 2.31 Folyamatosan gondozzuk és szerkesztjük központi könyvkatalógusunkat. A hálózathoz beérkező cédulák egyik példányát szakszámmal ellátva átadjuk az Országos Széchényi Könyvtár Központi Katalógusának, másik példányát beosztjuk betűrendes katalógusunkba.
- 2.32 Folyamatosan szerkesztjük központi folyóiratkatalógusunkat. Törzslapjaira rávezetjük az 1979. évre vonatkozó adatokat. Ez évtől kezdődően a Posta Központi Hírlapiroda nem tudja részünkre biztosítani a nyilvántartásunk alapját képező megrendelőlap szelvényeket, ezért 1979-től kezdődően a könyvtárak jelentései alapján kell az adatokat felvennünk.
- 2.33 Továbbfejlesztjük az orvosi-biológiai folyóiratok világfondját tartalmazó katalógusunkat nyomtatott források és a résztvevő országok bejelentései alapján.
- 2.34 Befejezzük kétnyelvű tezaurusz szótárunk betűrendezését, külső szakértők bevonásával felülvizsgáljuk az egyes fogalmak fordítását és kijelöljük a szinonimákat.

2.4 Egyéb tevékenység

- 2.41 Összegyűjtük, ellenőrizzük és kijavítva átadjuk a Kulturális Minisztérium Könyvtárügyi Osztályának a hálózati könyvtárak statisztikai jelentéseit.
- 2.42 Gondoskodunk az Országos Széchényi Könyvtár retrospektív folyóiratkatalógusának hálózati gondozásáról, az egyes füzetek eljuttatásáról a hálózati könyvtárakba, az általuk

történő kijelöléséről és visszajuttatásáról. Az állományváltozásokat rájegyezzük folyóirat törzslapjainkra.

2.43 Az év folyamán négy alkalommal tartunk osztályértekezletet.

2.5 Nemzetközi munka

2.51 A MEDINFORM rendszer szakmai értekezleteire kiküldött munkatársainkat felkészítjük.

2.52 Elkészítjük a munkabizottságok üléseire vállalt tanulmányokat és kiadványokat.

2.53 Nyilvántartjuk az információs és kiadványszerkesztési munkabizottság feladatait és külföldi partnereinknél szorgalmassuk a feladatok végrehajtását.

2.54 Folyamatosan fordítjuk és szerkesztjük a tezaurusz hierarchikus részeit a rendszer Vezető Intézményétől függő ütemezésben.

2.55 Nyilvántartjuk a kétoldalu szerződéseinkben vállalt feladatokat.

2.56 Folytatjuk a magyar orvosi publikációk gépesített adatfeldolgozására vonatkozó kísérletet.

2.57. Megkezdjük a Szófiában működő MEDIK alrendszernek a magyar bibliográfiai adatok szolgáltatását mágnesszalagon.

2.58 Pótfüzetet készítünk az orvosi-biológiai folyóiratok világfondjában beállt változásokról.

2.59. Megszervezzük a hálózati könyvtárosaink számára tervezett tapasztalatcsere utakat /IWIM, Berlin; GLB, Varsó és UVLI, Prága/.

2.60 Október-november megszervezzük a MEDINFORM Információs és Tervezési Munkabizottságainak budapesti üléseit.

3. A könyvtári csoport munkája

3.1 A könyvtár állományát vétel, ajándék, csere és az OSZK kötelezpéldány szolgáltatása révén gyarapítjuk. Beszerzünk minden nyomdai uton megjelent magyar orvosi sajtóterméket, válogatva a biológia, pszichológia irodalmát. Lebonyolítjuk a könyv- és

folyóiratrendeléseket. Vezetjük a könyv- és folyóirat leltár-
könyveket és egyéb nyilvántartásokat.

- 3.2 A könyveket betűrendes, szak- és tárgyszókatálógus alapján
tárjuk fel. A kurrens folyóiratokat kardex lapon tartjuk
nyilván.

A külföldi könyvek gyarapodását jelentjük az OSZK-nak és sa-
ját Központi Katalógusunknak. Évente jelentést adunk az
OSZK-nak a folyóiratállományban beállt változásokról.

- 3.3 A könyvek könyvtárközi és magánszemélyeknek való kölcsönzése
a kialakult gyakorlatnak megfelelően történik. Folyóiratokat
nem kölcsönzünk, a közleményekről kívánságra mikrofilmet vagy
gyorsmásolatot készítünk.

- 3.4 Ellátjuk a könyvtári szóbeli tájékoztatást.

- 3.5 Az intézet belső munkájához folyamatosan rendelkezésre bo-
csátjuk az új könyveket, folyóiratokat.

- 3.6 Folyamatosan működtetjük tartalomjegyzék-sokszorosító szolgál-
latunkat. A megrendelőnek az anyagot hetente másoljuk és posz-
tázzuk.

- 3.7 Folyamatosan teljesítjük a gyorsmásolat megrendeléseket.

- 3.8 A folyóiratok köttetése: még 1978-ban átadtunk a Főv. Nyomdaip.
Vállalatnak 311 kötetet, kb 1979 márciusra készül el. 1979-ben
még 300 kötet folyóirat köttetését tervezzük. A reprográfiai
osztály kapacitásától függően továbbra is köttetünk hasonló
folyóiratokat és könyveket.

- 3.9 Nemzetközi csere: cserekapcsolatainkat a kialakult gyakorlat-
nak megfelelően kívánjuk fenntartani.

- 3.10 A fotószolgálat előírányzott tervszámai:

gyorsmásolat megrendelések száma: 1.000

mikrofilm kockák száma 3.000

gyorsmásolat oldalazsma: 40.000

- 3.11 A hálózat könyvtáraiból érkező könyv- és folyóirat fűlőspél-
dány jegyzékkel kapcsolatos ügyintézés. Saját duplum folyó-
irat anyagunkból egy jegyzéket készítünk.

- 3.12 Folyamatosan végezzük az OSZK-ban a köteleospéldány válogatást.

- 3.13 Az év folyamán összeállítjuk a "Tájékoztató a külföldi orvosi könyvekről" c. ajánló bibliográfia négy számát.
- 3.14 Új könyvbesszerzéseinkről 8 alkalommal készítünk összeállítást és rendszeresen megküldjük szolgáltatásaink előfizetőinek.
- 3.15 Polyamatosan vezetjük az előírt nyilvántartásokat, statisztikákat, elkészítjük a jelentéseket.
- 3.16 A ritkábban használt állományt a raktárba telepítjük.
- 3.17 Kéthavonta osztályértékezelést tartunk.

4. A dokumentációs osztály munkája

4.1 Kiadványok

- 4.11 Megszerkesztjük a Hungarian Medical Bibliography 1978. évf. I. és II. kötetét. Az első kötet kéziratának nyomdába adási határideje 1979. május 30. A második köteté szeptember 30.
- 4.12 Elkészítettük a TBC Ref.Szemle 1978/4. és 1979/1-3.számát. A szerkesztősséggel történt megbeszélés alapján az 1979.évi II. számban jegyzéket küzlünk pulmonológiai tárgyú fordításainkról.
- 4.13 Elkészítettük a Gyógyszerterápiás Dokumentációs Szemle 1978/4. és 1979/1,2 év 3. számának kéziratát és a Spectrum Pharmaceuticum 1979. évi 1-3. számát.

4.2 Tájékoztatás

- 4.21 A témafigyelőfigyelő szolgálat keretében 32 témát figyelünk az eddigi keretben. Az új téma címe: „A fogászat és szájszészet gyakorlati kérdései”. Előkészítjük az 1980-ra tervezett 33. témánk: a "Gyakorlati sebészet" megindítását.
- 4.22 A középkader továbbképzés céljára összesen 200 tömörítvényt készítünk.
- 4.23 A fordítószolgálat keretében 700 fordítást készítünk, amelyből mintegy 450 jelölt és 250 rendelt. A fordítások oldalterjedelme 8.620 szabványoldal, ebből 4.600 jelölt, 3.020 rendelt. A fordítás másolatok tervezett darabszáma 3.450, oldalterjedelme 40.000.

- 4.24 A HMB-ben történő publikálásra a magyar szakirodalom anyagából 850 angol nyelvű referátumot ill. annotációt készítünk.
- 4.25 Irodalomkutatási tevékenységünk során 980 új bibliográfia készítését tervezzük 29.000 tétellel.
- 4.26 A Med.Ref.Zsurn. részére 550 adatot /referátumot és bibl. adatot/ szolgáltatunk.
- 4.27 Egyéni megrendelésre tömörítvényeket készítünk.
- 4.28 Végezzük a szóbeli tájékoztatást az eddigi gyakorlatnak megfelelően.
- 4.29 Az irodalomkutatás új munkalapjai alapján tanulmányban értékeljük ki irodalomkutatási tevékenységünket.

4.3 Egyebek

- 4.31 Évente négy alkalommal osztályértekezletet tartunk, első ízben február 15-én.
- 4.32 7-10 naponként megbeszéljük a fordítók munkájával kapcsolatos tapasztalatokat és kijelöljük a lefordítandó közleményeket.
- 4.33 A Magyar Gyermeksebészeti Társaság vezetőivel történő megbeszélés alapján előkészítjük a magyar gyermeksebészet retrospektív bibliográfiájának összeállítását és 1980-ban történő kiadását.

5. A bibliográfiai munka

5.1 Polymatosan szerkesztjük a Magyar Orvosi Bibliográfiát.

Az egyes kötetek kéziratának elkészítési határideje:

1979. 1.sz.	február 25.
2.sz.	április 25.
3.sz.	június 25.
4.sz.	augusztus 25.
5.sz.	október 25.
6.sz. /1979.évi index/	december 30.

A kongresszusi anyagot tartalmazó bibliográfiát /supplementum /1979-ben két kötetben két ízben jelentetjük meg, ui. mintegy kétszeresére növekedett az un. átmenő anyag, amit

tehát a tárgyévén belül egy kötetben már nem tudunk feldolgozni. A supplementum 1. kötetének határideje: július 30.

a 2. kötet " : december 30.

Megjegyzés: A továbbiakban a supplementum kötetek száma ésszerűen alkalmazkodik a feldolgozandó anyag mennyiségéhez. A két kötet előállításával kapcsolatos problémánk a gépirói kapacitás hiánya. Amennyiben nem tudjuk a gépirónő helyét betölteni, a leírást, beleértve a mutatók gépelését is külön munkában kell elvégeztetnünk.

5.2 A Gyorstájékoztató Szolgálat keretében az eddigi témák irodalmát figyeljük

Tervszámok:

A figyelt témák 78

A megrendelők száma 700

A megrendelések " 2.400

Szolgáltatott adatok: 16.000

5.3 Egyéb tevékenységünket az eddigi keretek között végezzük.

5.4 Elvégezzük a MEDINFORM-munkákból ránkáruló feladatokat.

5.5 Végezzük a számítógépes adatfeldolgozásból az osztályra háruló feladatokat.

5.6 3-4 alkalommal osztályértekezletet tartunk /II. és XII. hónap, valamint az intézeti eseményekhez /munkaértekezlet stb./ igazodó időpontokban.

6. A kutatásnyilvántartási csoport munkája

6.1 Az OOKDK Kutatásnyilvántartási Csoportja 1979-ben is folytatja a kutatási témák bejelentésével kapcsolatos rutin feladatok ellátását:

- a K+F téma bejelentések iktatása, ellenőrzése, feldolgozása, /katalógus, lyukkártya/
- kapcsolattartás a OKNY-sal,
- kapcsolattartás a kutatóhelyekkel,
- kapcsolat az EU.M.XI.Tudományos Kutatási Főosztállyal,
- tájékoztató szolgálat a "nyílt" minősítésű kutatások fontosabb adatairól.

- 6.2 Folytatjuk az 1978-ban megkezdett revíziót s ebben az évben adatszolgáltatásra szólítjuk fel azokat a kutatókat, akiknél a befejezési határidő 1978-ban lejárt, valamint azokat akik "folyamatos"nak tervezték a témájukat.
- 6.3 Folytatjuk a kiegészítő adatok gyűjtését: szabadalmak, különlenyomatok, hivatkozási gyakoriság a Science Citation Indexben.
- 6.4 Megjelentetjük a Klinikai és experimentális farmakológiai módszerek c. kiadványt. /Tervezett terjedelem 600 oldal./
- 6.5 Az Ell.Min-től kapott egyéb feladatok.

7. Reprográfiai munka

- 7.1 A mellékelte táblázat szerint végezzük intézeti kiadványaink előállítását /gépelés, sokszorosítás/. Gondoskodunk a Kiadói Főigazgatóság engedélyének megszerzéséről, valamint a kötelespéldányok átadásáról az OSZK számára.
- 7.2 A köteteket ellátja a tervezett 10.940 db kiadvány összehordását és kötését.
- 7.3 Végezzük kiadványaink postázását a megrendelők számára.
- 7.4 Ellátjuk az állományunkban lévő tudományos és oktató filmeket kölcsönzését.
- 7.5 Vezetjük a szükséges nyilvántartásokat és elszámolásokat.
- 7.6 Az év folyamán két alkalommal /május és november/ tartunk osztályértekezletet.
- 7.7 A nyomás tervszáma 1979-re: 2.256.900 /1978.tényezám: 1.950.987/

Sor- szám	Megnevezés	Megje- lenés	Évi pld.	1 pld. oldalsz.	Évi oldalsz.	Oldalszám összesen A/4	Formátum
1.	MOB 1978/6-7.	2	600	200	400	120.000	B/5
2.	MOB 1979/1-5.	5	1.500	200	1.000	300.000	B/5
3.	HMB 1977/II.	1	350	200	350	70.000	B/5
4.	HMB 1978/I.	1	350	200	350	70.000	B/5
5.	Gyógyszerészet 1978/4.	1	300	120	120	36.000	A/4
6.	Gyógyszerészet 1979/1-3.	3	900	120	360	108.000	A/4
7.	Spectrum 1978/4.	1	600	150	150	90.000	A/4
8.	Spectrum 1979/1-3.	3	1.800	150	450	270.000	A/4
9.	Tbc. 1978/4.	1	280	200	200	56.000	B/5
10.	Tbc. 1979/1-3.	3	840	200	600	168.000	B/5
11.	Az Orvosi Könyvtáros 1979/1-4.	4	1.200	130	520	156.000	B/5
12.	Táj.külf.orv.könyvekről 1979/1-4.	4	720	20	80	14.400	A/4
			9.440	1.890	4.580	1.458.400	
13.	Témafigyelő	12			2.790	90.000	A/4
14.	Gyorstájékoztató	34			2.040	93.000	A/4
15.	Duplumjegyzék		600		200	120.000	A/4
16.	Előfiz.felhívás	1	2.500	4	4	10.000	B/5
17.	Egyéb soksz.		300		500	150.000	A/4
18.	Borító					20.500	A/3
			12.840		10.114	1.941.900	
<u>Áthúzódó tételek 1978-ról</u>							
19.	Gyógyszerészet 1978/3.	1	300	120	120	36.000	A/4
20.	Spectrum 1978/3.	1	600	150	150	90.000	A/4
21.	Az Orvosi Könyvtáros 1978/4.	1	300	130	130	39.000	B/5
22.	Polyóírat lelőhelyjegyzék	1	300	500	500	150.000	B/5
			1.500	900	900	315.000	

8. Gazdasági munka

- 8.1 Gondoskodunk a költségvetés végrehajtásáról. Az osztályok igényei és tervei alapján elkészítjük az 1980. évi költségvetést.
- 8.2 Intézzük a könnyűszerkezetes épület építkezésével kapcsolatos tennivalókat.
- 8.3 A könyvtár és egyéb osztályok ritkán használt anyagainak ki-telepítése érdekében - a nyomasztó hely-hiány részbeni mentesítésére - raktárhelyiséget bérelünk és gondoskodunk annak berendezéséről, valamint az anyagoknak oda történő szállításáról.
- 8.4 Felülvizsgáljuk az I. emeleti munkahelyiségek világítását és végrehajtjuk a szükséges változtatásokat a világítás megjavítása érdekében.
- 8.5 A sérült, törött, repedt ablaküvegeket kicseréltetjük.
- 8.6 A kiadványok címlistáját elkészítjük, egyeztetjük a témafigyelő szolgálat, a gyorstájékoztató szolgálat és a tartalomjegyzék sokszorosítás szakreferensével a megrendelők nevét, címét és a megrendelt témák számát.
- 8.7 Számlázzuk szolgáltatásainkat.
- 8.8 Május és október első keddjén osztályértékesítést tartunk.

9. Az OOKDK személyzete képzése, továbbképzése

Az OOKDK létszáma 1979. január 1-én 38 főfoglalkozású és 8 részfoglalkozású.

A dolgozók közül ideológiai képzésben részesül 25 fő, könyvtárosképző szaktanfolyamra jár 4 fő, felsőfoku könyvtáros államvizsgát tesz 1 fő, nyelvoktatásban vesz részt 6 fő, tudományos munkát fejt ki 6 fő, nyomdaipari szakközépiskolába és technikumba jár 1-1 fő, bibliográfiai továbbképző tanfolyamra jár 1 fő.

A könyvtárosképző szaktanfolyamon működik előadóként 7 fő más intézmények kiadásában megjelenő folyóiratok szerkesztő bizottsági tagjaként közreműködik 2 fő.

Propagandistaként működik 3 fő.

Az OOKDK munkájának mutatószámai

<u>Dokumentáció</u>	1978 tényszám	1979 tervszám
1. Irodalomkutatói bibliográfiák száma	973	980
2. Irodalomkutatói bibl. tétel száma	29.035	29.000
3. Irodalomkut. bibl. másolatok száma	673	670
4. Fordítások darabszáma	670	700
5. Fordítások oldalszáma	9.621	8.620
6. Fordításmásolat szolgáltatás /db/	3.354	3.450
7. Referátumok magyar irodalomból	1.362	1.360
8. Referátumok külföldi irodalomból	3.720	3.840
9. Témafigyelésben figyelt témák száma	31	32
10. Témafigyelést megrendelők száma	1.263	1.350
11. Témafigyelés megrendelések száma	2.546	2.650
12. Témafigyelésben adott referátumok száma	3.700	3.840
13. Gyorstájékoztatóban figyelt témák száma	78	78
14. Gyorstájékoztatót megrendelők száma	724	700
15. Gyorstájékoztató megrendelések száma	2.496	2.400
16. Gyorstájékoztatóban adott adatok száma	16.392	17.000
17. Szóbeli tájékoztatások száma		

Könyvtári osztály

18. Kölcsönzők száma	1.680	1.600
19. Kölcsönzött dokumentumok száma	7.490	7.500
20. Helyben olvasók száma	2.600	2.500
21. Helyben olvasott dokumentumok száma	5.800	5.800
22. Gyorsmásolat megrendelések száma	1.037	1.000
23. Elkészített mikrofilm kockák száma	2.612	3.000
24. Elkészített gyorsmásolatok száma	41.591	40.000

Reprográfiai osztály

25. Sokszorosított oldalszám	1.950.987	2.256.900
------------------------------	-----------	-----------

Összintézeti

26. Kiadványok félesége	10	8
27. Kiadványok példányszáma	8.837	10.940
28. Kiadványok oldalszáma	6.401	5.480

NÉMETH BÉLA

1910-1979

Bicsónunk hajdani munkatársunktól, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ Dokumentációs Osztályának volt vezetőjétől. Évek óta nem volt jó egészségben, de - saját maga szerint nem tünetei, hanem "kellemetlenségei" voltak és nem tartotta magát betegnek. Halála előtt két héttel is ezen humorizált.

Szinte mindenről tudott, ami a dokumentációs világban előfordulhat és érdeklődésre számot tarthat. Programja is mindig volt, aminek a megvalósítására olykor nem tudott sor kerülni.

Az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók IV. országos értekezletén kitűzött programját éveken át érvényesnek lehetett tartani, egyes megállapításait azoknak tarthatjuk ma is. A hálózat és a központ meglévő szolgáltatásait meg kell ismertetnünk minden orvossal és fel kell kelteni még meg nem lévők iránt az orvosok igényeit. A dokumentációs munkába be kell vonnunk a hálózat könyvtárosait, hogy megvalósuljon a koordinált és megosztott feldolgozó és tájékoztató tevékenység.

Nem csak az OOKDK számára, hanem közvetlenül a hálózati és módszertani osztály számára is mindig voltak ötletei, tanácsai.

Németh Bélában hajdani aktív kollégánkat veszítettük el.

Búcsút megőrizsük!

az Országos Orvostudományi Könyvtár
és Dokumentációs Központ
munkatársai

VERBÓ Dénesné

az Országos Mentőszolgálat volt orvosi könyvtárosa meghalt. 25 éven át volt a könyvtárügy lelkes híve és művelője. 1950-ben került a Mentőszolgálatba, a bár munkatársakkal foglalkozott, társadalmi munkában 1958-ig a dolgozók szépirodalmi ellátását is végezte. 1958-tól emellett az intézet orvosi könyvtárának a sorsát is a kezébe vette. A könyvtárat egyre jobban kifejlesztette, az állomány gyarapításában, feldolgozásában és a tájékoztatásban komoly érdemeket szerzett. A könyvek és a folyóiratok körzését, távközlésűzését a budapesti mentőszolgálatban megvalósította, 1968-tól vidékre is kiterjesztette.

1975-ben - már nem teljesen egészségesen - nyugalomba vonult. Tudtuk, hogy betegeskedik, ez év elején bekövetkezett halála mégis váratlanul ért bennünket.

Katiban jó humort, aktív kollégánkat veszítettük el.

Előzőkét megőrizzük.

az Országos Orvostudományi Könyvtár és
Dokumentációs Központ

X-X-X-X-X

1979. júniusában utolsó könyvtárosképző szaktanfolyamunk hallgatói letették 5. félévi vizsgáikat. Az államvizsgákra 2. év novemberében kerül sor.

X-X-X-X-X

Értesítjük könyvtárosainkat, hogy 1980-ban társadalmi munkás könyvtárosaink ill. könyvtárkezelőink részére alapfokú tanfolyamokat tartunk. Kérjük azokat, akik a tanfolyamot el akarják végezni, ezt a szándékukat jelentsék az OKDK-ban Kristóf Lajosné tanfolyamvezetőnek /Bp. Szentkirályi u.21. 1088./

Emellett kívül kérjük alközpontvezető könyvtárosainkat, mérjék fel, hogy hány fő alapfokú kiképzésére lenne szükség területükön.

Arról is értesítjük kollégáinkat, hogy 1980-ban - minden valószínűség szerint /amennyiben az erre vonatkozó rendelet még 1979-ben vagy 1980 első negyedében megjelenik/ - könyvtárkezelői tanfolyamot tartunk. A tanfolyam egy éves és a gimnáziumi könyvtárkezelői képesítéssel egyenrangú képesítést nyújt. Tantárgyai: könyvtár-tan, könyvtárismeret, gépirás, gyakorlati könyvtárkezelői ismeretek. A tanfolyam előreláthatóan 12-14 hónapos, helye az OOKDK-ban lesz, tanfolyamvezetője Kristóf Lajosné.

X-X-X-X-X

1979. április 27-én Miskolcon, 1979. május 8-án pedig Kecskeméten a könyvtárak ügyével foglalkozó üléseket tartottak.

Miskolcon a megyei orvosi tudományos bizottság megvizsgálta a megyei orvosi folyóiratok helyzetét. Megállapították, hogy átfedés csak némelyik hetilap esetében van, a tagkönyvtárak elsősorban a munkaeszközként használt orvostudományi folyóiratokat szerzik be. Az alközpont az igényelt folyóiratokat továbbra is postai úton körözi.

A tudományos bizottság megállapította, hogy a megye folyóiratrendeléseit megfelelően koordinálták, nem szükséges - a tudományos munka esorbitása nélkül nem is lehet - folyóiratot lemondani. Az utóbbira csak két esetben - nem használt folyóiratról való önkéntes lemondással illetve kieserélésével - került sor.

A miskolci alközpont a területi állománymozgósítás kiemelkedő példája. /B.M./

Kecskeméten az AKT megbeszélés középpontjában az elmúlt év munkájának elemzése és az 1979. év munkaterveinek ismertetése állt. Ezen belül az alközponti tanács ülésén több probléma került napirendre. A hozzászólások mindenekelőtt az állománygyarapítási keretek elégtelenségére hívták fel a figyelmet. A folyóiratok folyamatos drágulása miatt egyre kevesebbet költhetnek kézi könyvekre, monográfiákra. Sajnos, ha ez így folytatódik, akkor az orvosi hálózathoz lassan kivész a könyv, ami akkor is problematikus, ha a szakfolyóiratok fontossága vitán felül áll. Tény, hogy a külföldi szakkönyvekre jutó kevés pénzt sem lehet mindig optimálisan elkölteni a Semmelweis Könyvesbolt, valamint az Idegennyelvű Könyvesbolt

viszonylag lassu lebonyolítása miatt. /Meg kell jegyezni, hogy ez általánosan érvényes a könyvimportra, más ágazatokba tartozó szak-könyvtárak sinosenek jobb helyzetben e téren./

A szakirodalom elégtelen jelenléte néhány könyvtárat intenzív könyvtárközi kölcsönzésre késztet, pl. a Kalocsai Városi Tanács Kórház-Rendelőintézet könyvtára tavaly 148, Kiskunfélegyházán a Városi Tanács Kórháza 84 művet kért, Baja Városi Járási Kórház 52 művet igényelt. A fenti esetekben a küldött könyvek száma nem közelíti meg a kapott művekét. Kivételt képez a kecskeméti alközponti könyvtár, ahol a kért és a kapott művek száma kb. azonos. Sajnos néhány könyvtár mindmáig nem nagyon él e lehetőséggel, kifogásaik nem egészen alaptalanok, mert viszonylag magas a kielégítetlen kérések száma.

Ami a könyvtárközi kooperáció egyéb területeit illeti, élni-külés tapasztalható az állománygyarapítási munkamegosztásban és az OOKDK dokumentációs-tájékoztatási kiadványainak megrendelésében. Ez utóbbi vonatkozásban azonban továbbra is jogos követelmény a tudatosabb, sokoldalubb hasznosítás. /P.E-né./

J E L E N S Z Á M U N K C I K K E I N E K
R E F E R Á T U M A I

Maria SZILÁGYI CSÉCS

Selective Dissemination of Information

In the paper written with the intention to extend knowledge the main emphasis was given to clear concepts. In addition to selective retrieval of information concerning a single, suddenly arising problem scientific researchers or clinicians require continual information relevant to a more definite personal research topic.

Presently, regular scanning of special journals will not meet comprehensive information demands. Surveys of special literature in indexing and abstracting journals refer to disciplines and do not solve individual requests. Latter has been aimed by the selective dissemination of information.

After a brief historical review following criteria of the information service have been stressed, i.e. competence, availability of papers for Xerox copies, possibility of the modification of the request, and the feedback system.

Selection and congruity of sources, as well as automated processing of selective dissemination of information has been presented on the basis of some operating systems.

Judit KELEMEN VARGA

Study-tour at the Medical Information Center
of Prague

The primary aim of a visit to the Medical Information Center was to deepen knowledge on literature search activities performed in the Institute.

The author presents particulars of the manual retrieval, e.g. sources, staff, working process. The data have been compared with activities at the Hungarian Information Center. Aspects of the main criteria of information - relevance - up to date - completeness - showed a difference in the two Institutes. In Prague relevance preceded the endeavour on completeness and ranked timely information last. In Budapest timely information is considered of primary importance and is followed by relevance and completeness.

Marta BORSY

Utilization of Periodicals at the University

Medical School of Pécs

On the basis of the library loans during one year's period author studied information demands at the University Medical School of Pécs.

266 kinds of foreign journals had been subject to analysis. The 4200 borrowing requests were contained in 217 journals. 62.85 per cent of the borrowers had been scientific researchers, 28 per cent clinicians, and 7.15 per cent medical students. 6 journals had covered one fourth of the requests, while 22 journals met requirements of 50 per cent of the borrowers. The most requested journals were in decreasing order: Nature, Brain Research, Lancet, New England Journal of Medicine, and Science. 43.67 per cent of the requests were pertinent to the two last years of publication.

The distribution of the borrowers according to their speciality has been studied, too. Accordingly, journals covering general subjects have been lent primarily to physicians and medical students, as well as obstetricians and pediatricians. Demand for scientific journals in decreasing order: Medical students, biologists, biophysicists, chemists, pathologists. 85.11 per cent of the loaned journals were in English.

49 journals had not been asked for during the study period. Their subscription will be reconsidered after an additional observation period.

History of Cesarean Section

The paper aims at expanding knowledge on the history of medicine. Child birth in the prehistoric age, the primitive forms of cesarean section, and customs in ancient times have been reviewed.

Cesarean section on the dead mother has been accepted in Roman times, though its performance in live is becoming all the more common. As opposed to the general assumption the term is not linked with Julius Cesar but originates from "caesare", i.e. cut.

In the early Middle Ages the operation has been performed by priests. In the late Middle Ages obstetrics developed parallel to scientific evolution. At that time cesarean sections were carried out by midwives. It has been used by doctors, primarily in France, only in the last third of the Middle ages.

In the 17th-18th centuries cesarean section was considered as a therapeutic means. Mortality rate was however high /60 %/. General acceptance of the operation in the past century has been promoted by Kehrer and Sänger by the elaboration of its technic and asepsis. Nowadays the intervention represents no danger to the mother.

Об избирательном распространении информации

В сообщении, написанном для медицинских библиотекарей с целью усовершенствования основное внимание обращается на выяснение понятий. Наряду с так наз. ретроспективной информацией по специальности в связи с однократной задачей или остро возникающими проблемами научный исследователь или практический специалист может иметь претензии на непрерывное ознакомление с последними сведениями по узкой специальности.

В настоящее время это уже неосуществимо регулярным пересмотром нескольких журналов актуального профиля, если специалист желает иметь полноценные информации.

Указательные издания и реферативные журналы стараются дать обзор о спецлитературе, но они ориентированы на дисциплину, не удовлетворяют индивидуальные требования по осведомленности. ИРИ имеет задачей удовлетворять такие запросы.

После описания истории службы перечисляются следующие критерии ИРИ: обеспечить индивидуальный подход, по желанию быть способным выдать копии избранных статей, потребитель мог изменить запросы в любое время, иметь систему обратной связи /"Feed-back"/.

После изложения соответствия, выбора типов источников автор дает представление о схеме работы автоматизированной системы ИРИ и знакомит с опытом нескольких функционирующих систем.

Отчет о научной командировке в Пражском Институте
научно-медицинской информации

Автор начинает изложение научной командировки в UVVI описанием Института, перечислением его отделов. Посещение Института было предназначено специально для более глубокого ознакомления с деятельностью Пражского Института по ресершной службе.

Подробно описаны источники, сотрудники, методы работы по мануальному ретроспективному поиску литературы, затем сопоставлена служба с подобной активностью Будапештского Института информации медицинских наук. Установлено, что между институтами имеются расхождения по трем классическим параметрам информационной службы — релеванции, курренции, стремлению к полноценности. В Праге первостепенное значение придают релеванции, затем считают важной полноценность и в последнюю очередь — свежесть. В Будапеште в первую очередь считают важной курренцию, затем также релеванцию и полноценность.

--.

Марта БОРШИ

Анализ использования периодических изданий
в Библиотеке Печьского Медицинского Института

Автор анализировал потребности в информации в Печьском Медицинском институте в свете абонементов за один год.

Справочно-библиографический аппарат занимался 266 различными зарубежными медицинскими журналами. Претензии на абонемент 4200 типа охватывали 217 журналов. Из общего количества абонементов 62,85% связано с теоретическими исследователями,

28% - клиниками, 7,15% студентами-медиками. 6 журналов оказывались достаточными для 1/4 запросов и 22 журналов для половины запросов. Больше всего выдали журналы: общих естественных наук: Nature, во-вторых Brain Research, в-третьих: Lancet, в-четвертых: New England Journal of Medicine, в-пятых опять обще-научный Science. Из всех абонементов 43,7% падали на два последних года издания журналов.

Автор распределил абонентов также по профессиям. Общие медицинские журналы читали прежде всего терапевты, затем медики, акушеры и педиатры. Очередь читателей журналов естественных наук: студенты-медики, биологи, биофизики, химики, патологоанатомы. Из общего количества абонементов 85,11% составили журналы на английском языке.

Анализ с одной стороны подтверждал предположения автора, с другой же стороны имел и практическую полезность, ведь выявил 49 журналов, которых не выдали ни разу в течение года исследования. Они подвергаются дальнейшему анализу - один год недостаточный - и если не используются, возможно, что не выписывают.

Наибольшие требования отмечались в отношении последних томов английских журналов общей тематики.

— . —

Эдит КУШНЬЕРИК

Из истории кесарева сечения

Статья предназначена для расширения кругозора медицинских библиотечарей, для обогащения их знаний по истории медицины.

Автор вначале описывает акушерство доисторического периода, знакомит с первобытными, примитивными формами кесарева сечения, затем излагает древние привычки, приводя для иллюстрации некоторые эпизоды.

В римские периоды стало общепринятым кесарево сечение на мертвой матери, но все больше распространяется и кесарево сечение живых; вмешательство, против общего мнения, названо именем Юлия Цезаря, а термин происходит из слова "режу" — caesare.

В раннем средневековье в Европе хирургическое вмешательство было сделано священниками. В позднем средневековье по мере развития наук развивалось и акушерство, но кесарево сечение было сделано и в дальнейшем акушерками и лишь в последнем третьем периоде средневековья начали заниматься им и врачи, прежде всего во Франции.

В 17.—18. столетии еще не проводилось часто, но уже было внедрено в практику лечения, хотя смертность была значительной /60%/. В прошлом столетии операция укоренилась в научном смысле благодаря Kehrер и Säger . Эти два врача разрабатывали точную технику и антисептику операции. Сегодня уже является вмешательством, почти не угрожающим жизни матери.

Ára: 40.- Ft

